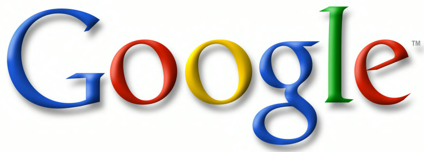

Nepos

Stuttgartiae
1828

CORNELII NEPOTIS

QUAE EXSTANT.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

CUM

VARIARUM LECTIONUM DELECTU

EDIDIT

FELIX SEB. FELDBAUSCH.

STUTTGARTIAE,

SUMTIBUS CAROLI HOFFMANN.

MDCCCXXVIII.

PRAEFATIO.

Quam ego Cornelii Nepotis editionem commentariis in usum scholarum instructam C. F. Winteri impensis Heidelbergae excudendam curavi, ea nondum in lucem prodierat, cum Zellius, V. D. atque amicus mihi, a me quaesivit, num Stuttgartianarum editionum auctorum classicorum, quas ipse sua cura ornaturum se professus est, partes aliquas suscipere vellem. Neque dubitavi equidem, meam ad Nepotis vitas percensendas promittere operam, ex iis, quae Zellius Stuttgartianarum editionum proposuerat, institutis. — Ut in Heidelbergensi ita in hac editione Bardilianam inprimis secuti recensionem sumus, ita tamen ut pluribus, quam illic factum est, locis aliarum editionum

vel codicum variae lectiones sint appositae. Quoniam vero non est huius editionis ad diiudicandam dubiam lectionem plura proferre, plerumque conferendos laudavimus editores, qui nostro ex animi iudicio de loci cuiusque scriptura explicuerint. Quo in genere tu, lector benevole, veniam dabis, cum legeris, meam ipsius editionem Heidelbergensem nonnunquam esse citatam.

INDEX,

CODICUM ATQUE EDITIONUM, QUAE IN LECTIONUM VARIETATE COMMEMORANTUR, QUAEQUE HOC LOCO ORDINE ALPHABETICO SUNT DISPOSITAE.

A) CODICES.

AX. — *Axenianus* codex a Petro Axenio nominatus, optimae notae; de quo sicut de reliquis, qui hic enumerantur, cf. Fischerum in praefatione, cuius, quae huc pertinet, partem etiam apud Bardilium (in ed. Stav.) invenies p. VI sqq.

BOECL. — *Boeclerianus* codex, complexus omnes praeter Atticum vitas.

DAN. — *Danielis* codex.

ERNST. — *Ernstii* codex, non optimae notae.

GIF. — *Gifanii* codex, bonae fidei.

GUELPH. — *Guelpherbytanus* codex, optimae notae.

LEID. A. B. — *Leidensis primus* atque *secundus*.

LONG. — *Longolii* codex.

MEND. — *Mendosianus* codex, a Francisco Mendoza nominatus, bonus, quamquam non adeo antiquus.

OX. — *Oxoniensis* codex.

B.) EDITIONES.

CORNELII NEPOTIS
VITA
A GER. IOAN. VOSSIO CONCINNATA.

[*De Historicis Lat.* I. 14.]

Cornelius Nepos et ante Caesaris dictaturam, et eo dictatore, et postea, vixit. Hieronymus in Chronico Eusebiano refert illum ad annum Augusti quartum. Nec cuiquam repugnem, colligenti inde, tum demum divulgare ea coepisse opera, quibus maxime inclaruit. Padi erat accola, teste Plinio, lib. III, cap. 18; unde Catullo epigrammate primo Italus, Ausonio autem, epist. 24, Gallus vocatur: nempe quia Italia Transpadana diceretur Gallia togata. De urbe patria quidquam se habere comperti negat Elias Vinetus, in Aus. Idyll. 7. At Veronensem fuisse, in Leandri Alberti Italia lego: uti et in Cosmographia optimi atque amicissimi quondam viri, Pauli Merulae. Immo ex Veronensium historicorum syllabo (quem doctissimus amplissimusque Alexander Becellus, Veronensis urbis cancellarius, fecit, ac illustrissimus comes, Fernandus Nogarola, vir, ut genere, ita literarum studio, nobi-

lissimus, cum V. Cl. Laurentio Pignorio, atque is mecum communicavit,) intelligo, natum fuisse Nepotem in Hostilia, qui Veronensium vicus est, Tacito, Plinio, Cassiodoro, et Antonino in Itinerario memoratus, hodieque ecclesiasticae Veronensium iurisdictioni subditus. [1]) Historicus hic Ciceronis amicus familiaris a Gellio vocatur lib. XV, cap. 28. *Chronica* scripsisse, testis est idem Gellius, lib. XVII, cap. 21. In his pro triplici tempore, ἀδήλῳ, μυθικῷ καὶ ἱστορικῷ (de quibus, ex Varrone et aliis, libro de Arte historica diximus) tres videtur scripsisse libros, ac singulis unius temporis narrationem esse complexus. Sane tres libros fecisse Nepotem, quibus omne aevum comprehenderit, liquido testatur Catullus initio Hendecasyllaborum. Nec historicum tempus ab eo solum esse tractatum, indicio est illud Ausonii: „Apologos Titiani, et Nepotis Chronica, quasi alios apologos (nam et ipsa instar sunt fabularum), ad nobilitatem tuam misi.“ Item ex eo, quod Tertullianus in Apologetico adversus gentes (ubi eum inter antiquitatum commentatores disertim reponit) dicit, haud aliud Saturnum, quam hominem, promulgasse. Quod etiam Lactantius tradit lib. I, cap. 13. Reliquit praeterea *libros illustrium virorum*, quorum Gellius meminit lib. XI, cap. 8, et Servius in I Aen. Eorum lib. II, XV et XVI, citat Charisius [2]). Ex his habemus viginti duos exterarum gentium imperatores.

---

1) *Rezzonius* in disquisitionibus Plinianis, et *I. Heldius* in Prolegomenis ad vitam Attici, *Parmae* natum Cornelium Nepotem dicunt.

2) pag. 195, 114, 113 ed. Putsch.

Ceteris libris egisse de Romanis, haec eius verba ostendunt in extrema Hannibalis vita: „Sed nos tempus est huius libri facere finem, et Romanorum explicare imperatores, quo facilius, collatis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit iudicari.“ Operis eius genuina inscriptio patet ex ultimis hisce praefationis verbis: „Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro DE VITA EXCELLENTIUM IMPERATORUM.“ 3) Praeter imperatores, seorsim exarasse librum de regibus, argumento haec erunt, quae Timoleontis vitae subdit: „Hi fere fuerunt Graeciae gentis duces, qui memoria digni videbantur, praeter reges. Namque eos attingere noluimus, quod omnium res gestae separatim sunt relatae. Neque tamen hi admodum sunt multi.“ 4) Externi imperatores, quos habemus, Aemilii esse Probi a multis creduntur 5). Qui error inde provenit, quod librario id fuerit nomen, qui vitas eas partim sua, partim matris 6) et avi manu scriptas, Theodosio obtulit. Hoc ita esse, ostendunt versiculi, qui vitis istis prae-

---

3) Quoniam autem veteres omnes scriptores non *de vita excellentium imperatorum*, sed *de viris illustribus* Cornelii Nepotis libros laudant, non est, cur cum Vossio statuamus, genuinam fuisse inscriptionem *de vita excell. imperr.* — Pertinet hoc solummodo ad partem aliquam maioris de viris illustribus operis, neque tamen haec pars separatim fuit inscripta. cf. Ed. Heid. Vol. I. p. XV.

4) At illud probabilius erit, ipsos de regibus libros in illo de viris illustribus opere ita fuisse contentos, ut praecesserint libros, qui de vitis excell. impp. egerint. V. ed. Heid. l. l.

5) De iis, qui nuperrime hanc quaestionem de vero horum librorum auctore attigerunt, cf. ed. Heid. I. p. IX sqq.

6) Per lectionis varietatem alii *genitoris* pro *genitricis* praebent.

mitti in manuscriptis solent. 7) Ac nec Aemilium, nec Theodosiani aevi quemquam eorum esse librorum auctorem, abunde arguit pura et Romana dictio. Opinetur aliquis, ut Trogus ab Iustino, ita ab Aemilio, qui sub Theodosio vixit, in compendium esse redactum Nepotem. Sed aliud suadet operis concinnitas, et illa praefandi ratio, quae est in Epaminondae vita, ac in Pelopida imprimis, ubi brevitatem iustam pollicetur. Attamen sententia haec, licet erronea, minus periculi habeat, dummodo extra controversiam maneat, Aemilium omnia de purissimis Nepotis fontibus hausisse. Sane Tulliani esse aevi scriptorem, neque alium, quam Nepotem, tum veterum aliquot librorum indicio cognoscitur; tum etiam, quod ad Pomponium Atticum (cuius idem rogatu de vita Catonis librum fecit) vitae istae scribantur: utcumque id in quarto miscellaneorum suorum neget Hieronymus Magius, qui ipsa Nepotis praefatione satis refellitur. Accedit et altera ratio. Nam in his libris ea legere est, quae opus hoc scriptum esse clamant, quo tempore Pompeius et Caesar plus poterant, quam libera in republica expediret. Ea Lambinus loca congessit, ut nihil attineat illa hic reponere. Nec libris istis de viris illustribus solum persecutus est excellentes imperatores, sed etiam commentationibus

---

7) Sunt vere hi:

Vade, liber noster, fato meliore memento:
Quum leget haec dominus, te sciat esse meum.
Ne metuas fulvo strictos diademate crines,
Ridenteis blandum vel pietate oculos.
Communis cunctis hominum, sed regna tenere
Se meminit; vincit hinc magis ille homines.
Ornentur steriles tectura libelli:
Theodosio et doctis carmina nuda placent.
Si rogat auctorem, paulatim detege nostrum
Tunc domino nomen: me sciat esse Probum.
Corpore in hoc manus est genitoris avique meaque,
Felices, dominum quae meruere, manus!

claros. Quod argumentum signat B. Hieronymus, praefatione de scriptoribus ecclesiasticis, ubi Nepotem inter eos refert, quorum exemplo acturus sit de iis, qui scribendo claruerunt. Egit autem Nepos, tum de Graecis auctoribus, tum de Latinis. De Graecis, colligo inde, quod in Dionis vita dicat librum se fecisse de *illustribus historicis,* in quo inter alia tractarit de Philisto historico. De Latinis argumento sunt plurima. Nam *de Terentio* egisse, ex Suetonio scimus in *Terentii* vita, Donato perperam tributa. Ad haec primum de vita Ciceronis librum Gellius citat, lib. XV, cap. 28. Eoque ex opere fragmentum Hieronymus affert, epistola ad Pammachium. Immo verisimile est, inde esse tum vitam T. Pomponii Attici, quae exstat, tum vitam Catonis, quam istis claudit verbis: „Huius de vita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu T. Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen delegamus.“ Aperte indicat, eo nunc de Catone brevius se agere, quia separatim de eodem scripserit. Ergo vita illa Catonis, quam paucis perscriptam habemus, maioris pars est voluminis, in quo Romanorum complurium vitae continerentur. Et sane in antiquissimo codice Oberti Gifanii ante Vitam Attici legebantur haec verba: „Ex libro Cornelii Nepotis de Latinis historicis.“ [8]) Reliquit etiam *Exemplorum* libros, quos citant Gellius, lib. VII, cap. 18, et Charisius, lib. I. Alia quoque eiusdem laudant veteres: sed non item, quae ad historiam pertineant. Nam ex epistola eius ad Ciceronem quaedam Lactantius affert lib. III. Instit. Divin. cap. XV. Quemadmodum et Ciceronis ad Nepotem epistolae meminit Tranquillus in Iulio, cap. LV; Ammianus Marcellinus, initio lib. XXVI; ac Priscianus, lib. VIII. Immo et secundum Ciceronis epistolarum librum ad Nepotem Macrobius citat, lib. II. Saturn.

8) Cf. Bard. in ed. Stav. ad. h. l. p. CV sq.

cap. 1. Quod si quis fragmenta omnia Nepotis desideret, longe iis colligendis priorum vicit industriam Andreas Schottus. Hermolaus Barbarus, castigationibus in Plinii lib. XV, cap. 29, censet, libellum de viris illustribus, qui Plinio tribui solet, Cornelii Nepotis esse, haud Plinii. Atque id veteribus codicibus astrui posse asseverat. Etiam Iani haec Parrhasii sententia fuit. Utrius sit, dubitari, ait Vinetus, nec ea de re statuere quidquam ausus est. Immo aliqui aut Suetonium, aut Tacitum esse auctorem putarunt: ut indicat Gyraldus, dialogismo XXVI. Sed omnino sunt Sexti Aurelii Victoris, ut satis nunc constat ex editione Andreae Schotti. Non dubito interim, quin pleraque ex Nepote Victor desumserit. Nam quod Ludovicus Vives, lib. V de tradendis disciplinis, Nepotem aut de Graecis solum ducibus scripsisse, id satis refellitur verbis Nepotis antea adductis. Vir doctissimus, Io. Maria Catanaeus, Commentario in Plinii lib. IV, epist. 28, quae ad Severum scripta est, etiam Daretem Phrygium a Nepote translatum arbitratur. Nempe decepit eum vulgaris ἐπιγραφή. Attamen et hic aqua haeret Vineto, notis in Auson. Idyll. VII. Negat esse, qui certi aliquid de translatione hac ausit affirmare. Atqui omnes, quibus ullum in hisce literis iudicium est, satis vident, nec Daretem illum esse genuinum, nec dictionem eius Augusteam sapere aetatem, sed recentiorem multo. Nepotem autem Caes. Augusti obiisse aevo, Plinius testatur lib. IX, cap. 39. Atque hoc fortasse impulit Genebrardum, ut putaret eum nato iam Christo superstitem fuisse: qui et Iacobum Gualterium, quum primum tabulas ederet chronographicas, in eam sententiam pertraxit. Sed Nepotem eo usque aetatem prorogasse, nemo temere dixerit, qui tanti eum in litteris nominis iam Tullii, Attici, Catullii temporibus fuisse cogitarit.

PRAEFATIO.

ARGUMENTUM.

Auctor scripturae genus, quo est usus, et rerum, quas persecutus est levitatem excusat Graecorum et Romanorum morum diversitate; omnia enim maiorum institutis iudicanda censet.

Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leve et non satis dignum summorum virorum personis iudicent, quum relatum legent, quis musicam docuerit Epaminondam; aut in eius virtutibus commemorari, saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse. Sed hi erunt fere, qui, expertes literarum Graecarum, nihil rectum, nisi quod ipsorum moribus conveniat, putabunt. Hi si didicerint, non eadem omnibus esse honesta atque turpia, sed omnia maiorum institutis iudicari, non admirabuntur, nos in Graiorum virtutibus exponendis mores eorum secutos. Neque enim Cimoni fuit turpe, Atheniensium summo viro, sororem germanam habere in matrimonio: quippe quum cives eius eodem uterentur instituto. At id quidem nostris moribus nefas habetur. Laudi in Graecia ducitur adolescentulis, quam plurimos habere amatores. Nulla Lacedaemoni tam est nobilis vidua, quae non ad

scenam [1]) eat, mercede conducta. Magnis in laudibus tota fere fuit Graecia, victorem Olympiae citari; in scenam vero prodire, et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini. Quae omnia apud nos partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota ponuntur. Contra ea pleraque nostris moribus sunt decora, quae apud illos turpia putantur. Quem enim Romanorum pudet, uxorem ducere in convivium? aut cuius non materfamilias primum locum tenet aedium, atque in celebritate versatur? Quod multo fit aliter in Graecia. Nam neque in convivium adhibetur, nisi propinquorum; neque sedet, nisi in interiore parte aedium, quae gynaeconitis appellatur, quo nemo accedit, nisi propinqua cognatione coniunctus. Sed hic plura persequi, tum magnitudo voluminis prohibet, tum festinatio, ut ea explicem, quae exorsus sum. Quare ad propositum veniemus, et in hoc exponemus libro de vita [2]) excellentium Imperatorum.

---

1) Ita omnes codd. Heusingero placuit *ad lenam*, cf. ed. Heid.
2) Ita plurimi et optim. codd. — al. *vitas*, cf. Stav.

I.

MILTIADES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Dux colonorum Miltiades in Chersonesum mittitur. Irridetur a Lemniis. — II. Chersoneso potitur, Lemnum capit et Cyclades. — III. Pontis in Histro custos a Dario, qui Scythis bellum infert, constituitur. Graecorum a Persarum dominatione liberandorum consilium dat. Ab Histiaeo impeditur. — IV. Dario Graecos bello petente, suis est auctor, obviam hosti eant. — V. Ante auxiliorum adventum Persas apud Marathona vincit (anno 490 a. Chr. n.) — VI. Praemium victoriae. — VII. Re infecta ab oppugnatione Pari insulae discedit. Damnatur ab Atheniensibus et in vinculis moritur. — VIII. Vera damnationis causa.

I. Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis, quum 1
et antiquitate generis, et gloria maiorum, et sua modestia unus omnium maxime floreret, eaque esset aetate, ut iam non solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui, talem futurum, qualem cognitum iudicarunt: accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. Cuius generis 2
quum magnus numerus esset, et multi eius demigrationis peterent societatem: ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem [1]),

---

1) *qui consulerent Apollinem*, absunt haec vocabula a codd. Ernst. Leid. B., alii; cf. Brem. —

quo potissimum duce uterentur. (Namque tum Thra-
ces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat
3 dimicandum.) His consulentibus nominatim Pythia
praecepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent:
4 id si fecissent, incepta prospera futura. Hoc oraculi
responso Miltiades cum delecta manu classe Chersone-
sum profectus quum accessisset Lemnum, et incolas
eius insulae sub potestatem redigere vellet Athenien-
sium, idque Lemnii sua sponte facerent, postulasset:
5 illi irridentes responderunt, tum id se facturos, quum
ille, domo navibus proficiscens vento aquilone, ve-
nisset Lemnum. Hic enim ventus, a septentrionibus
6 oriens, adversum tenet Athenis proficiscentibus. Mil-
tiades, morandi tempus non habens, cursum direxit,
quo tendebat, pervenitque Chersonesum.

II. Ibi brevi tempore barbarorum copiis disiectis,
tota regione, quam petierat, potitus, loca castellis ido-
nea communivit, multitudinem, quam secum duxerat,
in agris collocavit, crebrisque excursionibus locu-
2 pletavit. Neque minus in ea re prudentia, quam
felicitate, adiutus est. Nam quum virtute militum
hostium devicisset exercitus, summa aequitate res
3 constituit, atque ipse ibidem manere decrevit. Erat
enim inter eos dignitate regia, quamvis carebat no-
mine; neque id magis imperio, quam iustitia, con-
secutus. Neque eo secius Atheniensibus, a quibus
erat profectus, officia praestabat. Quibus rebus fie-
bat, ut non minus eorum voluntate perpetuo impe-
rium obtineret, qui miserant, quam illorum, cum
4 quibus erat profectus. Chersoneso tali modo consti-
tuta, Lemnum revertitur, et ex pacto postulat, ut
sibi urbem tradant. Illi enim dixerant, quum, vento
borea domo profectus, eo pervenisset, sese deditu-
5 ros; se autem domum Chersonesi habere. Cares,
qui tum Lemnum incolebant, etsi praeter opinionem
res ceciderat, tamen, non dicto sed secunda fortuna
adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque

ex insula demigrarunt. Pari felicitate ceteras insulas,
quae Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit
potestatem.

III. Eisdem temporibus Persarum rex Darius, ex 1
Asia in Europam exercitu traiecto, Scythis bellum inferre
decrevit. Pontem fecit in Histro flumine, qua [2])
copias traduceret. Eius pontis, dum ipse abesset,
custodes reliquit principes, quos secum ex Ionia et
Aeolide duxerat; quibus singulis ipsarum urbium
perpetua dederat imperia. Sic enim facillime putavit 2
se Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolerent,
sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida
tuenda tradidisset, quibus, se oppresso, nulla spes
salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades,
cui illa custodia crederetur. Hic quum crebri 3
afferrent nuntii, male rem gerere Darium, premique
ab Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne
a fortuna datam occasionem liberandae Graeciae dimitterent.
Nam si cum his copiis, quas secum trans- 4
portaverat, interisset Darius, non solum Europam
fore tutam, sed etiam eos, qui Asiam incolerent Graeci
genere, liberos a Persarum futuros dominatione et
periculo. Id et facile effici posse. Ponte enim rescisso,
regem vel hostium ferro, vel inopia paucis
diebus interiturum. Ad hoc consilium quum plerique 5
accederent, Histiaeus Milesius, ne res conficeretur,
obstitit, dicens: non idem ipsis, qui summas imperii
tenerent, expedire, et multitudini, quod Darii regno
ipsorum niteretur dominatio: quo exstincto ipsos potestate
expulsos civibus suis poenas daturos. Itaque
adeo se abhorrere a ceterorum consilio, ut nihil
putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum.
Huius quum sententiam plurimi essent secuti, 6
Miltiades, non dubitans, tam multis consciis ad regis
aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit,

2) codd. Boecl. Long. al. *quo*; sed cf. Daehn.

ac rursus Athenas demigravit. Cuius ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda, quum amicior omnium libertati, quam suae fuerit dominationi.

IV. Darius autem, quum ex Europa in Asiam
redisset, hortantibus amicis, ut Graeciam redigeret
in suam potestatem, classem quingentarum navium
comparavit, eique Datim praefecit et Artaphernem;
hisque ducenta peditum, decem millia equitum dedit:
causam interserens, se hostem esse Atheniensibus,
quod eorum auxilio Iones Sardis expugnassent, sua-
2 que praesidia interfecissent. Illi praefecti regii, classe
ad Euboeam appulsa, celeriter Eretriam ceperunt,
omnesque eius gentis cives abreptos in Asiam ad
regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt, ac
suas copias in campum Marathona deduxerunt. Is
3 abest ab oppido circiter millia passuum decem. Hoc
tumultu Athenienses tam propinquo tamque magno
permoti auxilium nusquam, nisi a Lacedaemoniis,
petiverunt, Phidippidemque [3]) cursorem eius generis,
qui hemerodromi vocantur, Lacedaemonem miserunt,
4 ut nunciaret, quam celeri opus esset auxilio. Domi
autem creant decem praetores, qui exercitui prae-
essent, in eis Miltiadem. Inter quos magna fuit con-
tentio, utrum moenibus se defenderent, an obviam
5 irent hostibus, acieque decernerent. Unus Miltiades
maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra
fierent. Id si factum esset, et civibus animum acces-
surum, quum viderent, de eorum virtute non de-
sperari, et hostes eadem re fore tardiores, si anim-
adverterent, auderi [4]) adversus se tam exiguis copiis
dimicare.

V. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit praeter Plataeenses [5]). Ea mille misit

---

3) ita Günth. e cod. Long. restituit, quem Bard. secutus est et Brem. 4. — vulgo *Philippidemque;* cf. Daehn. — 4) codd. qdd. et vett. edd. *audere*, probat Heus. —
5) ex nonnullis vett. edd. Tzsch. Stav. 2. al. *Plataeensium.*

militum. Itaque horum adventu decem millia armatorum completa sunt: quae manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. 2 Quo factum est, ut plus, quam collegae, Miltiades valuerit. Eius auctoritate impulsi Athenienses copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt. 3 Deinde postero die sub montis radicibus, acie e regione instructa, nova arte, vi summa proelium commiserunt. Namque arbores multis locis erant stratae [6]), hoc consilio, ut et montium tegerentur altitudine, et arborum tractu equitatus hostium impediretur, ne multitudine clauderentur. 4 Datis, etsi non aequum locum videbat suis, tamen, fretus numero copiarum suarum, confligere cupiebat: eoque magis, quod, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Itaque in aciem peditum centum, equitum decem millia produxit, proeliumque commisit. 5 In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses, ut decemplicem numerum hostium profligarint; adeoque perterruerunt, ut Persae non castra, sed naves petierint. Qua pugna nihil adhuc est nobilius. Nulla enim umquam tam exigua manus tantas opes prostravit.

1 VI. Cuius victoriae non alienum videtur quale praemium Miltiadi sit tributum, docere, quo facilius intelligi possit, eamdem omnium civitatum esse naturam. 2 Ut enim populi nostri honores quondam fuerunt rari et tenues, ob eamque causam gloriosi; nunc autem effusi atque obsoleti: sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. 3 Namque huic Miltiadi, qui Athenas totamque Graeciam liberarat, talis honos tributus est in porticu, quae Poecile [7]) vocatur, quum pugna depingeretur Marathonia, ut in decem praetorum

---

6) Plurimi codd. et edd. *rarae;* nostram lect. tuentur codd. Ax. Leid. et omnes fere recentt. cf. Stav.

7) Bremio praeeunte recentiores Graecis utuntur literis, *Ποικίλη*, et hoc loco et al. cf. ed. Heid.

numero prima eius imago poneretur, isque hortare-
4 tur milites, proeliumque committeret. Idem ille
populus, posteaquam maius imperium est nactus, et
largitione magistratuum corruptus est, trecentas sta-
tuas Demetrio Phalereo decrevit.

VII. Post hoc proelium classem septuaginta na-
vium Athenienses eidem Miltiadi dederunt, ut insulas,
quae barbaros adiuverant, bello persequeretur. Quo
imperio plerasque ad officium redire coëgit, non-
2 nullas vi expugnavit. Ex his Parum insulam, opibus
elatam, quum oratione reconciliare non posset, co-
pias e navibus eduxit, urbem operibus clausit, omni-
que commeatu privavit; deinde vineis ac testudinibus
3 constitutis, propius muros accessit. Quum iam in
eo esset, ut oppido potiretur, procul in continenti
lucus, qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu,
nocturno tempore incensus est. Cuius flamma ut ab
oppidanis et oppugnatoribus est visa, utrisque venit
4 in opinionem, signum a classiariis regiis datum. Quo
factum est, ut et Parii a deditione deterrerentur, et
Miltiades, timens, ne classis regia adventaret, incen-
sis operibus, quae statuerat, cum totidem navibus,
atque erat profectus, Athenas magna cum offensione
5 civium suorum rediret. Accusatus ergo proditionis,
quod, quum Parum expugnare posset, a rege cor-
ruptus infectis rebus discessisset [8]. Eo tempore aeger
erat vulneribus, quae in oppugnando oppido accepe-
rat. Itaque quoniam ipse pro se dicere non posset,
6 verba fecit frater eius Tisagoras. Causa cognita,
capitis absolutus, pecunia multatus est, eaque lis
quinquaginta talentis aestimata est, quantus in clas-
sem sumtus factus erat. Hanc pecuniam quod sol-
vere in praesentia non poterat, in vincula publica
coniectus est, ibique diem obiit supremum.

---

8) vulgo *a pugna discessisset;* desunt hae voces in codd., quam ob rem Brem. Günth. Daehn. al. omiserunt. —

VIII. Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen 1
alia fuit causa damnationis. Namque Athenienses
propter Pisistrati tyrannidem, quae paucis annis ante
fuerat, omnium suorum civium potentiam extimesce-
bant. Miltiades, multum in imperiis magistratibus- 2
que versatus, non videbatur posse esse privatus, prae-
sertim quum consuetudine ad imperii cupiditatem
trahi videretur. Nam Chersonesi omnes illos, quos 3
habitarat, annos perpetuam obtinuerat dominationem,
tyrannusque fuerat appellatus, sed iustus. Non erat
enim vi consecutus, sed suorum voluntate, eamque
potestatem bonitate retinebat [9]. Omnes autem et ha-
bentur et dicuntur tyranni, qui potestate sunt per-
petua in ea civitate, quae libertate usa est. Sed in 4
Miltiade erat quum summa humanitas, tum mira com-
munitas [1], ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum
aditus pateret; magna auctoritas apud omnes civita-
tes, nobile nomen, laus rei militaris maxima. Haec
populus respiciens maluit eum innoxium plecti, quam
se diutius esse in timore.

II.

THEMISTOCLES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Themistocles adolescens liberius vixit. Exheredatus a patre reipublicae se dedit. — II. Pecunia publica, quae ex metallis redibat, classem aedificandam curat. Clarus bello Corcyraeo et Persico secundo. Interpretatur oraculum de muris ligneis. — III. Proelium ad Artemisium (pridie nonas quinc-

---

9) Brem. al. *retinuerat.* — Nostram lect. tuentur codd. Ax. Voss. A. B. Leid. B. Boecl. — 1) al. *comitas*, quod probat Günth. —

tiles anni 480 a. Chr. n.) — IV. Persarum classis vincitur apud Salamina (die 9. Calendas Octobres an. 480 a. Chr. n.) — V. Xerxi persuadet, ut in Persiam refugiat. — VI. Piraeei portum et muros Athenarum exstruit. Lacedaemonii repugnant. — VII. Lacedaemonios arte deludit eosque reprehendit. — VIII. Ostracismo in exilium eiectus varia fuga agitatur. — IX. Ad Artaxerxem literas dat salutis causa. — X. Multis muneribus ab eo ornatur. Moritur Magnesiae (471. vel 465 a. Chr. n.).

I. THEMISTOCLES, Neocli filius, Atheniensis. Huius vitia ineuntis adolescentiae magnis sunt emendata virtutibus, adeo ut anteferatur huic nemo, pauci
2 pares putentur. Sed ab initio est ordiendum. Pater eius Neocles generosus fuit. Is uxorem Acharnanam [2]) civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Qui quum minus esset probatus parentibus, quod et liberius vivebat, et rem familiarem negligebat, a patre
3 exheredatus est. Quae contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam quum iudicasset, sine summa industria non posse eam exstingui, totum se dedidit reipublicae, diligentius amicis famaeque serviens. Multum in iudiciis privatis versabatur; saepe in concionem populi prodibat; nulla res maior sine eo gerebatur, celeriterque, quae opus erant, reperiebat.
4 Neque minus in rebus gerendis promptus, quam excogitandis, erat, quod et de instantibus (ut ait Thucydides) verissime iudicabat, et de futuris callidissime coniiciebat. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

II. Primus autem gradus fuit capessendae reipublicae bello Corcyraeo: ad quod gerendum praetor a populo factus non solum praesenti bello, sed etiam
2 reliquo tempore ferociorem reddidit civitatem. Nam

2) ita e codd. Boecl. Ernst. al. ediderunt Bard. Brem. — cod. Long. habet *Acarnanam*, quod Daehn. probat. — ed. Ald. *Halicarnasseam*, quam Lamb. Bos. Stav. Tzsch. Günth. al. secuti sunt. —

quum pecunia publica, quae ex metallis redibat, largitione magistratuum quotannis interiret, ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium aedificaretur. Qua celeriter effecta, primum Corcyraeos 3
fregit, deinde maritimos praedones consectando mare tutum reddidit. In quo quum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id 4
quantae saluti fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico, quum Xerxes [3]) et mari et terra bellum universae inferret Europae cum tantis copiis, quantas neque antea, neque postea habuit quisquam. Huius enim classis mille et ducentarum navium lon- 5
garum fuit, quam duo millia onerariarum sequebantur; terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. Cuius de adventu quum fama in Graeciam esset 6
perlata, et maxime Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam; miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. Id responsum quo valeret, quum intelligeret nemo, 7
Themistocles persuasit, consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent: eum enim a deo significari murum ligneum. Tali consilio probato addunt 8
ad superiores totidem naves triremes, suaque omnia, quae moveri poterant, partim Salamina, partim Troezena asportant; arcem sacerdotibus paucisque maioribus natu ac sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum relinquunt.

III. Huius consilium plerisque civitatibus displice- 1
bat, et in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida, Lacedaemoniorum rege, qui Thermopylas occuparent, longiusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium non susti-

3) olim vulgo: *Nam quum Xerxes, ... inferret Europae, cum tantis eam copiis invasit, quantas* cet., v. Bos. et Stav.

2 nuerunt, eoque loco omnes interierunt. At classis communis Graeciae trecentarum navium, in qua ducentae erant Atheniensium, primum apud Artemisium, inter Euboeam continentemque terram, cum classiariis regis conflixit. Angustias enim Themistocles quae-
3 rebat, ne multitudine circumiretur. Hic etsi pari proelio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere: quod erat periculum, ne, si pars navium adversariorum Euboeam superasset, ancipiti preme-
4 rentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, et exadversum Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

IV. At Xerxes, Thermopylis expugnatis, protinus accessit astu, idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio dele-
2 vit. Cuius fama perterriti classiarii quum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas quisque [4] discederent, moenibusque se defenderent; Themistocles unus restitit, et universos pares esse posse aiebat, dispersos testabatur perituros; idque Eurybiadi, regi Lacedaemoniorum, qui tum summae
3 imperii praeerat, fore affirmabat. Quem quum minus, quam vellet, moveret, noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret
4 suis verbis: adversarios eius in fuga esse: qui si discessissent, maiore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, quum singulos consectari cogeretur; quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. Hoc eo valebat, ut ingratiis
5 ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari conflixit, ut eius multitudo navium

---

4) vulgo *quisque* omittitur, quod Bard. e vett. edd. restituit, atque Brem. 4. recepit.

explicari non potuerit. Victus ergo est magis consilio Themistoclis, quam armis Graeciae.

V. Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas 1
habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes [5]. Iterum ab eodem gradu depulsus est. Nam Themistocles verens, ne bellare perseveraret, certiorem eum fecit, id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu
in Asiam excluderetur; idque ei persuasit. Itaque 2
qua sex mensibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Asiam reversus est, seque a Themistocle
non superatum, sed conservatum iudicavit. Sic unius 3
viri prudentia Graecia liberata est, Europaeque succubuit Asia. Haec altera victoria, quae cum Marathonio possit comparari tropaeo. Nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriam classis est devicta.

VI. Magnus hoc bello Themistocles fuit, nec 1
minor in pace. Quum enim Phalerico portu, neque magno neque bono, Athenienses uterentur; huius consilio triplex Piraeei portus constitutus est, isque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate
aequipararet, utilitate superaret. Idem muros Athe- 2
niensium restituit praecipuo periculo suo. Namque Lacedaemonii, causam idoneam nacti propter barbarorum excursiones, qua negarent, oportere extra Peloponnesum ullam urbem muros [6] habere, ne essent loca munita, quae hostes possiderent, Athenienses
aedificantes prohibere sunt conati. Hoc longe alio 3
spectabat, atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathonia et Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut in-

5) vulgo *interim*, cf. Günth.

6) *muros* vulgo omittitur. Günth. hanc vocem e cod. Leid. B. restituit, Brem. 4. recepit. Bard. et Daehn. *urbem habere*. al. *urbem haberi*. —

telligerent Lacedaemonii, de principatu sibi cum his
4 certamen fore. Quare eos quam infirmissimos esse volebant. Postquam autem audierunt, muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His praesentibus desierunt, ac se de ea re legatos ad eos
5 missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles, et solus primo profectus est; reliqui legati ut [7]) tum exirent, quum satis altitudo muri exstructa videretur, praecepit: interim omnes, servi atque liberi, opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer, sive profanus, sive privatus esset, sive publicus, et undique, quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque constarent.

VII. Themistocles autem, ut Lacedaemonem venit, adire ad magistratus noluit, et dedit operam, ut quam longissime tempus duceret, causam interponens, se collegas exspectare, quum Lacedaemonii quererentur, opus nihilominus fieri, eumque in ea re conari
2 fallere. Interim reliqui legati sunt consecuti. A quibus quum audisset, non multum superesse munitionis, ad ephoros Lacedaemoniorum accessit, (penes quos summum imperium erat), atque apud eos contendit, falsa his [8]) esse delata; quare aequum esse, illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent; interea se obsidem retinerent.
3 Gestus est ei mos, tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles iussit proficisci, eisque praedixit, ut ne prius Lacedaemoniorum legatos dimitterent, quam
4 ipse esset remissus. Hos postquam Athenas pervenisse ratus est, ad magistratum senatumque Lacedaemoniorum adiit, et apud eos liberrime professus est; Athenienses suo consilio, quod communi iure gen-

---

7) *ut* omittitur in codd. Dan. et duob. Voss. —
8) *his* deest in cod. Ax. cf. ed. Heid.

tium facere possent, deos publicos, suosque patrios
ac penates, quo facilius ab hoste possent defendere,
muris sepsisse; neque in eo, quod inutile esset Grae-
ciae, fecisse. Nam illorum urbem ut propugnacu- 5
lum oppositum [9]) esse barbaris, apud quam iam bis
classes regias fecisse naufragium. Lacedaemonios 6
autem male et iniuste facere, qui id potius intueren-
tur, quod ipsorum dominationi, quam quod univer-
sae Graeciae utile esset. Quare, si suos legatos
recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitte-
rent, aliter illos numquam in patriam recepturi [1]).

VIII. Tamen non effugit civium suorum invidiam. 1
Namque ob eumdem timorem, quo damnatus erat
Miltiades, testarum suffragiis e civitate eiectus, Argos
habitatum concessit. Hic quum propter multas eius [2]) 2
virtutes magna cum dignitate viveret, Lacedaemonii
legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accu-
sarent, quod societatem cum rege Persarum ad Grae-
ciam opprimendam fecisset. Hoc crimine absens pro- 3
ditionis est damnatus. Id ut audivit, quod non satis
tutum se Argis videbat, Corcyram demigravit. Ibi
quum eius principes civitatis animadvertisset timere,
ne propter se bellum his Lacedaemonii et Athenien-
ses indicerent; ad Admetum, Molossorum regem,
cum quo ei hospitium fuerat [3]), confugit. Huc quum 4
venisset, et in praesentia rex abesset, quo maiore
religione se receptum tueretur, filiam eius parvulam
arripuit, et cum ea se in sacrarium, quod summa
colebatur caerimonia, coniecit. Inde non prius egres-
sus est, quam rex eum data dextra in fidem recipe-
ret, quam praestitit. Nam quum ab Atheniensibus 5

---

9) codd. Voss. B. Ax. ed. Long. al. *oppositam*. Sed cf. Brem. et Daehn. — 1) codd. *essent recepturi*, cf. Brem.
2) Brem. in edd. prioribus eiecerat *eius*; in ed. 4. recepit, v. ed. Heid. — 3) Bard. e codd. Guelph. Dan. dedit *erat*; at cf. Daehn. —

et Lacedaemoniis exposceretur publice, supplicem non prodidit, monuitque, ut consuleret sibi: difficile enim esse, in tam propinquo loco tuto eum versari. Itaque Pydnam eum deduci iussit, et, quod satis esset
6 praesidii, dedit. Hic in navem omnibus ignotus 4) nautis ascendit. Quae quum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus; sensit Themistocles, si eo pervenisset, sibi esse pereundum. Hac necessitate coactus domino navis, qui sit,
7 aperit, multa pollicens, si se conservasset. At ille, clarissimi viri captus misericordia, diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in ancoris, neque quemquam ex ea exire passus est. Inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit: cui ille pro meritis gratiam postea retulit.

IX. Scio, plerosque ita scripsisse, Themistoclem, Xerxe regnante, in Asiam transisse. Sed ego potissimum Thucydidi credo, quod aetate proximus erat, qui illorum temporum historiam reliquerunt, et eiusdem civitatis fuit. Is autem ait, ad Artaxerxem eum
2 venisse, atque his verbis epistolam misisse: Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graiorum in domum tuam intuli, quum mihi necesse fuit, adversus patrem tuum bellare, patriamque meam de-
3 fendere. Idem multo plura bona feci 5), postquam in tuto ipse, et ille in periculo esse coepit. Nam quum in Asiam reverti vellet, proelio apud Salamina facto, literis eum certiorem feci, id agi, ut pons, quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur: quo nuntio ille periculo est libe-
4 ratus. Nunc autem confugi ad te, exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quam

---

4) Ax. *omnibus ignotis nautis escendit.* De voce *ignotis* cf. Agesil. VIII, 1; de verbo *ascendit* vid. Stav.

5) Daehn. *bona rursus feci*, vid. Dhn.

fortem inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, tu de his rebus, quas 6) tecum colloqui volo, annum mihi temporis 7) des, eoque transacto ad te 8) venire patiaris.

X. Huius rex animi magnitudinem admirans, 1
cupiensque talem virum sibi conciliari, veniam dedit. Ille omne illud tempus literis sermonique Persarum dedit: quibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse, quam hi poterant, qui in Perside erant nati. Hic quum multa 2
regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Graeciam bello oppressurum; magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit, domiciliumque Magnesiae sibi constituit. Namque 3
hanc urbem ei rex donarat, his quidem verbis, quae ei panem praeberet (ex qua regione quinquaginta talenta quotannis redibant); Lampsacum autem, unde vinum sumeret; Myuntem, ex qua opsonium haberet. Huius ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum, in quo est sepultus; statuae in foro Magnesiae. De cuius 4
morte multimodis apud plerosque scriptum est; sed nos eumdem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesiae morbo mortuum, neque negat, fuisse famam, venenum sua sponte sumsisse, quum se, quae regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret. Idem, 5
ossa eius clam in Attica ab amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditionis esset damnatus, memoriae prodidit.

---

6) Lamb. *de quibus*, v. Brem. — 7) codd. Guelph. Dan. Leid. *annuum mihi tempus* cf. Bard. — 8) vulgo *me ad te venire*, cf. Dhn.

III.

ARISTIDES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Aristides, cognomine Iustus appellatus, a Themistocle collabefactus exilio multatur (486 a. Chr. n.) — II. Interest pugnae apud Salamina. Praetor apud Plataeas (489 a Chr. n.) Mardonium vincit. Atheniensibus iustitia sua omnium civitatum imperium conciliat. — III. Praeest aerario, pauper moritur (471. a. Chr. n.)

I. Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere fuit Themistocli. Itaque cum eo de princi-
2 patu contendit: namque obtrectarunt inter se. In his
autem cognitum est, quanto antestaret eloquentia in-
nocentiae. Quamquam enim adeo excellebat Aristi-
des abstinentia, ut unus post hominum memoriam,
quod quidem nos audierimus, cognomine Iustus sit
appellatus; tamen, a Themistocle collabefactus, te-
3 stula illa exsilio decem annorum multatus est. Qui
quidem quum intelligeret, reprimi concitatam mul-
titudinem non posse, cedensque animadvertisset quem-
dam scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab
eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides com-
4 misisset, cur tanta poena dignus duceretur? Cui ille
respondit, se ignorare Aristidem; sed sibi non place-
re, quod tam cupide elaborasset, ut praeter ceteros
5 Iustus appellaretur. Hic decem annorum legitimam
poenam non pertulit. Nam postquam Xerxes in
Graeciam descendit, sexto fere anno, quam erat
expulsus, populiscito in patriam restitutus est.

II. Interfuit autem pugnae navali apud Salamina, quae facta est prius, quam poena liberaretur. Idem praetor fuit Atheniensium apud Plataeas in proelio, quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus inter-

fectus est. Neque aliud est ullum huius in re mili- 2
tari illustre [factum] [9]), quam huius imperii memoria; iustitiae vero, et aequitatis, et innocentiae multa: in primis, quod eius aequitate factum est, quum in communi classe esset Graeciae simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi ab Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses. Namque ante id tempus et mari et terra 3
duces erant Lacedaemonii. Tum autem et intemperantia Pausaniae, et iustitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Graeciae ad Atheniensium societatem se applicarent, et adversus barbaros hos duces deligerent sibi.

III. Quos quo [1]) facilius repellerent, si forte bel- 1
lum renovare conarentur, ad classes [2]) aedificandas exercitusque comparandos quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret, eiusque arbitrio quadringena et sexagena talenta quotannis Delum sunt collata. Id enim commune aerarium esse voluerunt. Quae omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic qua fue- 2
rit abstinentia, nullum est certius indicium, quam quod, quum tantis rebus praefuisset, in tanta paupertate decessit, ut, qui efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut filiae eius publice alerentur, et 3
de communi aerario dotibus datis collocarentur. Decessit autem fere post annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.

---

9) *factum* uncis inclusi, cf. ed. Heid.

1) alii omisso pronomine *quos*, quae sequuntur: *quo facilius rep.... conarentur,* praecedenti capiti adiungunt; vid. Daehn. — 2) Ax. Guelph. *classis*.

IV.

PAUSANAS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Pausanias victoria Plataeensi (die 7. Cal. Octobr. ann. 479 a. Chr. n.) elatus maiora concupiscere coepit. — II. Byzantium expugnat, cum Xerxe agit de Graecia in Persarum potestatem redigenda. — III. Medicis moribus, superbia, crudelitate se ipse prodit, scytala domum revocatur, Helotas sollicitat. — IV. Literarum cum hostibus commercium per Argilium indicatur. — V. In Minervae templum confugit, portis obstructis ibi moritur (469 a. Chr. n.)

I. Pausanias, Lacedaemonius, magnus homo, sed varius in omni genere vitae fuit. Nam ut virtutibus
2 eluxit, sic vitiis est obrutus. Huius illustrissimum est proelium apud Plataeas. Namque illo duce Mardonius, satrapes regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Persarum et manu fortis et consilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat, et viginti millibus equitum, haud ita magna manu Graecia [3]) fugatus est, eoque ipse dux
3 cecidit proelio. Qua victoria elatus plurima miscere coepit, et maiora concupiscere. Sed primum in eo est reprehensus, quod ex praeda tripodem aureum Delphis posuisset, epigrammate scripto, in quo erat haec sententia: suo ductu barbaros apud Plataeas esse deletos, eiusque victoriae ergo Apollini donum
4 dedisse. Hos versus Lacedaemonii exsculpserunt, neque aliud scripserunt, quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persae erant victi.

II. Post id proelium eumdem Pausaniam cum classe communi Cyprum atque Hellespontum miserunt,

---

3) all. *Graeciae*, cf. Günth.

ut ex his regionibus barbarorum praesidia depelleret.
Pari felicitate in ea re usus elatius se gerere coe- 2
pit, maioresque appetere res. Nam quum, Byzantio
expugnato, cepisset complures Persarum nobiles,
atque in his nonnullos regis propinquos, hos clam
Xerxi remisit, simulans, ex vinculis publicis effugisse;
et cum his Gongylum Eretriensem, qui literas regi
redderet, in quibus haec fuisse scripta Thucydides
memoriae prodidit: Pausanias, dux Spartae, quos 3
Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cogno-
vit, tibi muneri misit, seque tecum affinitate con-
iungi cupit: quare, si tibi videtur, des ei filiam tuam
nuptum. Id si feceris, et Spartam et ceteram Grae- 4
ciam sub tuam potestatem, se adiuvante, te redactu-
rum [4]) pollicetur. His de rebus si quid geri volueris,
certum hominem ad eum mittas face, cum quo col-
loquatur. Rex, tot hominum salute, tam sibi neces- 5
sariorum, magnopere gavisus, confestim cum epistola
Artabazum ad Pausaniam mittit, in qua eum collaudat,
ac petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda, quae
pollicetur [5]). Si fecerit, nullius rei a se repulsam la-
turum. Huius Pausanias voluntate cognita, alacrior 6
ad rem gerendam factus, in suspicionem cecidit Lace-
daemoniorum. In quo facto domum revocatus, accu-
satus capitis, absolvitur; multatur tamen pecunia:
quam ob causam ad classem remissus non est.

III. At ille post non multo sua sponte ad exer- 1
citum rediit, et ibi non callida, sed dementi ratione
cogitata patefecit. Non enim mores patrios solum,
sed etiam cultum vestitumque mutavit. Apparatu 2
regio utebatur, veste Medica; satellites Medi et Ae-
gyptii sequebantur; epulabatur more Persarum luxu-
riosius, quam, qui aderant, perpeti possent; aditum 3

---

4) alii: *se, adiuvante te, redacturum*; cf. ed. Heid. — plurimi codd. omittunt *te*. — 5) ed. Ultr. *quae polliceretur*. Riekl. Tzsch. Günth. *polliceatur* contra codd. fidem.

petentibus conveniendi non dabat; superbe respon-
debat, [et] [6]) crudeliter imperabat. Spartam redire no-
lebat. Colonas, qui locus in agro Troadis [7]) est, se
contulerat: ibi consilia quum patriae, tum sibi inimi-
4 ca capiebat. Id postquam Lacedaemonii rescierunt,
legatos ad eum cum scytala miserunt, in qua more
illorum erat scriptum: nisi domum reverteretur, se
5 capitis eum damnaturos. Hoc nuntio commotus, spe-
rans, se etiam tum pecunia et potentia instans peri-
culum posse depellere, domum rediit. Huc ut venit,
ab ephoris in vincula publica coniectus est. Licet
enim legibus eorum cuivis ephoro hoc facere regi.
Hinc tamen se expedivit; neque eo magis carebat
suspicione. Nam opinio manebat, eum cum rege ha-
6 bere societatem. Est genus quoddam hominum, quod
Ilotae [8]) vocatur, quorum magna multitudo agros
Lacedaemoniorum colit, servorumque munere fun-
gitur. Hos quoque sollicitare spe libertatis existima-
7 batur. Sed quod harum rerum nullum erat apertum
crimen, quo argui posset, non putabant, de tali tam-
que claro viro suspicionibus oportere iudicari, sed
exspectandum [9]), dum se ipsa res aperiret.

IV. Interim Argilius quidam, adolescentulus, quem
puerum Pausanias amore Venereo dilexerat, quum
epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in
suspicionem venisset, aliquid in ea de se esse scri-
ptum, quod nemo eorum rediisset, qui super tali causa
eodem missi erant; vincula epistolae laxavit, signo-
que detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse per-
2 eundum. Erant in eadem epistola, quae ad ea perti-
nebant, quae inter regem Pausaniamque convenerant.

---

6) *et* deest in codd. Guelph. Ax. al. — 7) Daehn. cum Brem. et Günth. dedit *Troade*. — 8) hanc scripturam codd. tuentur; Lamb. al. *Helotes*. Ultr. *Helotae*. — 9) Brem. Bard. e. codd. Ax. Guelph. al. dederunt *et exspectandum*. At vid. Günth. ad h. l. atque ed. Heid. ad Datam. VI, 4.

Has ille literas ephoris tradidit. Non est praetereunda gravitas Lacedaemoniorum hoc loco. Nam 3
ne huius quidem indicio impulsi sunt, ut Pausaniam comprehenderent; neque prius vim adhibendam putaverunt, quam se ipse indicasset. Itaque huic indici, 4
quid fieri vellent, praeceperunt. Fanum Neptuni est Taenari, quod violari nefas putant Graeci. Eo ille index confugit; in ara consedit. Hanc iuxta locum fecerunt sub terra, ex quo posset audiri, si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex ephoris quidam descenderunt. Pausanias, ut audivit, Argilium 5
confugisse in aram, perturbatus venit eo. Quem quum supplicem Dei videret in ara sedentem, quaerit, causae quid sit tam repentino consilio [1]. Huic ille, quid ex literis comperisset, aperit. Modo magis 6
Pausanias perturbatus orare coepit, ne enuntiaret, nec se, meritum de illo optime, proderet. Quod si eam veniam sibi dedisset, tantisque implicatum rebus sublevasset, magno ei praemio futurum.

V. His rebus ephori cognitis satius putaverunt, 1
in urbe eum comprehendi. Quo quum essent profecti, et Pausanias, placato Argilio, ut putabat, Lacedaemonem reverteretur; in itinere, quum iam in eo esset, ut comprehenderetur, ex vultu cuiusdam ephori, qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis ante gradibus, quam qui se- 2
quebantur, in aedem Minervae, quae Χαλκίοικος vocatur, confugit. Hinc ne exire posset, statim ephori valvas eius aedis obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, quo facilius sub divo interiret. Dicitur, eo 3
tempore matrem Pausaniae vixisse, eamque iam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum lapidem ad introitum aedis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi 4
morte maculavit. Hic quum semianimis de templo

1) al. *repentini consilii*, vid. Stav. et Daehn.

5 elatus esset, confestim animam efflavit. Cuius mortui corpus quum eodem nonnulli dicerent inferri oportere, quo hi, qui ad supplicium essent dati; displicuit pluribus, et procul [2] ab eo loco infoderunt, quo erat mortuus. Inde posterius [dei] [3] Delphici responso erutus, atque eodem loco sepultus, ubi vitam posuerat.

V.

CIMON.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Heres paternorum vinculorum Cimon a sorore liberatur (489 a. Chr. n.) — II. Eius virtutes et res gestae: Persas eodem die navali et terrestri proelio vincit (469 a. Chr. n.) — III. Ostracismo in exilium mittitur. Revocatus pacem cum Lacedaemoniis conciliat. Persis in Cypro victis (449 a. Chr. n.) Citii moritur. — IV. Laudatur eius liberalitas.

I. Cimon, Miltiadis filius, Atheniensis, duro admodum initio usus est adolescentiae. Nam quum pater eius litem aestimatam populo solvere non potuisset, ob eamque causam in vinculis publicis decessisset; Cimon eadem custodia tenebatur, neque legibus Atheniensium emitti poterat, nisi pecuniam, qua pater mul-
2 tatus erat, solvisset. Habebat autem in matrimonio sororem germanam suam, nomine Elpinicen, non magis amore, quam more ductus. Nam Atheniensibus
3 licet eodem patre natas uxores ducere. Huius coniugii cupidus Callias quidam, non tam generosus, quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis

---

2) al. coni. *haud procul;* sed cf. Dhn. et Bard. — 3) *dei* abest a codd. v. Dhn.

fecerat, egit cum Cimone, ut eam sibi uxorem daret: id si impetrasset, se pro illo pecuniam soluturum.
Is quum talem conditionem aspernaretur, Elpinice 4
negavit, se passuram, Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire, quoniam prohibere posset, seque Calliae nupturam, si ea, quae polliceretur, praestitisset.

II. Tali modo custodia liberatus Cimon celeriter 1
ad principatum pervenit. Habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam quum iuris civilis, tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitibus fuerat versatus. Itaque hic et populum urbanum in sua tenuit potestate, et apud exercitum plurimum valuit auctoritate. Primum im- 2
perator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit, oppidum Amphipolim constituit, eoque decem millia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud Mycalen Cypriorum et Phoenicum ducentarum navium classem devictam cepit: eodemque 3
die pari fortuna in terra usus est. Namque hostium navibus captis, statim ex classe copias suas eduxit, barbarorum uno concursu maximam vim prostravit.
Qua victoria magna praeda potitus quum domum 4
reverteretur, quod iam nonnullae insulae propter acerbitatem imperii defecerant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coëgit. Scyrum, 5
quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius se gesserant, vacuefecit, sessores veteres urbe insulaque eiecit, agros civibus divisit. Thasios opulentia fretos suo adventu fregit. His ex manubiis Athenarum arx, qua ad meridiem vergit, est ornata.

III. Quibus rebus quum unus in civitate maxime 1
floreret, incidit in eamdem invidiam, quam pater suus ceterique Atheniensium principes. Nam testarum suffragiis, quod illi ostracismum vocant, decem annorum exsilio multatus est. Cuius facti celerius Athenienses, 2
quam ipsum, poenituit. Nam quum ille animo forti

invidiae ingratorum civium cessisset, bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent; confestim notae
3 eius virtutis desiderium consecutum est. Itaque post annum quintum, quam expulsus erat, in patriam revocatus est. Ille, quod hospitio Lacedaemoniorum utebatur, satius existimans verbis 4) contendere, Lacedaemonem sua sponte est profectus, pacemque inter
4 duas potentissimas civitates conciliavit. Post, neque ita multo, Cyprum cum ducentis navibus imperator missus, quum eius maiorem partem insulae devicisset, in morbum implicitus, in oppido Citio est mortuus.

IV. Hunc Athenienses non solum in bello, sed in pace diu desideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, quum compluribus locis praedia hortosque haberet, ut numquám in eis custodem imposuerit fructus servandi gratia, ne quis impediretur, quo minus eius
2 rebus, quibus quisque vellet, frueretur. Semper eum pedisequi cum nummis sunt secuti, ut, si quis opis eius indigeret, haberet, quod statim daret, ne differendo videretur negare. Saepe, quum aliquem offensum fortuna videret minus bene vestitum, suum
3 amiculum dedit. Quotidie sic coena ei coquebatur, ut, quos invocatos vidisset in foro, omnes devocaret: quod facere nullum diem praetermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit; multos locupletavit; complures pauperes mortuos, qui, unde efferrentur, non reliquissent, suo sumtu
4 extulit. Sic se gerendo minime est mirandum, si et vita eius fuit secura, et mors acerba.

---

4) *verbis* e cod. Ox. recepí, cf. ed. Heid. — vulgo: *satius existimans, contendere Lacedaemonem, sua* cet. vel: *satius existimans contendere, Lacedaemonem* cet.

VI.

LYSANDER.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Lysander Athenienses apud Aegos flumen vincit (mense Decembri ann. 405 a. Chr. n.); decemviros Graeciae civitatibus imponit. — II. Crudelis in Thasios. — III. Reges Lacedaemoniorum tollere et oracula corrumpere conatur; accusatus absolvitur; apud Haliartum cecidit (394 a. Chr. n.) — IV. Pharnabazi fraude Lysander se ipse accusat.

I. LYSANDER, Lacedaemonius, magnam reliquit sui 1
famam, magis felicitate quam virtute partam. Athe-
nienses enim in Peloponnesios sexto et vicesimo anno
bellum gerentes confecisse apparet. Nec [5]) qua ratione 2
consecutus sit, latet. Non enim virtute sui exerci-
tus, sed immodestia factum est adversariorum, qui,
quod dicto audientes imperatoribus suis non erant,
dispalati in agris, relictis navibus, in hostium vene-
runt potestatem. Quo facto Athenienses se Lace-
daemoniis dediderunt. Hac victoria Lysander elatus, 3
quum antea semper factiosus audaxque fuisset, sic
sibi indulsit, ut eius opera in maximum odium Grae-
ciae Lacedaemonii pervenerint. Nam quum hanc 4
causam Lacedaemonii dictitassent sibi esse belli, ut
Atheniensium impotentem dominationem refringerent,
postquam apud Aegos flumen Lysander classis ho-
stium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut
omnes civitates in sua teneret potestate, quum id se
Lacedaemoniorum causa facere simularet. Namque 5
undique, qui Atheniensium rebus studuissent, eiectis,
decem delegerat in unaquaque civitate, quibus sum-
mum imperium potestatemque omnium rerum com-

5) vulgo *id qua;* at cf. ed. Heid.

mitteret. Horum in numerum nemo admittebatur, nisi qui aut eius hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmarat.

II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebantur. Cuius de crudelitate ac perfidia satis est unam rem, exempli gratia, proferre, ne de eodem plura enumerando
2 defatigemus lectores. Victor ex Asia quum reverteretur, Thasumque devertisset, quod ea civitas praecipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuis-
3 sent inimici, eam pervertere concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset voluntatem, futurum, ut Thasii dilaberentur, consulerentque rebus suis. † † † 6)

III. † † † Itaque hi decemviralem suam potestatem ab illo constitutam 7) sustulerunt. Quo dolore incensus iniit consilia, reges Lacedaemoniorum tollere. Sed sentiebat, id se sine ope deorum facere non posse, quod Lacedaemonii omnia ad oracula referre con-
2 sueverant. Primum Delphos corrumpere est conatus. Quum id non potuisset, Dodonam adortus est. Hinc quoque repulsus dixit, se vota suscepisse, quae Iovi Hammoni solveret: existimans, se Afros facilius cor-
3 rupturum. Hac spe quum profectus esset in Africam, multum eum antistites Iovis fefellerunt. Nam non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedaemonem miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod sacerdotes fani corrumpere conatus esset.
4 Accusatus hoc crimine, iudicumque absolutus sententiis, Orchomeniis missus subsidio, occisus est a
5 Thebanis apud Haliartum. Quam vere de eo foret iudicatum, oratio indicio fuit, quae post mortem in domo eius reperta est, in qua suadet Lacedaemoniis, ut, regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deliga-

---

6) desunt multa, cf. Heus.

7) ita codd. Ax. Guelph. Dan. — alii aliter. Bosio suadente *itaque* vulgo ante lacunam ponunt.

tur ad bellum gerendum; sed ita scripta, ut deorum videretur congruere sententiae, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. Hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur.

1 IV. Atque hoc loco non est praetereundum factum Pharnabazi, satrapis regii. Nam quum Lysander praefectus classis in bello multa crudeliter avareque fecisset, deque his rebus suspicaretur ad cives suos esse perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi testimonium daret, quanta sanctitate bellum gessisset sociosque tractasset deque ea re accurate scriberet: magnam enim eius auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur; librum gravem [8]) 2
multis verbis conscripsit, in quo summis eum fert laudibus. Quem quum legisset probassetque, dum signatur, alterum pari magnitudine, tanta similitudine, ut discerni non posset, signatum subiecit, in quo accuratissime eius avaritiam perfidiamque accusaret. Hinc Lysander domum quum redisset, postquam de 4
suis rebus gestis apud maximum magistratum [9]), quae voluerat, dixerat, testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro, quum ephori cognossent, ipsi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipse suus fuit accusator.

VII.

ALCIBIADES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. De Alcibiadis genere et virtutibus. — II. De educatione et moribus. — III. Dux contra Syracusanos delectus (416 a Chr. n.) in suspicionem civium suorum incidit. — IV. Domum

8) al. *librum grandem*, cf. Brem. — 9) Günth. e cod. Leid. A. *maximos magistratus*, non male! cf. Dhn. ibiq. laud.

revocatus aufugit Lacedaemonem atque arma contra patriam capit (413 a. Chr. n.) — V. Lacedaemoniis suspectus transit ad Persas (412 a. Chr. n.) Atheniensibus reconciliatur (411 a. Chr. n.), Lacedaemonios vincit. — VI. Insigni civium benevolentia in urbe recipitur (408 a. Chr. n.) — VII. Classe Atheniensium devicta a Lacedaemoniis, in invidiam recidit. In Thracia prospere pugnat. — VIII. Atheniensium exercitum apud Aegos flumen consilio adiuvare tentat (405 a Chr. n.) — IX. Ad Pharnabazum in Asiam transit. — X. A Persis per insidias interficitur (404 a. Chr. n.) — XI. Alcibiades in omni vitae genere excelluit.

I. ALCIBIADES, Cliniae filius, Atheniensis. In hoc natura, quid efficere possit, videtur experta. Constat enim inter omnes, qui de eo memoriae prodiderunt, nihil illo fuisse excellentius, vel in vitiis, vel in virtu-
2 tibus. Natus in amplissima civitate, summo genere, omnium aetatis suae multo formosissimus, ad omnes res aptus, consiliique plenus, (namque imperator fuit summus et mari et terra), disertus, ut inprimis dicendo valeret, quod tanta erat commendatio oris atque orationis, ut nemo ei dicendo posset resistere;
3 deinde [1]), quum tempus posceret, laboriosus, patiens, liberalis, splendidus non minus in vita, quam victu; affabilis, blandus, temporibus callidissime inserviens.
4 Idem, simul ac se remiserat, neque causa suberat, quare animi laborem perferret, luxuriosus, dissolutus, libidinosus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur, in uno homine tantam esse dissimilitudinem, tamque diversam naturam.

II. Educatus est in domo Pericli [2]) (privignus enim eius fuisse dicitur), eruditus a Socrate. Socerum habuit Hipponicum, omnium Graeca lingua loquentium divitissimum [3]), ut, si ipse fingere vellet, neque plura

---

1) plur. codd. et edd. (Günth. Brem.) *dives* pro *deinde*; at v. ed. Heid. — Lamb. dedit *idemque*. Nostram scripturam tuentur codd. Ax. Boecl. Voss. B. —

2) ita Daehn. e fide codd. Guelph. Leid. A. Dan. — vulgo *Periclis*. — 3) codd. Voss. Guelph. et ed. Ultr. *ditissimum*, cetera autem corrupta, cf. Daehn.

bona reminisci, neque maiora posset consequi, quam
vel fortuna vel natura tribuerat. Ineunte adolescen- 2
tia amatus est a multis more Graecorum; in eis a
Socrate, de quo mentionem facit Plato in Symposio.
Namque eum induxit commemorantem, se perno-
ctasse cumSocrate, neque aliter ab eo surrexisse, ac
filius a parente debuerit. Posteaquam robustior est 3
factus, non minus multos amavit, in quorum amore,
quoad licitum est, odiosa multa delicate iocoseque
fecit: quae referremus, nisi maiora potioraque ha-
beremus.

III. Bello Peloponnesio huius consilio atque au- 1
ctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt:
ad quod gerendum ipse dux delectus est; duo prae-
terea collegae dati, Nicias et Lamachus. Id quum 2
appararetur, prius quam classis exiret, accidit, ut una
nocte omnes Hermae, qui in oppido erant Athenis,
deiicerentur, praeter unum, qui ante ianuam erat
Andocidis. (Itaque ille postea Mercurius Andocidis
vocitatus est)[4]. Hoc quum appareret non sine magna 3
multorum consensione esse factum; quod non ad
privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus
multitudini timor est iniectus, ne qua repentina vis in
civitate exsisteret, quae libertatem opprimeret populi.
Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod 4
et potentior et maior, quam privatus, existimabatur.
Multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam ope-
ra forensi suos reddiderat. Quare fiebat, ut omnium 5
oculos, quotiescumque in publicum prodisset, ad se
converteret, neque ei par quisquam in civitate pone-
retur. Itaque non solum spem in eo habebant maxi-
mam, sed etiam timorem, quod et obesse plurimum et
prodesse poterat. Adspergebatur etiam infamia, quod 6

---

4) vera videtur esse lectio: *ante ianuam erat Andocidi, Andocidique vocitatus est*, quae cod. Ox. adiuvatur. Cf. Daehn. et ed. Heid. —

in domo sua facere mysteria dicebatur (quod nefas erat more Atheniensium): idque non ad religionem, sed ad coniurationem pertinere existimabatur.

IV. Hoc crimine in concione ab inimicis compellabatur 5). Sed instabat tempus ad bellum proficiscendi. Id ille intuens, neque ignorans civium suorum consuetudinem, postulabat, si quid de se agi vellent, potius de praesente quaestio haberetur, quam ab-
2 sens invidiae crimine accusaretur. Inimici vero eius quiescendum in praesenti, quia noceri non posse intelligebant, et illud tempus exspectandum decreverunt, quo exisset, ut sic absentem aggrederentur:
3 itaque fecerunt. Nam postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt, absentem, quod sacra violasset, reum fecerunt. Qua de re quum ei nuntius a magistratu in Siciliam missus esset, ut domum ad causam dicendam rediret, essetque in magna spe provinciae bene administrandae, non parere noluit, et in triremem 6), quae ad eum deportandum erat missa, ascen-
4 dit. Hac Thurios in Italiam pervectus, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia crudelitateque erga nobiles, utilissimum ratus, impendentem evitare tempestatem, clam se a custodibus subduxit, et inde primum Elidem, deinde Thebas
5 venit. Postquam autem se capitis damnatum, bonis publicatis, audivit, et, id quod usu venerat, Eumolpidas sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, eiusque devotionis, quo testatior esset memoria, exemplum, in pila lapidea incisum, esse positum in
6 publico, Lacedaemonem demigravit. Ibi, ut ipse praedicare consueverat, non adversus patriam, sed inimicos suos bellum gessit, quod iidem hostes essent civitati. Nam quum intelligerent, se plurimum

---

5) Tzsch. dedit: *in contentionem .... compellebatur*, cf. Daehn. — 6) Bos. *trierem*, v. Stav. et Bard.

prodesse posse [7]) reipublicae, ex ea eiecisse, plusque irae suae, quam utilitati communi paruisse. Itaque huius consilio Lacedaemonii cum Persarum rege amicitiam fecerunt; deinde Deceleam [8]) in Attica munierunt, praesidioque ibi perpetuo posito in obsidione Athenas tenuerunt. Eiusdem opera Ioniam a societate averterunt Atheniensium. Quo facto multo superiores bello esse coeperunt.

V. Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt 1
facti, quam timore ab eo alienati. Nam quum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne caritate patriae ductus aliquando ab ipsis descisceret, et eum suis in gratiam rediret. Itaque tempus eius interficiendi quaerere
instituerunt. Id Alcibiadi diutius celari non potuit: 2
erat enim ea sagacitate, ut decipi non posset, praesertim quum animum attendisset ad cavendum. Itaque ad Tissaphernem, praefectum regis Darii, se contu-
lit. Cuius quum in intimam amicitiam pervenisset, et 3
Atheniensium, male gestis in Sicilia rebus, opes senescere, contra Lacedaemoniorum crescere videret; initio cum Pisandro praetore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, et de reditu suo facit mentionem. Erat enim eodem, quo Alcibiades, sensu, populi potentiae non amicus, et
optimatum fautor. Ab hoc destitutus primum per 4
Thrasybulum, Lyci filium, ab exercitu recipitur, praetorque fit apud Samum; post, suffragante Theramene, populiscito restituitur, parique absens imperio prae-
ficitur simul cum Thrasybulo et Theramene. Horum 5
in imperio tanta commutatio rerum facta est, ut Lacedaemonii, qui paullo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent. Victi enim erant quinque proeliis terrestribus, tribus navalibus, in quibus ducentas naves triremes amiserant, quae captae in ho-

---

7) Günth. Wetz. all. omittunt *posse*. — 8) al. *Deceliam*, v. Bard.

6 stium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae, quarum expugnarant complures, in his Byzantium; neque minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant,
7 quod in captos clementia fuerant usi. Ita praeda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis, Athenas venerunt.

VI. His quum obviam universa civitas in Piraeeum descendisset, tanta fuit omnium exspectatio visendi Alcibiadis, ut ad eius triremem vulgus conflue-
2 ret proinde ac si solus advenisset. Sic enim populo erat persuasum, et adversas superiores, et praesentes secundas res accidisse eius opera. Itaque et Siciliae amissum [9], et Lacedaemoniorum victorias culpae suae tribuebant, quod talem virum e civitate expulissent. Neque id sine causa arbitrari videbantur. Nam postquam exercitui praeesse coeperat, neque terra, neque
3 mari hostes pares esse potuerant. Hic ut e navi egressus est, quamquam Theramenes et Thrasybulus eisdem rebus praefuerant, simulque venerant in Piraeeum; tamen illum unum omnes prosequebantur, et, id quod numquam antea usu venerat nisi Olympiae victoribus, coronis aureis aeneisque [1]) vulgo donabatur. Ille lacrimans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbi-
4 tatem. Postquam astu venit, concione advocata sic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin eius casum lacrimarit, inimicumque his se ostenderit, quorum opera patria pulsus fuerat, proinde ac si alius populus, non ille ipse, qui tum flebat, eum sacrilegii
5 damnasset. Restituta ergo huic sunt publice bona; iidemque illi Eumolpidae sacerdotes rursus resacrare sunt coacti, qui eum devoverant; pilaeque illae, in quibus devotio fuerat scripta, in mare praecipitatae.

---

9) Voss. A. *Siciliae amissum imperium;* al. *Siciliam amissam.* Vid. Brem. — 1) Mureto (V. L. XV, 7) placuit: *coronis aureis taeniisque.* —

VII. Haec Alcibiadi laetitia non nimis fuit diuturna. 1
Nam quum ei omnes essent honores decreti, totaque
respublica domi bellique tradita, ut unius arbitrio
gereretur; et ipse postulasset, ut duo sibi collegae
darentur, Thrasybulus et Adimantus, neque id nega-
tum esset: classe iam in Asiam profectus, quod apud
Cymen minus ex sententia rem gesserat, in invidiam
recidit. Nihil enim eum non efficere posse ducebant. 2
Ex quo fiebat, ut omnia minus prospere gesta eius
culpae tribuerent, quum eum aut negligenter, aut
malitiose fecisse loquerentur: sicut tum accidit. Nam,
corruptum a rege capere Cymen noluisse, arguebant.
Itaque huic maxime putamus malo fuisse [2]) nimiam 3
opinionem ingenii atque virtutis. Timebatur enim, non
minus quam diligebatur, ne secunda fortuna magnis-
que opibus elatus tyrannidem concupisceret. Quibus
rebus factum est, ut absenti magistratum abrogarent,
et alium in eius locum substituerent. Id ille ut au- 4
divit, domum reverti noluit, et se Pactyen contulit,
ibique tria castella communivit, Bornos, Bysanthen,
Neontichos; manuque collecta primus Graeciae civita-
tis in Thraciam introiit, gloriosius existimans, bar-
barorum praeda locupletari, quam Graiorum. Qua ex 5
re creverat quum fama, tum opibus, magnamque ami-
citiam sibi cum quibusdam regibus Thraciae pepererat.

VIII. Neque tamen a caritate patriae potuit rece- 1
dere. Nam quum apud Aegos flumen Philocles, prae-
tor Atheniensium, classem constituisset suam, neque
longe abesset Lysander, praetor Lacedaemoniorum,
qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime
duceret, quod ipsis pecunia a rege suppeditabatur,
contra Atheniensibus exhaustis praeter arma et na-
ves nihil erat super: Alcibiades ad exercitum venit 2

---

2) cod. Voss. A. et qdd. edd: *maxime putamus malo causam fuisse;* alii aliter, cf. Daehn.

Atheniensium, ibique praesente vulgo agere coepit, si
vellent, se coacturum Lysandrum aut dimicare, aut
pacem petere: Lacedaemonios eo nolle confligere
classe, quod pedestribus copiis plus, quam navibus,
3 valerent; sibi autem esse facile, Seuthen, regem Thra-
cum, deducere, ut eos terra depelleret: quo facto
necessario aut classe conflicturos, aut bellum compo-
4 situros. Id etsi vere dictum Philocles animadvertebat,
tamen postulata facere noluit, quod sentiebat, se Al-
cibiade recepto, nullius momenti apud exercitum fu-
turum, et, si quid secundi evenisset, nullam in ea re
suam partem fore; contra ea, si quid adversi acci-
5 disset, se unum eius delicti futurum reum. Ab hoc
discedens Alcibiades, quoniam, inquit, victoriae pa-
triae repugnas, illud moneo, iuxta hostem castra
habeas nautica; periculum est enim, ne immodestia
militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri
6 opprimendi exercitus. Neque ea res illum fefellit.
Nam Lysander, quum per speculatores comperisset,
vulgum Atheniensium in terram praedatum exisse,
navesque paene inanes relictas, tempus rei gerendae
non dimisit, eoque impetu totum bellum delevit.

IX. At Alcibiades, victis Atheniensibus non satis
tuta eadem loca sibi arbitratus, penitus in Thraciam
se supra Propontidem abdidit, sperans, ibi facillime
2 suam fortunam occuli posse. Falso [3]. Nam Thraces,
postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt,
insidias fecerunt [4]: qui ea, quae apportarat, abstule-
3 runt, ipsum capere non potuerunt. Ille cernens,
nullum locum sibi tutum in Graecia propter poten-
tiam Lacedaemoniorum, ad Pharnabazum in Asiam
transiit: quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut
eum nemo in amicitia anteccederet. Namque ei Gru-
nium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquagena

---

3) Ax. *sed falso*. Vid. Daehn. — 4) vulgo *ei fecerunt*. Bard. pronomen uncis inclusit, cf. Daehn.

talenta vectigalis capiebat. Qua fortuna Alcibiades 4
non erat contentus, neque Athenas victas Lacedae-
moniis servire poterat pati. Itaque ad patriam libe-
randam omni ferebatur cogitatione. Sed videbat, id 5
sine rege Persarum non posse fieri: ideoque eum
amicum sibi cupiebat adiungi; neque dubitabat, facile
se consecuturum, si modo eius conveniendi habuisset
potestatem. Nam Cyrum fratrem ei bellum clam 6
parare, Lacedaemoniis adiuvantibus, sciebat: id si
aperuisset [5]), magnam se initurum gratiam videbat.

X. Haec quum moliretur, peteretque a Pharna- 1
bazo, ut ad regem mitteretur, eodem tempore Critias
ceterique tyranni Atheniensium certos homines ad
Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem
facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum
rerum fore ratum, quas ipse Athenis constituisset.
Quare, si suas res gestas manere vellet, illum perse- 2
queretur. His Laco rebus commotus statuit, accuratius
sibi agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renunciat,
quae regi cum Lacedaemoniis essent, irrita futura,
nisi Alcibiadem vivum aut mortuum tradidisset. Non 3
tulit hoc satrapes, et violare clementiam, quam regis
opes minui maluit. Itaque misit Susamithren et Ba-
gaeum ad Alcibiadem interficiendum, quum ille esset
in Phrygia, iterque ad regem compararet. Missi clam 4
vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium,
ut eum interficiant. Illi quum ferro [6]) aggredi non
auderent, noctu ligna contulerunt circa casam eam,
in qua quiescebat, eamque succenderunt: ut incendio
conficerent, quem manu superari posse diffidebant.
Ille autem ut sonitu flammae est excitatus, etsi gla- 5
dius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum
eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia ho-
spes, qui numquam discedere voluerat. Hunc sequi

---

5) vulgo: *si ei aperuisset*: v. Bard.
6) al. *quum eum ferro*; deest hoc pronomen in codd.

se iubet, et id, quod in praesentia vestimentorum fuit,
arripuit. His in ignem eiectis, flammae vim transiit.
6 Quem ut barbari incendium effugisse viderunt, telis
eminus [7]) missis interfecerunt, caputque eius ad
7 Pharnabazum retulerunt. At mulier, quae cum eo
vivere consuerat, muliebri sua veste contectum aedi-
ficii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum in-
terimendum erat comparatum. Sic Alcibiades, annos
circiter quadraginta natus, diem obiit supremum.

XI. Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi
historici summis laudibus extulerunt: Thucydides,
qui eiusdem aetatis fuit; Theopompus, qui fuit post
aliquanto natus, et Timaeus: qui quidem duo male-
dicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando
2 conscierunt. Namque ea, quae supra diximus, de
eo praedicarunt, atque hoc amplius: quum Athenis,
splendidissima civitate, natus esset, omnes splendore
3 ac dignitate superasse vitae. Postquam inde expulsus
Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut
nemo eum labore corporisque viribus posset aequi-
parare (omnes enim Boeotii magis firmitati corporis,
4 quam ingenii acumini inserviunt). Eumdem apud
Lacedaemonios, quorum moribus summa virtus in
patientia ponebatur, sic duritiae se dedisse, ut par-
simonia victus atque cultus omnes Lacedaemonios
vinceret. Fuisse apud Thracas, homines vinolentos
rebusque venereis deditos: hos quoque in his rebus
5 antecessisse. Venisse ad Persas, apud quos summa
laus esset fortiter venari, luxuriose vivere: horum
sic imitatum consuetudinem, ut illi ipsi eum in his
maxime admirarentur. Quibus rebus effecisse, ut,
apud quoscumque esset, princeps poneretur, habe-
returque carissimus. Sed satis de hoc; reliquos
ordiamur.

---

7) olim particula *eminus* omittebatur, quam tuentur codd. Guelph. Dan. Leid. A.

VIII.

THRASYBULUS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Thrasybulus iam antea optime de patria meritus triginta tyrannos expellere conatur. — II. Ex Phyle castello cum exigua manu progressus Munychiam occupat, tyrannorum copias duobus proeliis fugat (403 a. Chr. n.). — III. Reconciliata pace legem oblivionis tulit. — IV. Quum parvo honore contentus aliquamdiu Athenis vixisset, praetor in Ciliciam missus ibique interfectus est (390 a. Chr. n.).

I. Thrasybulus, Lyci filius, Atheniensis. Si per 1
se virtus sine fortuna ponderanda sit, dubito, an hunc
primum omnium ponam. Illud sine dubio: neminem
huic praefero fide, constantia, magnitudine animi, in
patriam amore. Nam quod multi voluerunt, pauci 2
potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare; huic
contigit, ut a triginta oppressam tyrannis ex servitute in libertatem vindicaret. Sed, nescio quo modo, 3
quum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate praecurrerunt. Primum Peloponnesio bello multa
hic sine Alcibiade gessit, ille nullam rem sine hoc:
quae ille universa naturali quodam bono fecit lucri.
Sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum 4
militibus et fortuna, quod in proelii concursu abit res
a consilio ad vires vimque pugnantium. Itaque iure
suo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, seque hic plus valuisse, quam ducis
prudentiam, vere potest praedicare. Quare illud 5
magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli.
Nam quum triginta tyranni, praepositi a Lacedaemoniis, servitute oppressas tenerent Athenas, plurimos
cives, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patria
expulissent, partim interfecissent, plurimorum bona

publicata inter se divisissent: non solum princeps, sed et solus initio bellum his indixit.

II. Hic enim quum Phylen confugisset, quod est castellum in Attica munitissimum, non plus habuit secum, quam triginta de suis. Hoc initium fuit salutis Actaeorum [8]; hoc robur libertatis clarissimae civi-
2 tatis. Neque vero hic non contemtus est primo a tyrannis, atque eius solitudo. Quae quidem res et illis contemnentibus perniciei, et huic despecto saluti fuit. Haec enim illos ad persequendum segnes, hos autem, tempore ad comparandum dato, fecit robustiores.
3 Quo magis praeceptum illud omnium in animis esse debet: Nihil in bello oportere contemni; nec sine
4 causa dici: Matrem timidi flere non solere. Neque tamen pro opinione Thrasybuli auctae sunt opes. Nam iam tum illis temporibus fortius boni pro liber-
5 tate loquebantur, quam pugnabant. Hinc in Piraeeum transiit, Munychiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti; ab eaque turpiter repulsi protinus in urbem, armis impedimentisque amissis, refu-
6 gerunt. Usus est Thrasybulus non minus prudentia, quam fortitudine. Nam cedentes violari vetuit: cives enim civibus parcere aequum censebat. Neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit. Neminem iacentem veste spoliavit; nil attigit, nisi arma, quorum indigebat, et quae ad victum pertine-
7 bant. In secundo proelio cecidit Critias, dux tyrannorum, quum quidem exadversus Thrasybulum fortissime pugnaret.

III. Hoc deiecto Pausanias venit Atticis auxilio, rex Lacedaemoniorum. Is inter Thrasybulum et eos, qui urbem tenebant, fecit pacem his conditionibus: ne qui praeter triginta tyrannos et decem, qui postea praetores creati superioris more crudelitatis erant

8) ita codd. Guelph. Dan. ed. Bard. al. — vulgo: *Atticorum;* sed cf. Stav. et Bard.

usi, afficerentur exsilio; neve bona publicarentur; reipublicae procuratio populo redderetur. Praecla- 2
rum hoc quoque Thrasybuli, quod, reconciliata pace, quum plurimum in civitate posset, legem tulit: ne quis ante actarum rerum accusaretur, neve multaretur; eamque illi oblivionis [9]) appellarunt. Neque vero 3
hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Nam quum quidam ex his, qui simul cum eo in exsilio fuerant, caedem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat publice, prohibuit, et id, quod pollicitus erat, praestitit.

IV. Huic pro tantis meritis honoris corona a po- 1
pulo data est, facta duabus virgulis oleaginis, quam quod amor civium, non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnaque fuit gloria. Bene ergo Pittacus 2
ille, qui septem sapientum numero est habitus, quum ei Mytilenaei multa millia iugerum agri munera [1]) darent, Nolite, oro vos, inquit, id mihi dare, quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius, quam centum iugera, quae et meam animi aequitatem et vestram voluntatem indicent. Nam parva munera diutina, locupletia non propria esse consueverunt. Illa igitur corona contentus Thrasybu- 3
lus neque amplius requisivit, neque quemquam honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti tempore, 4
quum praetor classem ad Ciliciam appulisset, neque satis diligenter in castris eius agerentur vigiliae, a barbaris, ex oppido noctu eruptione facta, in tabernaculo interfectus est.

---

9) vulgo *legem oblivionis.* Deest haec vox in codd. Guelph. Ax. Voss. A. al. — Daehn. Brem. al. eiecerunt.

1) alii: *muneri.* Nostram scripturam tuentur codd. Guelph. Dan. ed. Iens. Ultr. Cf. Bos. et Stav.

IX.

CONON.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Peloponnesio bello Conon bene meretur de republica. — II. Atheniensibus devictis cum in Asiam transiisset, Persarum regem simulque patriam suam contra Lacedaemonios multum adiuvit. — III. Tissaphernem proditionis accusaturus ad regem Persarum proficiscitur. — IV. Regis copiis praefectus Conon Lacedaemonios apud Cnidum devincit (394 a. Chr. n.); in patriam reversus Athenarum muros reficiendos curat (393 a. Chr. n.). — V. Cum patriae opes nimium augere conaretur, a Tiribazo evocatus non rediit.

I. Conon [2]), Atheniensis, Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque eius opera magni fuit. Nam et praetor pedestribus exercitibus praefuit, et praefectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas praecipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unus insulis praefuit: in qua potestate Pheras
2 cepit, coloniam Lacedaemoniorum. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello praetor, quum apud Aegos flumen copiae Atheniensium a Lysandro sunt devictae. Sed tum abfuit, eoque peius res administrata est. Nam
3 et prudens rei militaris, et diligens erat imperii [3]). Itaque nemine erat his temporibus dubium, si affuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

II. Rebus autem afflictis, quum patriam obsideri audisset, non quaesivit, ubi ipse tuto viveret, sed unde praesidio posset esse civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum, satrapen Ioniae et Lydiae,

---

2) Günth. edidit *Cono, Dio,* cet.; sed cf. ed. Heid. — 3) ita codd. Guelph. Voss. A. B. Leid. B. ed. Ascens. — Bos. al. *imperator;* sed v. Stav.

eumdemque generum regis et propinquum: apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam quum Lacedaemonii, Athe- 2
niensibus devictis, in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsi a Tissapherne, qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat, et cum Lacedaemoniis coierat societatem: hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator; re quidem vera exercitui praefuit Conon, eiusque omnia arbitrio gesta sunt. Hic multum ducem summum, Agesilaum, im- 3
pedivit, saepeque eius consiliis obstitit; neque vero non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus regi fuisse erepturum. Qui posteaquam 4
domum a suis civibus revocatus est, quod Boeotii et Athenienses Lacedaemoniis bellum indixerant, Conon nihilo secius apud praefectos regis versabatur, hisque omnibus maximo erat usui.

III. Defecerat a rege Tissaphernes, neque id tam 1
Artaxerxi, quam ceteris, erat apertum. Multis enim magnisque meritis apud regem, etiam quum in officio non maneret, valebat. Neque id mirandum, si non facile ad credendum adducebatur, reminiscens, eius se opera Cyrum fratrem superasse. Huius accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus, postea- 2
quam venit, primum ex more Persarum ad chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithrausten accessit, seque ostendit cum rege colloqui velle. Nemo enim sine hoc admittitur. Huic ille, 3
nulla, inquit, mora est; sed tu delibera, utrum colloqui malis, an per literas agere, quae cogitas. Necesse est enim, si in conspectum veneris, venerari te regem (quod προσκυνεῖν illi vocant). Hoc si tibi grave est, per me nihilo secius editis mandatis conficies, quod studes. Tum Conon, mihi vero, inquit, 4
non est grave, quemvis honorem habere regi; sed vereor, ne civitati meae sit opprobrio, si, quum ex ea sim profectus, quae ceteris gentibus imperare

consueverit, potius barbarorum, quam illius, more fungar. Itaque [huic] 4), quae volebat, scripta tradidit.

IV. Quibus cognitis, rex tantum auctoritate eius motus est, ut et Tissaphernem hostem iudicaverit, et Lacedaemonios bello persequi iusserit, et ei permiserit, quem vellet, eligere ad dispensandam pecuniam. Id arbitrium Conon negavit sui esse consilii, sed ipsius, qui optime suos nosse deberet; sed se suadere,
2 Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus, ut Cypriis et Phoenicibus ceterisque maritimis civitatibus naves 5) longas imperaret, classemque, qua proxima aestate mare tueri posset, compararet: dato adiutore Pharnabazo, sicut
3 ipse voluerat. Id ut Lacedaemoniis est nuntiatum, non sine cura rem administrarunt, quod maius bellum imminere arbitrabantur, quam si cum barbaro solum contenderent. Nam ducem fortem prudentemque regiis opibus praefecturum ac secum dimicaturum videbant, quem neque consilio, neque copiis superare
4 possent. Hac mente magnam contrahunt classem; proficiscuntur Pisandro duce. Hos Conon apud Cnidum adortus magno proelio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Qua victoria non solum Athenae, sed etiam cuncta Graecia, quae sub Lacedaemonio-
5 rum fuerat imperio, liberata est. Conon cum parte navium in patriam venit, muros dirutos a Lysandro, utrosque et Piraeei et Athenarum, reficiendos curat, pecuniaeque quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat.

V. Accidit huic, quod ceteris mortalibus, ut inconsideratior in secunda, quam in adversa esset fortuna. Nam classe Peloponnesiorum devicta quum ultum se iniurias patriae putaret, plura concupivit,
2 quam efficere potuit. Neque tamen ea non pia et

4) vario loco pronomen hoc transponunt. vid. Daehn.
5) codd. Guelph. Voss. A. *navis*.

probanda fuerunt, quod potius patriae opes augeri, quam regis maluit. Nam quum magnam auctoritatem sibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, constituisset non solum inter barbaros, sed etiam omnes Graeciae civitates, clam dare operam coepit, ut Ioniam et Aeoliam restitueret Atheniensibus. Id 3
quum minus diligenter esset celatum, Tiribazus, qui Sardibus praeerat, Cononem evocavit, simulans, ad regem eum se mittere velle magna de re 6). Huius nuntio parens quum venisset, in vincula coniectus est, in quibus aliquamdiu fuit. Inde nonnulli eum 4
ad regem abductum ibique perisse scriptum reliquerunt. Contra ea Dinon historicus, cui nos plurimum de Persicis rebus credimus, effugisse, scripsit: illud addubitat, utrum Tiribazo sciente, an imprudente sit factum.

X.

DION.

ARGUMENTUM.

Cap. I. De Dionis genere et virtutibus. — II. Dione auctore Plato Syracusas venit. Dionysius filii scelere moritur (367 a. Chr. n.). — III. Plato Dionysio secundo regnante iterum Syracusas venit; diversa Platonis et Philisti consilia. — IV. Dionysius Dionem Corinthum dimittit (360 a. Chr. n.). — V. In Siciliam regressus Dion Syracusarum potitur (358 a. Chr. n.) — VI. Dion invidiam sibi peperit nece Heraclidis. — VII. Crudelior esse coepit, in maiorem invidiam incidit. — VIII. Callicratis consilio decipitur. — IX. Domi suae occiditur (354 a. Chr. n.). — X. Interfecto Dione odium cedit misericordiae.

---

6) Titz. e codd. Ax. Leid. B. dedit: *velle. Magna festinatione huius* cet.

I. Dion, Hipparini filius, Syracusanus, nobili ge-
nere natus, utraque implicatus tyrannide Dionysiorum.
Namque ille superior Aristomachen, sororem Dio-
nis, habuit in matrimonio: ex qua duos filios, Hip-
parinum et Nysaeum, procreavit; totidemque filias,
nomine Sophrosynen et Areten: quarum priorem
Dionysio filio, eidem, cui regnum reliquit, nuptum
2 dedit, alteram, Areten, Dioni. Dion autem praeter
nobilem propinquitatem generosamque maiorum fa-
mam multa alia ab natura habuit bona: in his inge-
nium docile, come, aptum ad artes optimas; magnam
corporis dignitatem, quae non minimum commenda-
tur [7]); magnas praeterea divitias a patre relictas, quas
3 ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Diony-
sio priori, neque minus propter mores, quam affini-
tatem. Namque etsi Dionysii crudelitas ei displicebat
tamen salvum esse [8]) propter necessitudinem, magis
etiam suorum causa, studebat. Aderat in magnis
rebus; eiusque consilio multum movebatur tyrannus,
nisi qua in re maior ipsius cupiditas intercesserat.
4 Legationes vero, quae essent illustriores, per Dionem
administrabantur: quas quidem ille diligenter obeun-
do, fideliter administrando crudelissimum nomen
5 tyranni sua humanitate tegebat [9]). Hunc a Dionysio
missum Carthaginienses suspexerunt, ut neminem um-
quam Graeca lingua loquentem magis sint admirati.
II. Neque vero haec Dionysium fugiebant. Nam,
quanto esset sibi ornamento, sentiebat. Quo fiebat,
ut uni huic maxime indulgeret, neque eum secus
2 diligeret, ac filium. Qui quidem, quum, Platonem
Tarentum venisse, fama in Siciliam esset perlata,
adolescenti negare non potuit [1]), quin eum arcesseret,

---

7) Lamb. *commendat;* vid. Bard. et Daehn. — 8) *esse* deest in codd. — Bard. inclusit, Daehn. omisit; at cf. ed. Heid. — 9) Voss. A. *leniebat*, non male! Guelph. Gif. Dan. al. huic lectioni favent exhibentes: *tenebat*.

1) Daehn. *non potuerit*.

quum Dion eius audiendi cupiditate flagraret. Dedit
ergo huic veniam, magnaque eum ambitione Syracu-
sas perduxit. Quem Dion adeo admiratus est atque 3
adamavit, ut se totum ei traderet. Neque vero minus
Plato delectatus est Dione. Itaque quum a Dionysio
[tyranno] [2]) crudeliter violatus esset, quippe quem
venumdari iussisset, tamen eodem rediit, eiusdem
Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit 4
Dionysius. Quo quum gravi [3]) conflictaretur, quaesivit
a medicis Dion, quemadmodum se haberet? simulque
ab his petiit, si forte maiori esset periculo, ut sibi
faterentur: nam velle se cum eo colloqui de partiendo
regno; quod sororis suae filios ex illo natos partem
regni putabat debere habere. Id medici non tacue- 5
runt, et ad Dionysium filium sermonem retulerunt.
Quo ille commotus, ne agendi esset Dioni potestas,
patri soporem medicos dare coëgit. Hoc aeger
sumto, ut [4]) somno sopitus, diem obiit supremum.

III. Tale initium fuit Dionis et Dionysii simulta-
tis, eaque multis rebus aucta est. Sed tamen primis
temporibus aliquamdiu simulata inter eos amicitia
mansit. Quumque Dion non desisteret obsecrare
Dionysium, ut Platonem Athenis arcesseret, et eius
consiliis uteretur: ille, qui in aliqua re vellet patrem
imitari, morem ei [5]) gessit. Eodemque tempore Phi- 2
listum, historicum, Syracusas reduxit, hominem ami-
cum non magis tyranno, quam tyrannidi [6]). Sed de hoc
in eo meo libro plura sunt exposita, qui de historicis [7])
conscriptus est. Plato autem tantum apud Dionysium 3

---

2) *tyranno* deest in codd. Leid. B. Guelph, cf. Bard. — 3) olim vulgo: *graviter*. Nostram scriptur. tuentur optimi codd. (Guelph. Ax. Ox.) v. Brem. — 4) Longol. Titz. Wetz. al. omiserunt *ut*. — Titz. etiam *hoc ergo* pro *hoc aeger*.

5) abest hoc pronomen a codd. Voss. B. Ax., inclusit Daehn. — 6) codd. *tyrannis;* edd. Ald. Ascens. *tyrannidi*. Cf. Bard. — 7) al. *historicis Graecis;* poster. vox deest in cod. Ax. ed. Lamb. al. — Bard. inclusit, vid. ed. Heid.

auctoritate potuit valuitque eloquentia, ut ei persuaserit, tyrannidis facere finem, libertatemque reddere Syracusanis: a qua voluntate Philisti consilio deterritus aliquanto crudelior esse coepit.

IV. Qui quidem quum a Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi, verens, ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur: ostendens, se id utriusque facere causa, ne, quum inter se timerent, alteruter alterum
2 praeoccuparet. Id quum factum multi indignarentur, magnaeque esset invidiae tyranno; Dionysius omnia, quae moveri poterant Dionis, in naves[8]) imposuit, ad eumque misit. Sic enim existimari volebat, id se non
3 odio hominis, sed suae salutis fecisse causa. Postea vero quam audivit, eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari; Areten, Dionis uxorem, alii nuptum dedit, filiumque eius sic educari iussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupidi-
4 tatibus. Nam puero, priusquam pubes esset, scorta adducebantur; vino epulisque obruebatur; neque ul-
5 lum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eo vitae statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent), ut se de superiore parte aedium deiecerit, atque ita interierit. Sed illuc revertor.

V. Postquam Corinthum pervenit Dion, et eodem perfugit Heraclides, ab eodem expulsus Dionysio, qui praefectus fuerat equitum: omni ratione bellum
2 comparare coeperunt. Sed non multum proficiebant, quod multorum annorum tyrannis magnarum opum putabatur. Quam ob causam pauci ad societatem
3 periculi perducebantur. Sed Dion, fretus non tam

---

8) Daehn. dedit *in navis* e codd. Leid. B. Voss. A. B. et Ax. —

suis copiis, quam odio tyranni, maximo animo duabus onerariis navibus quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centum peditum millibus, profectus oppugnatum, (quod omnibus gentibus admirabile est visum) adeo facile perculit, ut post diem tertium, quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest, nullum esse imperium tutum, nisi benevolentia
munitum. Eo tempore aberat Dionysius, et in Italia 4
classem operiebatur, adversariorum ratus neminem
sine magnis copiis ad se venturum. Quae res eum 5
fefellit. Nam Dion iis ipsis, qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totiusque eius partis Siciliae potitus est, quae sub Dionysii potestate fuerat; parique modo urbis Syracusarum,
praeter arcem et insulam adiunctam oppido; eoque 6
rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat. [Dion] 9).

VI. Has tam prosperas tamque inopinatas res 1
consecuta est subita commutatio, quod fortuna sua mobilitate, quem paullo ante extulerat, demergere
est adorta. Primum in filio, de quo commemoravi 2
supra, suam vim 1) exercuit. Nam quum uxorem reduxisset, quae alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem a perdita luxuria, accepit gravissi-
mum parens vulnus morte filii. Deinde orta dissensio 3
est inter eum et Heraclidem, qui, quod principatum non concedebat 2), factionem comparavit. Neque is minus valebat apud optimates, quorum consensu prae-

---

9) ita codd. — Lamb. emendavit *Dionysius*. — Titz. edidit: *habebat*. Cap. VI. *Dionis tam prosperas* cet. v. Dhn. —
1) Boecl. al. *saevitiam suam;* al. *vim suam* v. Bard. —
2. Brem. Günth. al. *qui quidem principatum non concedens*, vid. Bard.

erat classi, quum Dion exercitum pedestrem teneret.
4 Non tulit hoc animo aequo Dion, et versum illum
Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo haec
sententia est: *Non posse bene geri rempublicam multo-
rum imperiis.* Quod dictum magna invidia consecuta
est. Namque aperuisse videbatur, omnia in sua po-
5 testate esse velle. Hanc ille non lenire obsequio, sed
acerbitate opprimere studuit, Heraclidemque, quum
Syracusas venisset, interficiendum curavit.

VII. Quod factum omnibus maximum timorem
iniecit. Nemo enim, illo interfecto, se tutum puta-
bat. Ille autem, adversario remoto, licentius eorum
bona, quos sciebat adversus se sensisse, militibus dis-
2 pertivit. Quibus divisis, quum quotidiani maximi fie-
rent sumtus, celeriter pecunia deesse coepit; neque,
quo manus porrigeret, suppetebat, nisi in amicorum
possessiones. Id huiusmodi erat, ut, quum milites
3 reconciliasset, amitteret optimates. Quarum rerum
cura frangebatur, et insuetus male audiendi non aequo
animo ferebat, de se ab iis male existimari, quorum
paullo ante in coelum fuerat elatus laudibus. Vulgus
autem, offensa in eum militum voluntate, liberius
loquebatur, et tyrannum non ferendum dictitabat.

VIII. Haec ille intuens, quum, quemadmodum
sedaret, nesciret, et, quorsum evaderent, timeret:
Callicrates quidam, civis Atheniensis, qui simul cum
eo ex Peloponneso in Siciliam venerat, homo et
callidus et ad fraudem acutus, sine ulla religione ac
2 fide, adit ad Dionem, et ait: eum [in] [2]) magno peri-
culo esse propter offensionem populi et odium mili-
tum, quod nullo modo evitare posset, nisi alicui suo-
rum negotium daret, qui se simularet illi inimicum.
Quem si invenisset idoneum, facile omnium animos
cogniturum, adversariosque sublaturum, quod ini-

2) *in* deest in codd. Boecl. Voss. A. al., mutato loco
ponitur in Guelph. —

mici eius dissidenti suos sensus aperturi forent. Tali 3
consilio probato excepit has partes ipse Callicrates,
et se armat imprudentia Dionis. Ad eum interficiendum socios conquirit; adversarios eius convenit,
coniuratione [4]) confirmat. Res, multis consciis quae 4
gereretur, elata defertur ad Aristomachen, sororem
Dionis, uxoremque Areten. Illae timore perterritae
conveniunt, cuius de periculo timebant. At ille negat, a Callicrate fieri sibi insidias, sed illa, quae
agerentur, fieri praecepto suo. Mulieres nihilo secius 5
Callicratem in aedem Proserpinae deducunt, ac iurare cogunt, nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille
hac religione non modo non deterritus, sed ad maturandum concitatus est, verens, ne prius consilium
aperiretur suum, quam conata perfecisset.

IX. Hac mente proximo die festo, quum a 1
conventu se remotum Dion domi teneret, atque in
conclavi edito recubuisset, consciis loca munitiora
oppidi tradit; domum custodiis sepit; a foribus qui
non discedant, certos praeficit; navem triremem ar- 2
matis ornat, Philostratoque, fratri suo, tradit, eamque in portu agitari iubet, ut si exercere remiges
vellet: cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna,
ut haberet, quo [5]) fugeret ad salutem. Suorum au- 3
tem e numero Zacynthios adolescentes quosdam eligit, quum audacissimos, tum viribus maximis; hisque dat negotium, [ut] [6]) ad Dionem eant inermes,
sic ut conveniendi eius gratia viderentur venire. Hi
propter notitiam sunt intromissi. At illi, ut limen 4
eius intrarunt, foribus obseratis, in lecto cubantem
invadunt, colligant; fit strepitus, adeo ut exaudiri

---

4) ita codd. Guelph. Dan. Leid. B. ed. Ald. al. cf. Daehn. ibiq. laud. — Bard. Brem. vulgatam secuti sunt: *coniurationem*.

5) cod. Dan. ed. Ultr. Bos. *qua*. cf. Bard. — 6) deest in multis codd.

5 posset foris. Hic, sicut ante saepe dictum est, quam invisa sit singularis potentia, et miseranda vita, qui se metui quam amari malunt, cuivis facile intellectu
6 fuit. Namque illi ipsi custodes, si propitia fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quod illi inermes, telum foris flagitantes, vivum tenebant. Cui quum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est.

X. Confecta caede, quum multitudo visendi gratia introisset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. Nam celeri rumore dilato, Dioni vim allatam, multi concurrerant, quibus tale facinus displicebat. Hi, falsa suspicione ducti, immerentes ut
2 sceleratos occidunt. Huius de morte ut palam factum est, mirabiliter vulgi mutata est voluntas. Nam qui vivum eum tyrannum vocitarunt, iidem liberatorem patriae tyrannique expulsorem praedicabant. Sic subito misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redi-
3 mere. Itaque in urbe celeberrimo loco, elatus publice, sepulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos quinquaginta quinque natus, quartum post annum, quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

XI.

IPHICRATES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Iphicrates optime meritus de re militari. — II. Res ab eo gestae: in Thracia, apud Corinthum (392 a. Chr. n.), in Aegypto (374 a. Chr. n.), adversus Epaminondam (369 a. Chr. n.) — III. De moribus Iphicratis corporisque forma.

I. IPHICRATES, Atheniensis, non tam magnitudine 1
rerum gestarum 7), quam disciplina militari nobilitatus
est. Fuit enim talis dux, ut non solum aetatis suae
cum primis compararetur, sed ne de maioribus natu
quidem quisquam anteponeretur. Multum vero in 2
bello est versatus; saepe exercitibus praefuit; nus-
quam culpa sua male rem gessit; semper consilio
vicit, tantumque eo valuit, ut multa in re militari
partim nova attulerit, partim meliora fecerit. Nam- 3
que ille pedestria arma mutavit, quum ante illum
imperatorem maximis clypeis, brevibus hastis, mi-
nutis gladiis uterentur. Ille e contrario peltam pro 4
parma fecit (a quo postea peltastae pedites appel-
lantur), ut ad motus concursusque essent leviores.
Hastae modum duplicavit; gladios longiores fecit.
Idem genus loricarum mutavit, et pro sertis 8) atque
aeneis linteas dedit. Quo facto expeditiores milites
reddidit. Nam pondere detracto, quod aeque cor-
pus tegeret et leve esset, curavit.

II. Bellum cum Thracibus gessit; Seuthen, so- 1
cium Atheniensium, in regnum restituit. Apud Co-
rinthum tanta severitate exercitui praefuit, ut nullae
umquam in Graecia neque exercitatiores copiae, ne-
que magis dicto audientes fuerint duci: in eamque 2
consuetudinem adduxit, ut, quum proelio signum ab
imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordi-
natae consisterent, ut singuli ab peritissimo impe-
ratore dispositi viderentur. Hoc exercitu moram 3
Lacedaemoniorum intercepit: quod maxime tota ce-
lebratum est Graecia. Iterum eodem bello omnes
copias eorum fugavit. Quo facto magnam adeptus
est gloriam. Quum Artaxerxes Aegyptio regi bellum 4

---

7) cod. Ernst. *non tam genere quam magnitudine rerum gestarum disciplinaque militari;* probat Daehn. — Lamb. et Longol. *non tam gen. quam magn. r. g. quam discipl. mil.* — 8) pro *sertis* al. *ferreis;* vid. Brem.

inferre voluit, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem praeficeret exercitui conductitio, cuius numerus duodecim millium fuit. Quem 9) quidem sic omni disciplina militari erudivit, ut, quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Graecos in summa laude fuerint.
5 Idem, subsidio Lacedaemoniis profectus, Epaminondae retardavit impetus. Nam nisi eius adventus appropinquasset, non prius Thebani Sparta abscessissent, quam captam incendio delessent.

III. Fuit autem et animo magno et corpore, imperatoriaque forma, ut ipso aspectu cuivis iniiceret admirationem sui; sed in labore remissus nimis, parumque patiens, ut Theopompus memoriae prodi-
2 dit; bonus vero civis, fideque magna. Quod quum in aliis rebus declaravit, tum maxime in Amyntae Macedonis liberis tuendis. Namque Eurydice, mater Perdiccae et Philippi, cum his duobus pueris, Amynta mortuo, ad Iphicratem confugit, eiusque opibus de-
3 fensa est. Vixit ad senectutem, placatis in se suorum civium animis. Causam capitis semel dixit, bello sociali, simul cum Timotheo, eoque iudicio est ab-
4 solutus. Menesthea filium reliquit, ex Thressa natum, Coti regis filia. Is quum interrogaretur, utrum pluris patrem matremne faceret; matrem, inquit. Id quum omnibus mirum videretur: at, ille, merito, inquit, facio. Nam pater, quantum in se fuit, Thracem me creavit, contra ea mater Atheniensem.

---

9) pro *quem*, Ax. Voss. B. *quos*.

XII.

CHABRIAS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Chabrias Boeotiis auxilio missus novo militum statu Lacedaemonios sustinet, magnamque adipiscitur gloriam (377 a. Chr. n.) — II. Eius bella in Cypro, in Aegypto (362 a. Ch. n.) — III. Propter invidiam plerumque Athenis abest. — IV. In bello sociali perit desertus a suis (358 a. Chr. n.).

I. Chabrias, Atheniensis. Hic quoque in summis 1
habitus est ducibus, resque multas memoria dignas gessit. Sed ex his elucet maxime inventum eius in proelio, quod apud Thebas fecit, quum Boeotiis subsidio venisset. Namque in eo, victoria fidente 2
summo duce Agesilao, fugatis iam ab eo conductitiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere, obnixoque genu scuto, proiecta [1]) hasta impetum excipere hostium docuit. Id novum Agesilaus contuens progredi non est ausus, suosque iam incurrentes tuba revocavit. Hoc usque eo tota Graecia fama 3
celebratum est, ut illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit, quae publice ei ab Atheniensibus in foro constituta est. Ex quo factum est, ut postea athletae ceterique artifices his statibus in statuis ponendis uterentur, quibus victoriam essent adepti.

II. Chabrias autem multa in Europa bella admi- 1
nistravit, quum dux Atheniensium esset; in Aegypto [2]) sua sponte gessit. Nam Nectanabin adiutum profectus, regnum ei constituit. Fecit idem Cypri, sed 2
publice ab Atheniensibus Evagorae adiutor datus;

1) vulgo: *proiectaque;* carent particula *que* codd. Ax. Guelph. Voss. al.

2) ed. Ernst. *nonnulla in Aegypto.*

neque prius inde discessit, quam totam insulam bello devinceret: qua ex re Athenienses magnam gloriam
3 sunt adepti. Interim bellum inter Aegyptios et Persas conflatum est. Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant; Lacedaemonii cum Aegyptiis, a quibus magnas praedas Agesilaus, rex eorum, faciebat.
4 Id intuens Chabrias, quum in re nulla Agesilao cederet, sua sponte eos adiutum profectus Aegyptiae classi praefuit, pedestribus copiis Agesilaus.

III. Tum praefecti regis Persiae legatos miserunt Athenas questum, quod Chabrias adversum regem bellum gereret cum Aegyptiis. Athenienses diem certam Chabriae praestituerunt, quam ante domum nisi redisset, capitis se illum damnaturos denuntiarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit, neque ibi diu-
2 tius est moratus, quam fuit necesse. Non enim libenter erat ante oculos civium suorum: quod et vivebat laute, et indulgebat sibi liberalius, quam ut
3 invidiam vulgi posset effugere. Est enim hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit, et libenter de his detrahant, quos eminere videant altius; neque animo aequo pauperes alienam opulentium intuuntur fortunam. Itaque Chabrias, quoad ei licebat, plurimum aberat.
4 Neque vero solus ille aberat Athenis libenter, sed omnes fere principes fecerunt idem: quod tantum se ab invidia putabant abfuturos, quantum a conspectu suorum recessissent. Itaque Conon plurimum Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbi, Chares in Sigeo. Dissimilis quidem Chares horum et factis et moribus, sed tamen Athenis et honoratus et potens.

IV. Chabrias autem periit bello sociali tali modo. Oppugnabant Athenienses Chium. Erat in classe Chabrias privatus, sed omnes, qui in magistratu erant, auctoritate anteibat; eumque magis milites, quam
2 qui praeerant, adspiciebant. Quae res ei maturavit

mortem. Nam dum primus studet portum intrare, gubernatoremque iubet eo dirigere navem, ipsi sibi perniciei fuit. Quum enim eo penetrasset, ceterae non sunt secutae. Quo facto circumfusus hostium concursu quum fortissime pugnaret, navis, rostro percussa, coepit sidere. Hinc refugere quum posset, 3
si se in mare deiecisset, quod suberat classis Atheniensium, quae exciperet natantes [3]): perire maluit, quam armis abiectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. Id ceteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. At ille, praestare honestam mortem existimans turpi vitae, comminus pugnans telis hostium interfectus est.

XIII.

TIMOTHEUS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Timothei virtutes et facta bellica. — II. Ipsi Lacedaemoniorum victori statua ponitur (374 a. Chr. n.). — III. Senex Menestheo in consilium datur (357 a. Chr. n.), a Charete, praetore, accusatus damnatur. — IV. Filius eius Conon muros reficere cogitur. Singularis amicitiae testimonium Iasonis erga Timotheum.

I. Timotheus, Cononis filius, Atheniensis. Hic 1
a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. Fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neque minus civitatis regendae. Multa 2
huius sunt praeclare facta, sed haec maxime illustria. Olynthios et Byzantios bello subegit. Samum

---

3) codd. Guelph. Leid. B. al. *natanteis* vel *natantis*: al. *natantem*.

cepit, in qua oppugnanda superiore bello Athenienses mille et ducenta talenta consumserant. Id ille sine ulla publica impensa populo restituit: adversus Cotum bella gessit, ab eoque mille et ducenta ta-
3 lenta praedae in publicum retulit [4]). Cyzicum obsidione liberavit. Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est: a quo quum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit, quam id sumere, cuius partem domum suam ferre posset. Itaque accepit Crithoten et Sestum.

II. Idem classi praefectus circumvehens Peloponnesum, Laconicen populatus, classem eorum fugavit; Corcyram sub imperium Atheniensium redegit; sociosque idem adiunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas, omnesque eas gentes, quae mare illud ad-
2 iacent. Quo facto Lacedaemonii de diutina contentione destiterunt, et sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt; pacemque his legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. Quae victoria tantae fuit Atticis laetitiae, ut tum primum arae Paci publice sint factae, eique
3 deae pulvinar sit institutum. Cuius laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt. Qui honos huic uni ante id [5]) tempus contigit; ut, quum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Sic iuxta posita recens filii veterem patris renovavit memoriam.

III. Hic quum esset magno natu, et magistratus gerere desisset, bello Athenienses undique premi sunt coepti. Defecerat Samus; descierat Hellespontus; Philippus iam tum valens Macedo multa moliebatur: cui oppositus Chares quum esset, non satis
2 in eo praesidii putabatur. Fit Menestheus praetor,

---

4) Leid, Voss. A. *detulit*, vid. Brem.
5) ita opt. codd. — al. *hoc;* at cf. ed. Heid.

filius Iphicratis, gener Timothei, et, ut ad bellum
proficiscatur, decernitur. Huic in consilium dantur
duo usu sapientiaque praestantes, quorum consilio
uteretur, pater et socer: quod in his tanta erat
auctoritas, ut magna spes esset, per eos amissa
posse recuperari. Hi quum Samum profecti essent, 3
et eodem Chares, adventu [illorum] [6]) cognito, cum
suis copiis proficisceretur, ne quid absente se ges-
tum videretur; accidit, quum ad insulam appro-
pinquarent, ut magna tempestas oriretur: quam evi-
tare duo veteres imperatores utile arbitrati suam
classem suppresserunt. At ille, temeraria usus ra- 4
tione, non cessit maiorum natu auctoritati, et, ut
si [7]) in sua navi esset fortuna, quo contenderat, per-
venit: eodemque ut sequerentur, ad Timotheum et
Iphicratem nuntium misit. Hinc, male re gesta, com-
pluribus amissis navibus, eodem, unde erat profe-
ctus, se recepit, literasque Athenas publice misit,
sibi proclive fuisse, Samum capere, nisi a Timo-
theo et Iphicrate desertus esset. [Ob eam rem in 5
crimen vocabantur.] [8]) Populus acer, suspicax, mo-
bilis, adversarius, invidus etiam potentiae, domum
revocat: accusantur proditionis. Hoc iudicio damna-
tur Timotheus, lisque eius aestimatur centum talen-
tis. Ille, odio ingratae civitatis coactus, Chalcidem
se contulit.

IV. Huius post mortem quum populum iudicii 1
sui poeniteret, multae novem partes detraxit, et
decem talenta Cononem, filium eius, ad muri quam-
dam partem reficiendam iussit dare. In quo fortu-
nae varietas est animadversa. Nam quos avus Conon
muros ex hostium praeda patriae restituerat, eosdem

---

6) in codd. hoc pronomen vario loco ponitur, nonnulli habent *eorum*. — 7) al. omittunt *si*, et mox ponunt *manu* pro *navi*, cf. Daehn, — 8) desunt haec in cod. Voss. B. al. cf. Günth.

nepos, cum summa ignominia familiae, ex sua re
2 familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatae sapientisque vitae quum pleraque possimus proferre testimonia, uno erimus contenti, quod ex eo facile coniici poterit, quam carus suis fuerit. Quum Athenis adolescentulus causam diceret, non solum amici privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Iason tyrannus,
3 qui illo tempore fuit omnium potentissimus. Hic quum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo praesidio venit, tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quam Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversus tamen Timotheus postea populi iussu bellum gessit, patriaeque sanctiora iura, quam hospitii, esse
4 duxit. Haec extrema fuit aetas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriae, Timothei: neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

XIV.

DATAMES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Datames fortitudine excellit in bello adversus Cadusios (361 a. Chr. n.), et paternae provinciae praeficitur. — II. Thyum Paphlagonem, qui a rege defecerat, vivum capit. — III. Thyo ad regem ducto, Datames exercitui adversus Aegyptum comparato praeficitur. — IV. Revocatus Aspim Cataonium, qui regi non parebat, magna celeritate vincit. — V. Aspi devicto, suadente Pandate, ipse Datames a rege deficit. — VI. In bello adversus Pisidas, filio interfecto, socer, Mithrobarzanes, ad hostes transfugit; utrosque Datames opprimit. — VII. A Scismа filio Datames regi proditur, qui Autophradatem contra eum mittit. — VIII. Autophradates

prudentia et consilio Datamis vincitur atque de pace agit. — IX. Rex per insidias Datamem interficere tentat, quas ille plerasque vitat. — X. Mithridates, fidus regi, specie defectionis Datamem capit et interficit.

I. Venio nunc ad fortissimum virum maximique 1
consilii omnium barbarorum, exceptis duobus Carthaginiensibus, Hamilcare et Hannibale. De quo hoc 2
plura referemus, quod et obscuriora sunt eius gesta pleraque, et ea, quae prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tum [9]) omnes superabat, acciderunt: quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. Datames, patre 3
Camissare, natione Care, matre Scythissa natus, primum militum numero fuit apud Artaxerxem eorum, qui regiam tuebantur. Pater eius Camissares, quod et manu fortis, et bello strenuus, et regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam partem Ciliciae iuxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri. Datames, militare munus fungens, primum, qualis 4
esset, apparuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit. Namque hic, multis millibus regiorum interfectis, magni fuit eius opera. Quo factum est, ut, quum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei traderetur provincia.

II. Pari se virtute postea praebuit, quum Au- 1
tophradates iussu regis bello persequeretur eos, qui defecerant. Namque huius opera hostes, quum castra iam intrassent, profligati sunt, exercitusque reliquus conservatus regis [1]) est: qua ex re maioribus rebus praeesse coepit. Erat eo tempore Thyus dy- 2
nastes Paphlagoniae, antiquo genere natus a Pylaemene illo, quem Homerus Troico bello a Patroclo interfectum ait. Is regi dicto audiens non erat.

---

9) al. contra codd. *tantum non omnes*.

1) deest haec vox in edd. vett., tuentur eam codd., Bard, al. incluserunt. —

Quam ob causam bello eum persequi constituit,
eique rei praefecit Datamem, propinquum Paphla-
gonis: namque ex fratre et sorore erant nati. Quam
ob causam Datames [2] primum experiri voluit, ut sine
armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem
quum venisset sine praesidio, quod ab amico nullas
4 vereretur insidias, paene interiit. Nam Thyus eum
clam interficere voluit. Erat mater cum Datame,
amita Paphlagonis. Ea, quid ageretur, resciit, filium-
5 que monuit. Ille fuga periculum evitavit, bellum-
que indixit Thyo. In quo quum ab Ariobarzane,
praefecto Lydiae et Ioniae totiusque Phrygiae, de-
sertus esset, nihilo segnius perseveravit, vivumque
Thyum cepit cum uxore et liberis.

III. Cuius facti ne prius fama ad regem, quam
ipse, perveniret, dedit operam. Itaque omnibus in-
sciis, eo, ubi erat rex, venit, posteroque die Thyum,
hominem maximi corporis terribilique facie, quod
et niger, et capillo longo barbaque erat promissa,
optima veste texit, quam satrapae regii gerere con-
sueverant; ornavitque etiam torque, et armillis au-
2 reis, ceteroque regio cultu; ipse agresti duplici ami-
culo circumdatus hirtaque tunica, gerens in capite
galeam venatoriam, dextra manu clavam, sinistra
copulam, qua vinctum ante se Thyum agebat, ut
3 si feram bestiam captam duceret. Quem quum omnes
prospicerent [3] propter novitatem ornatus ignotam-
que formam, ob eamque rem magnus esset concur-
sus; fuit non nemo, qui agnosceret Thyum, regique
4 nuntiaret. Primo non accredidit. Itaque Pharnaba-
zum misit exploratum. A quo ut rem gestam com-
perit, statim admitti iussit, magnopere delectatus
quum facto, tum ornatu: in primis, quod nobilis
5 rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magni-

---

2) vulgo additur *omnia* cf. Daehn.
3) codd. vel *adspicerent*, vel *conspicerent*, cf. Dhn.

fice Datamem donatum ad exercitum misit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo et Tithrauste ad bellum Aegyptium, parique eum, atque illos, imperio esse iussit. Postea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi summa imperii tradita est.

IV. Hic quum maximo studio compararet exer- 1
citum, Aegyptumque proficisci pararet, subito a rege literae sunt ei missae, ut Aspim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat: quae gens iacet supra Ciliciam, confinis Cappadociae. Namque Aspis, saltuosam re- 2
gionem castellisque munitam incolens, non solum imperio regis non parebat, sed etiam finitimas regiones vexabat, et, quae regi portarentur, abripiebat. Datames, etsi longe aberat ab his regionibus, et a 3
maiore re abstrahebatur, tamen regis voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, sed viris fortibus navem conscendit: existimans, id quod accidit, facilius se imprudentem parva manu oppressurum, quam paratum quamvis magno exercitu. Hac 4
delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit, eoque, quo studuerat, venit; quaerit, quibus locis sit Aspis; cognoscit, haud longe abesse, profectumque eum venatum. Quem dum speculatur, adventus eius causa cognoscitur. Pisidas cum iis, quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id Datames ubi audivit, 5
arma sumit, suosque sequi iubet: ipse equo concitato ad hostem vehitur. Quem procul Aspis conspiciens ad se ferentem pertimescit, atque a conatu resistendi deterritus sese dedit. Hunc Datames vinctum ad regem ducendum tradit Mithridati.

V. Haec dum geruntur, Artaxerxes, remini- 1
scens, a quanto bello ad quam parvam rem principem ducum misisset, se ipse [4]) reprehendit, et nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamem pro-

---

4) ed. Ult. Stav. al. *se ipsum.*

fectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. Hic, priusquam perveniret, quo erat profectus,
2 in itinere convenit, qui Aspim ducebant. Qua celeritate quum magnam benevolentiam regis Datames consecutus esset, non minorem invidiam aulicorum excepit, qui illum unum pluris, quam se omnes fieri videbant. Quo facto cuncti ad eum opprimendum
3 consenserunt. Haec Pandates, gazae custos regiae, amicus Datami, perscripta ei mittit, in quibus docet: eum magno fore periculo, si quid illo imperante in
4 Aegypto adversi accidisset. Namque eam esse consuetudinem regiam, ut casus adversos hominibus tribuant, secundos fortunae suae: quo fieri, ut facile impellantur ad eorum perniciem, quorum ductu res male gestae nuntientur. Illum hoc maiore fore in discrimine, quod, quibus rex maxime obediat, eos
5 habeat inimicissimos. Talibus ille literis cognitis, quum iam ad exercitum Acen venisset, quod non ignorabat, ea vere scripta, desciscere a rege constituit. Neque tamen quicquam fecit, quod fide sua
6 esset indignum. Nam Mandroclem Magnetem exercitui praefecit; ipse cum suis in Cappadociam discedit, coniunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans, qua voluntate esset in regem; clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas suis tuendas tradit.

VI. Sed haec propter hiemale tempus minus prospere procedebant. Audit, Pisidas quasdam copias adversus se parare. Filium eo Arsideum cum exercitu mittit. Cadit in proelio adolescens. Proficiscitur eo pater non ita cum magna manu, celans, quantum vulnus accepisset; quod prius ad hostem pervenire cupiebat, quam de re male gesta fama ad suos perveniret: ne cognita filii morte animi debilitarentur
2 militum. Quo contenderat, pervenit, hisque locis castra ponit, ut neque circumiri multitudine adversariorum posset, neque impediri, quo minus ad di-

micandum manum haberet expeditam. Erat cum eo 3
Mithrobarzanes, socer eius, praefectus equitum. Is,
desperatis generi rebus, ad hostes transfugit. Id
Datames ut audivit, sensit, si in turbam exisset, ab
homine tam necessario se relictum, futurum, ut
ceteri consilium sequerentur. In vulgus edit: suo 4
iussu Mithrobarzanem profectum pro perfuga, quo
facilius receptus interficeret hostes. Quare relinqui
eum non par esse, sed [5]) omnes confestim sequi. Quod
si animo strenuo fecissent, futurum, ut adversarii
non possent resistere, quum et intra vallum et foris
caederentur. Hac re probata, exercitum educit, 5
Mithrobarzanem persequitur; qui tantum quod [6]) ad
hostes pervenerat, Datames signa inferri iubet. Pisi- 6
dae, nova re commoti, in opinionem adducuntur,
perfugas mala fide compositoque fecisse, ut recepti
essent maiori calamitati. Primum eos adoriuntur. Illi
quum, quid ageretur, aut fieret, ignorarent, coacti
sunt, cum eis pugnare, ad quos transierant, ab hisque
stare, quos reliquerant. Quibus quum neutri parce-
rent, celeriter sunt concisi. Reliquos Pisidas resisten- 7
tes Datames invadit: primo impetu pellit, fugientes
persequitur, multos interficit, castra hostium capit.
Tali consilio uno tempore et proditores perculit, et 8
hostes profligavit; et, quod ad perniciem fuerat co-
gitatum, id ad salutem convertit. Quo neque acu-
tius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius
factum usquam legimus.

VII. Ab hoc tamen viro Scismas, maximo natu 1
filius, desciit, ad regemque transiit, et de defectione
patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus,
quod intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo ne-
gotium esse, qui, quum cogitasset, facere auderet, et
prius cogitare, quam conari, consuesset, Autophra-
datem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset, 2

---

5) al. *et omnes*, vid. ed. Heid. — 6) Titz. e Longol. *prosequitur tantum. Qui vixdum;* sed cf. Günth.

saltum, in quo Ciliciae portae sunt sitae, Datames
3 praeoccupare studuit. Sed tam subito copias contrahere non potuit. A qua re depulsus, cum ea manu, quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque praeteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur, et, si dimicare cum [7]) eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suae paucitati posset.

VIII. Haec etsi Autophradates videbat, tamen statuit congredi, quam cum tantis copiis refugere,
2 aut tam diu uno loco sedere. Habebat barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, quos illi Cardacas appellant, eiusdemque generis tria funditorum: praeterea Cappadocum octo, Armeniorum decem, Paphlagonum quinque, Phrygum decem, Lydorum quinque, Aspendiorum et Pisidarum circiter tria, Cilicum duo, Caspianorum [8]) totidem, ex Graecia conductorum tria millia: levis armaturae ma-
3 ximum numerum. Has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se locique natura: namque huius partem non habebat vicesimam militum. Quibus fretus conflixit, adversariorumque multa millia concidit, quum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset [9]). Quam ob causam postero die
4 tropaeum posuit, quo loco pridie pugnatum erat. Hinc quum castra movisset, semperque, inferior copiis, superior omnibus proeliis discederet [1]), quod numquam manum consereret, nisi quum adversarios locorum angustiis clausisset (quod perito regionum callideque
5 cogitanti saepe accidebat): Autophradates, quum bellum duci maiore regis calamitate, quam adversariorum, videret, ad pacem amicitiamque hortatus

---

7) praepositio deest in codd. et vett. edd. cf. Daehn. 8) vulgo *Captianorum*, cf. Cellar. et Bos. — 9) Voss. B. Long. *cecidissent*. — 1) al. *ut inf. copiis, ita sup. omn. proel. discedebat*. cf. Bard. —

est, ut cum rege in gratiam rediret. Quam ille etsi 6 fidam non fore putabat, tamen conditionem accepit, seque ad Artaxerxem legatos missurum dixit. Sic bellum, quod rex adversus Datamem susceperat, sedatum. Autophradates in Phrygiam se recepit.

IX. At rex, quod implacabile odium in Datamem 1 susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit: quas ille plerasque vitavit. Sicut, quum nuntiatum esset, quos- 2 dam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero (de quibus, quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit); experiri voluit, verum falsumne esset relatum. Itaque eo profectus 3 est, quo itinere futuras insidias dixerant. Sed elegit corpore et statura simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque eo loco ire, quo ipse consueverat, iussit. Ipse autem ornatu vestituque [2]) militari inter corporis custodes iter facere coepit. At 4 insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum, qui suppositus erat. Praedixerat autem his Datames, cum quibus iter faciebat, ut parati essent facere, quod ipsum vidissent. Ipse, ut concurrentes 5 insidiatores animadvertit, tela in eos coniecit. Hoc idem quum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum, quem aggredi volebant, confixi ciciderunt.

X. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore 1 captus est Mithridatis, Ariobarzanis filii, dolo. Namque is pollicitus est regi, se eum interfecturum, si ei rex permitteret, ut, quodcumque vellet, liceret impune facere, fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset. Hanc ut recepit [3]) a rege missam, 2 copias parat, et absens amicitiam cum Datame facit, regis provincias vexat, castella expugnat, magnas

2) all. omittunt *vestitu*, v. Daehn. — 3) al. *accepit*, cf. Günth.

praedas capit, quarum partim suis dispertit, partim [4])
ad Datamem mittit; pari modo complura castella ei
3 tradit. Haec diu faciendo persuasit homini, se infi-
nitum adversus regem suscepisse bellum; quum ni-
hilo magis, ne quam suspicionem illi praeberet insi-
diarum, neque colloquium eius petivit, neque in
conspectum venire studuit. Sic absens amicitiam gere-
bat, ut non beneficiis mutuis, sed odio communi,
quod erga regem susceperant, contineri viderentur.

XI. Id quum satis se confirmasse arbitratus est,
certiorem facit Datamem, tempus esse, maiores exer-
citus parari, et bellum cum ipso rege suscipi; deque
ea re, si ei videretur, quo loco vellet, in colloquium
veniret. Probata re, colloquendi tempus sumitur,
2 locusque, quo conveniretur. Huc Mithridates cum
uno, cui maximam habebat fidem, ante aliquot dies
venit, compluribusque locis separatim gladios obruit,
eaque loca diligenter notat. Ipso autem colloquendi
die utrique, locum qui explorarent, atque ipsos scru-
3 tarentur, mittunt. Deinde ipsi sunt congressi. Hic
quum aliquamdiu in colloquio fuissent, et diversi
discessissent, iamque procul Datames abesset: Mi-
thridates, priusquam ad suos perveniret, ne quam
suspicionem pareret [5]), in eumdem locum revertitur,
atque ibi, ubi telum erat impositum, resedit, ut si
[a] [6]) lassitudine cuperet acquiescere: Datamemque
revocavit, simulans, se quiddam in colloquio esse
4 oblitum. Interim telum, quod latebat, protulit, nu-
datumque vagina veste texit, ac Datami venienti ait,
digredientem se animadvertisse, locum quemdam,
qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse ido-
5 neum. Quem quum digito demonstraret, et ille con-

---

4) ita codd. Ax. Boecl. Leid. B. Voss. B. — al. *partem*. v. ed. Heid.

5) cod. Ax. *pararet*. — 6) praepositio, quae, a Lambino addita, vulgo servatur, deest in codd. et vett. edd.

spiceret, aversum ferro transfixit, priusque, quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille vir, qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

XV.

EPAMINONDAS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Lectores monet auctor de moribus Graecis. — II. De genere et adolescentia Epaminondae, quali modo literis et artibus sit eruditus. — III. De moribus Epaminondae. IV. Abstinentia eius exemplis probatur. — V. De eloquentia Epaminondae. — VI. Quae verba quantaque in conventu Arcadum et legatus Spartae fecerit (372 a. Chr. n.) — VII. Iniuriarum fuisse immemorem et patriae omni modo consuluisse rebus potissimum in Peloponneso gestis demonstratur. — VIII. Ab inimicis in iudicium vocatus honorifice absolvitur. — IX. Apud Mantineam invictus moritur (362 a. Chr. n.). — X. Uxorem nunquam duxit, cuius rei criminationem acute diluit. Abhorruit a civili caede. Cum hoc Thebanorum gloria orta fuit, cum hoc interiit.

I. Epaminondas, Polymni filius, Thebanus. De 1
hoc priusquam scribamus, haec praecipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant; neve ea, quae ipsis leviora sunt, pari modo apud
ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim, musicen no- 2
stris moribus abesse a principis persona; saltare vero etiam in vitiis poni: quae omnia apud Graecos et
grata, et laude digna ducuntur. Quum autem ex- 3
primere imaginem consuetudinis atque [7]) vitae velimus Epaminondae, nihil videmur debere praeter-

---

7) Ax. non habet *atque*, vid. Brem.

4 mittere, quod pertineat ad eam declarandam. Quare
dicemus primum de genere eius; deinde, quibus
disciplinis et a quibus sit eruditus; tum de moribus
ingeniique facultatibus, et si qua alia digna memoria
erunt; postremo de rebus gestis, quae a plurimis
omnium anteponuntur virtutibus.

II. Natus igitur patre, quo diximus, honesto
genere, pauper iam a maioribus relictus, eruditus
autem sic, ut nemo Thebanus magis. Nam et cithа-
rizare, et cantare ad chordarum sonum doctus est
a Dionysio, qui non minore fuit in musicis gloria,
quam Damon aut Lamprus, quorum pervulgata sunt
nomina; cantare [8]) tibiis ab Olympiodoro, saltare a
2 Calliphrone. At philosophiae praeceptorem habuit
Lysim, Tarentinum, Pythagoreum: cui quidem sic
fuit deditus, ut adolescens tristem et severum senem
omnibus aequalibus suis in familiaritate anteposuerit,
neque prius eum a se dimiserit, quam in doctrinis
tanto antecessit condiscipulos, ut facile intelligi pos-
set, pari modo superaturum omnes in ceteris artibus.
3 Atque haec ad nostram consuetudinem sunt levia,
et potius contemnenda; at in Graecia utique olim
magnae laudi erant. Postquam ephebus factus est,
et palaestrae dare operam coepit, non tam magnitu-
dini virium servivit, quam velocitati. Illam enim ad
athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilita-
5 tem pertinere. Itaque exercebatur plurimum cur-
rendo et luctando ad eum finem, quoad stans com-
plecti posset atque contendere. In armis plurimum
studii consumebat.

III. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam
animi bona accesserant. Erat enim modestus, pru-
dens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus
belli, fortis [manu] [9]), animo maximo; adeo veritatis

---

8) ita codd. Guelph. Leidd. Dan. — alii *carmina cantare tib.*
9) uncis inclusi *manu;* v. ed. Heid.

diligens, ut ne ioco quidem mentiretur. Idem con- 2
tinens, clemens, patiensque admirandum in modum,
non solum populi, sed etiam amicorum ferens iniu-
rias; inprimisque commissa celans: quod interdum
non minus prodest, quam diserte dicere; studiosus
audiendi: ex hoc enim facillime disci arbitrabatur.
Itaque quum in circulum venisset, in quo aut de 3
republica disputaretur, aut de philosophia sermo
haberetur, numquam inde prius discessit, quam ad
finem sermo esset adductus. Paupertatem adeo facile 4
perpessus est, ut de republica nihil praeter gloriam
ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus,
fide ad alios sublevandos saepe sic usus est, ut pos-
sit iudicari, omnia ei cum amicis fuisse communia.
Nam quum aut civium suorum aliquis ab hostibus 5
esset captus, aut virgo amici nubilis propter pau-
pertatem collocari non posset, amicorum concilium
habebat, et, quantum quisque daret, pro facultati-
bus imperabat. Eamque summam quum fecerat, 6
priusquam acciperet pecuniam, adducebat eum, qui
quaerebat, ad eos, qui conferebant, eique ut ipsi
numerarent, faciebat; ut ille, ad quem ea res per-
veniebat, sciret, quantum cuique deberet.

IV. Tentata autem eius est abstinentia a Dio- 1
medonte, Cyziceno. Namque is rogatu Artaxerxis
Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat.
Hic magno cum pondere auri Thebas venit, et Mi-
cythum adolescentulum quinque talentis ad suam per-
duxit voluntatem, quem tum Epaminondas pluri-
mum diligebat. Micythus Epaminondam convenit, et
causam adventus Diomedontis ostendit. At ille Dio- 2
medonte coram, Nihil, inquit, opus pecunia est. Nam
si ea rex vult, quae Thebanis sint [1]) utilia, gratis
facere sum paratus; sin autem contraria, non habet
auri atque argenti satis. Namque orbis terrarum

1) Ax. *sunt utilia.*

3 divitias accipere nolo pro patriae caritate. Tu [2]) quod me incognitum tentasti, tuique similem existimasti, non miror, tibique ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, quum me non potueris. Tu, Micythe, argentum huic redde; nisi id confe-
4 stim facis, ego te tradam magistratui. Hunc Diomedon quum rogaret, ut tuto exire, suaque, quae attulisset, liceret efferre: Istud quidem, [3]) inquit, faciam; neque tua causa, sed mea, ne, si tibi sit pecunia ademta, aliquis dicat, id ad me ereptum
5 pervenisse, quod delatum accipere noluissem. A quo quum quaesisset, quo se deduci vellet, et ille, Athenas, dixisset; praesidium dedit, ut [eo] [4]) tuto perveniret. Neque vero id satis habuit, sed etiam, ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra mentionem fecimus, effecit.
6 Abstinentiae erit hoc satis testimonium. Plurima quidem proferre possemus; sed modus adhibendus est, quoniam uno hoc volumine vitam [5]) excellentium virorum complurium concludere constituimus, quorum separatim multis millibus versuum complures scriptores ante nos explicarunt.

V. Fuit etiam disertus, ut nemo ei Thebanus [6]) par esset eloquentia: neque minus concinnus in brevitate respondendi, quam in perpetua oratione or-
2 natus. Habuit obtrectatorem Meneclidam quemdam, indidem Thebis, et adversarium in administranda republica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet. Namque illi genti plus inest virium,
3 quam ingenii. Is, quod in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut

2) ita codd. Guelph. Ax. Dan. ed. Ultr. Heus. Bard. — alii: *te, qui* vel *tu, qui.* cf. ed. Heid. — 3) *quidem* vulgo deest. Bard. recepit e codd. Guelph. Ax. ed. Ultr. — 4) *eo* abest a codd. — 5) codd. Boecl. Long. ed. Lamb. *vitas.* — mox vulgo male omittitur *complurium.* cf. Bard.

6) Ax. et Boecl. *nemo ex Thebanis*, al. *nemo Thebanus.*

pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera
desideraretur. Huic ille, Fallis, inquit, verbo cives
tuos, quod hos a bello avocas: otii enim nomine ser-
vitutem concillias. Nam paritur pax bello. Itaque 4
qui ea diutina volunt frui, bello exercitati esse de-
bent. Quare si principes Graeciae esse vultis, castris
est vobis utendum, non palaestra. Idem ille Mene- 5
clidas quum huic obiiceret, quod liberos non habe-
ret, neque uxorem duxisset; maximeque insolentiam,
quod sibi Agamemnonis belli gloriam videretur con-
secutus: at, ille, desine, inquit, Meneclida, de uxore
mihi exprobrare: nam nullius in ista re minus uti
consilio voto. (Habebat enim Meneclidas suspicio-
nem adulterii.) Quod autem me Agamemnonem 6
aemulari putas, falleris. Namque ille cum universa
Graecia vix decem annis unam cepit urbem; ego
contra ea 7) una urbe nostra dieque uno totam
Graeciam, Lacedaemoniis fugatis, liberavi.

VI. Idem quum in conventum venisset Arcadum, 1
petens, ut societatem cum Thebanis et Argivis face-
rent: contraque Callistratus, Atheniensium legatus,
qui eloquentia omnes eo praestabat tempore, postu-
laret, ut potius amicitiam sequerentur Atticorum,
et in oratione sua multa 8) invectus esset in Theba-
nos et Argivos, in eisque hoc posuisset, animad-
vertere debere Arcadas, quales utraque civitas cives 2
procreasset, ex quibus de ceteris possent iudicare:
Argivos enim fuisse Orestem et Alcmaeonem, matri-
cidas, Thebis Oedipum natum, qui, quum patrem
suum interfecisset, ex matre liberos procreasset:
hic in respondendo Epaminondas, quum de ceteris 3
perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit,
admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici, qui non

---

7) pronomen *ea* e codd. Bard. restituit; in Ax. omittitur; vulgo *ex una urbe.*

8) deest haec vox in codd. Axen. Boecl. Voss. B.

animadverterit, innocentes illos natos domi [9]), scelere admisso quum patria essent expulsi, receptos
4 esse ab Atheniensibus. Sed maxime eius eloquentia eluxit Spartae, legati ante pugnam Leuctricam [1]). Quo quum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum conventu sic Lacedaemoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione opes eorum concusserit, quam Leuctrica pugna. Tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedaemonii privarentur.

VII. Fuisse patientem suorumque iniurias feren-
2 tem civium, quod se patriae irasci nefas esse duceret, haec sunt testimonia. Quum eum propter invidiam cives praeficere exercitui noluissent, duxque esset delectus belli imperitus, cuius errore eo esset deducta res [militum] [2]), ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur: desiderari coepta est Epaminondae diligentia. Erat enim ibi privatus numero militis. A quo quum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliae, et exercitum, obsidio-
3 ne liberatum, domum reduxit incolumem. Neque vero hoc semel fecit, sed saepius. Maxime autem fuit illustre, quum in [3]) Peloponnesum exercitum duxisset adversus Lacedaemonios, haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hi quum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his

---

9) Bard. aliique ita interpungunt: *innocentes illos natos: domi scelere admisso, quum* cet. cf. ed. Heid. — 1) multae vett. edd. non habent *ante pugnam Leuctricam;* Heus. al. incluserunt.

2) ita Günth. Bard. ed. min. habent e fide cod. Voss. B. ed. Ultr. — Titz. omisit *militum,* quod probat Daehn.; Stav. et Bard. ed. mai. al. *eo esset deducta illa multitudo militum.* Lamb. al. *deducta res illa militum.* — 3) *in* deest in codd. Ax. Boecl. Voss. B. cf. Daehn.

esset abrogatum, atque in eorum locum alii praetores successissent: Epaminondas populiscito non paruit, 4
idemque ut facerent, persuasit collegis, et bellum, quod susceperat, gessit. Namque animadvertebat, nisi id fecisset, totum exercitum propter praetorum imprudentiam inscientiamque belli periturum. Lex 5
erat Thebis, quae morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset, quam lege praefinitum foret. Hanc Epaminondas quum reipublicae conservandae causa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; et quatuor mensibus diutius, quam populus iusserat, gessit imperium.

VIII. Postquam domum reditum est, collegae 1
eius hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit, ut omnem causam in se transferrent, suaque opera factum contenderent, ut legi non obedirent. Qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid [4] diceret, non haberet. At ille in iudicium venit: nihil eorum 2
negavit, quae adversarii crimini dabant, omniaque, quae collegae dixerant, confessus est, neque recusavit, quo minus legis poenam subiret; sed unum ab iis petivit, ut in periculo suo inscriberent: Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coëgit apud Leuctra superare Lacedaemonios, quos ante se imperatorem nemo Boeotiorum ausus fuit adspicere in acie; quodque uno proelio non solum 4
Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Graeciam in libertatem vindicavit, eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedaemonii satis haberent, si salvi esse possent; neque prius bellare destitit, quam Messena constituta 5
urbem eorum obsidione clausit. Haec quum dixisset, risus omnium cum hilaritate coortus est: neque quisquam iudex ausus est de eo ferre suffragium. Sic a iudicio capitis maxima discessit gloria.

---

4) Günth. *qui, quod.* cf. Daehn.

IX. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam quum acie instructa audacius instaret hostes [5]) cognitus a Lacedaemoniis; quod in unius pernicie eius [6]) patriae sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt, neque prius abscesserunt, quam magna caede facta [7]) multisque occisis fortissime ipsum Epaminondam pugnantem, sparo eminus
2 percussum, concidere viderunt. Huius casu aliquantum retardati sunt Boeotii; neque tamen prius pugna
3 excesserunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas quum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum: usque eo retinuit, quoad renuntiatum
4 est, vicisse Boeotios. Id postquam audivit; satis, inquit, vixi: invictus enim morior. Tum ferro extracto confestim exanimatus est.

X. Hic uxorem numquam duxit. In quo quum reprehenderetur, quod liberos non relinqueret, a Pelopida, qui filium habebat infar :m, maleque eum
2 in eo patriae consulere diceret: vide, inquit, ne tu peius consulas, qui talem ex te natum relicturus sis. Neque vero stirps mihi potest deesse. Namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quae non modo mihi superstes, sed etiam immortalis sit ne-
3 cesse est. Quo tempore, duce Pelopida, exsules Thebas occuparunt, et praesidium Lacedaemoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta est caedes civium, domo [8]) se tenuit: quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus suorum sanguine cruentaret. Namque omnem civilem

---

5) Codd. praeter Dan. habent *hostibus*, probat Daehn. — 6) Lamb. dedit *eius unius pernicie.* Deest *eius* in codd. Leid. B. Voss. B. — 7) *facta* deest in codd. plur. — omiserunt Titz. Daehn. cf. Brem.

8) Wetz. *domi* e quibusdam edd. vett.

victoriam funestam putabat. Idem, postquam apud Cadmeam cum Lacedaemoniis pugnari coeptum est [9]), in primis stetit. Huius de virtutibus vitaque satis 4
erit dictum, si hoc unum adiunxero, quod nemo eat infitias, Thebas et ante Epaminondam natum, et post eius interitum, perpetuo alieno paruisse imperio; contra ea, quamdiu ille praefuerit reipublicae, caput fuisse totius Graeciae. Ex quo intelligi potest, unum hominem pluris, quam civitatem, fuisse.

XVI.

PELOPIDAS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Lacedaemonii Cadmeam, Thebarum arcem, occupant, summas potestates suis amicis dant, alios, in his Pelopidam, in exilium eiiciunt (383 a. Ch. n.). — II. Pelopidas, Athenis coniuratione facta, cum duodecim exulibus Thebas revertitur. — III. Interfectis tyrannis libertatem patriae restituit (378 a. Chr. n.) — IV. De propria Pelopidae laude aliisque cum Epaminondae communibus. — V. Contra Alexandrum Pheraeum pugnans cadit (364 a. Chr. n.).

I. Pelopidas, Thebanus, magis historicis, quam 1
vulgo, notus. Cuius de virtutibus dubito quemadmodum exponam, quod vereor, ne [1]), si res explicare incipiam, non vitam eius enarrare, sed historiam videar scribere; si tantummodo summas attigero, ne rudibus literarum Graecarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei oc-

---

9) Dhn. *coepit*, non male; codd. Leid. B. Voss. A. *pugnare coepit.*

1) hanc particulam Lamb. primus addidit, codd. non agnoscunt. Heus. legit *ne non vitam* cet.

curram, quantum potuero [2]), et medebor quum
2 satietati, tum ignorantiae lectorum. Phoebidas, Lacedaemonius, quum exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quae Cadmea nominatur, occupavit impulsu perpaucorum Thebanorum, qui, adversariae factioni quo facilius resisterent, Laconum rebus studebant: idque suo
3 privato, non publico, fecit consilio. Quo facto eum Lacedaemonii ab exercitu removerunt pecuniaque multarunt: neque eo magis arcem Thebanis reddiderunt, quod susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri, quam liberari. Nam post Peloponnesium bellum Athenasque devictas cum Thebanis sibi rem esse existimabant, et eos esse solos, qui adversus
4 resistere auderent. Hac mente amicis suis summas potestates dederant, alteriusque factionis principes partim interfecerant, alios in exsilium eiecerant: in quibus Pelopidas hic, de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

II. Hi omnes fere Athenas se contulerant, non, quo sequerentur otium, sed ut, quemque [3]) ex proxime locum fors obtulisset, eo patriam recuperare
2 niterentur. Itaque quum tempus est visum rei gerendae, communiter cum his, qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos opprimendos civitatemque liberandam eum, quo [4]) maximi ma-
3 gistratus simul consueverunt epulari. Magnae saepe res non ita magnis copiis sunt gestae; sed profecto numquam ab tam tenui initio tantae opes sunt profligatae. Nam duodecim adolescentuli coierunt ex his, qui exsilio erant multati, quum omnino non essent amplius centum, qui tanto se offerrent periculo. Qua paucitate perculsa est Lacedaemoniorum

2) vulgo *potero*, cf. Daehn.
3) Lamb. *quemcunque*, cf. ed. Heid. — 4) Ax. *quo die*, omisso pronomine *eum*. cf. Günth.

potentia. Hi enim non magis adversariorum factio- 4
ni, quam Spartanis, eo tempore bellum intulerunt, qui principes erant totius Graeciae; quorum imperii maiestas, neque ita multo post, Leuctrica [5]) pugna, ab hoc initio perculsa [6]), concidit. Illi igitur duo- 5
decim, quorum erat dux Pelopidas, quum Athenis interdiu exissent, ut vesperascente coelo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis exierunt, retia ferentes, vestitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui quum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent, domum Charonis devenerunt, a quo et tempus et dies erat datus.

III. Hoc loco libet interponere, etsi seiunctum 1
ab re proposita est, nimia fiducia quantae calamitati soleat esse. Nam magistratuum Thebanorum statim ad aures pervenit, exules in urbem devenisse. Id illi, vino epulisque dediti, usque eo despexerunt, ut ne quaerere quidem de tanta re laborarint. Acces- 2
sit etiam, quod magis aperiret eorum dementiam. Allata est enim epistola Athenis ab Archia [, hierophante,] [7]) uni ex his, Archiae, qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat, in qua omnia de profectione exsulum perscripta erant. Quae quum iam accubanti in convivio esset data, sicut erat signata [8]), sub pulvinum subiiciens, in crastinum, inquit, differo res severas. At illi omnes, quum iam nox 3
processit, vinolenti ab exsulibus, duce Pelopida, sunt interfecti. Quibus rebus confectis, vulgo ad arma libertatemque vocato, non solum qui in urbe erant, sed etiam undique ex agris concurrerunt, prae-

---

5) ita codd. Guelph. Ax. Boecl. Dan. — al. *post Leuctricam pugnam.* — 6) codd. *percussa,* cf. Heus.

7) Bard. al. incluserunt ut per glossema additum; codd. varia et diversa praebent. Ald. Rickl. Wetz. Titz. al. ediderunt: *ab Archia, hierophante, Archiae* etc., omissis vocibus *uni ex his,* quod placet. — 8) al. *sicut erat, signatam.* cf. Günth.

sidium Lacedaemoniorum ex arce pepulerunt, patriam obsidione liberaverunt, auctores Cadmeae occupandae partim occiderunt, partim in exsilium eiecerunt.

IV. Hoc tam turbido tempore, sicut supra docuimus, Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum est, domi quietus fuit. Itaque haec liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidae: ceterae fere
2 omnes communes cum Epaminonda. Namque Leuctrica pugna, imperatore Epaminonda, hic fuit dux delectae manus, quae prima phalangem prostravit La-
3 conum. Omnibus praeterea periculis affuit. Sicut Spartam quum oppugnavit, alterum tenuit cornu: quoque Messena celerius restitueretur, legatus in Persas est profectus. Denique haec fuit altera persona Thebis, sed tamen secunda ita, ut proxima esset Epaminondae.

V. Conflictatus autem est cum adversa fortuna. Nam et initio, sicut ostendimus, exsul patria caruit, et, quum Thessaliam in potestatem Thebanorum cuperet redigere, legationisque iure satis tectum se arbitraretur, quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset, a tyranno Alexandro Pheraeo simul cum
2 Ismenia comprehensus in vincula coniectus est. Hunc Epaminondas recuperavit, bello persequens Alexandrum. Post id factum numquam is animo placari potuit in eum, a quo erat violatus. Itaque persuasit Thebanis, ut subsidio Thessaliae proficiscerentur,
3 tyrannosque eius expellerent. Cuius belli quum ei summa esset data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit, simul ac conspexit hostem,
4 confligere. In quo proelio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira equum in eum concitavit, proculque digressus a [9]) suis coniectu telorum confossus concidit. Atque hoc secunda victoria accidit: nam

9) ita Günth. al. e codd. omnib. et vett. edd.; vulgo *degressus*, emendante Lambino.

iam inclinatae erant tyrannorum copiae. Quo facto 5
omnes Thessaliae civitates interfectum Pelopidam coronis aureis et statuis aeneis, liberosque eius multo agro donarunt.

XVII.

AGESILAUS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Agesilaus cum fratris filio de honore regni contendit, Lysandro suffragante rex deligitur. — II. Ad bellum cum Artaxerxe rege gerendum in Asiam mittitur (396 a. Ch. n.). — III. Rem in Asia ita gerit, ut quovis certamine victor excedat. — IV. Domum revocatus Boeotios eorumque socios gravi proelio apud Coroneam vincit (394 a. Chr. n.) — V. Bello Corinthio victor commiseratur fortunam Graeciae. — VI. Ad pugnam Leuctricam exercitum ducere recusat. Post hanc pugnam suo servat consilio Spartam. — VII. Ipse parva re domestica contentus, quibuscunque rebus potest, patriam iuvat. — VIII. Animi virtutibus excellit, maleficam nactus naturam in corpore fingendo. Vitae ratio. Ex Aegypto redux in Menelai portu moritur. (361 a. Chr. n.).

I. Agesilaus, Lacedaemonius, quum a ceteris 1
scriptoribus, tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est; eo enim usus est familiarissime. Hic 2
primum de regno cum Leotychide, fratris filio, habuit contentionem. Mos est enim a maioribus Lacedaemoniis traditus, ut duos haberent semper reges, nomine magis, quam imperio, ex duabus familiis Procli et Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis Spartae reges fuerunt. Horum [1]) ex altera 3

---

1) ita codd. Voss. A. B. Ax. Leid. B. — al. *harum* cf. Tzsch.

in alterius familiae locum fieri non licebat. Itaque
utraque suum retinebat ordinem. Primum ratio ha-
bebatur, qui maximus natu esset ex liberis eius,
qui regnans decessisset. Sin is virilem sexum non
reliquisset, tum deligebatur [2], qui proximus esset
4 propinquitate. Mortuus erat Agis rex, frater Age-
silai. Filium reliquerat Leotychidem, quem ille
natum [3] non agnorat, eumdem moriens suum esse
dixerat. Is de honore regni cum Agesilao, suo pa-
truo, contendit: neque id, quod petivit, consecutus
5 est. Nam Lysandro suffragante, homine, ut osten-
dimus supra, factioso et his temporibus potente,
Agesilaus antelatus est.

II. Hic simul atque [4] imperii potitus est, per-
suasit Lacedaemoniis, ut exercitum emitterent in
Asiam, bellumque regi facerent: docens, satius esse
in Asia, quam in Europa dimicari [5]. Namque fama
exierat, Artaxerxem comparare classes pedestresque
2 exercitus, quos in Graeciam mitteret. Data pote-
state, tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam
cum copiis pervenerit, quam regii satrapae eum
scirent profectum. Quo factum est, ut omnes im-
paratos imprudentesque offenderet. Id ut cognovit
Tissaphernes, qui summum imperium tum inter prae-
fectos habebat regios, inducias a Lacone petivit,
simulans, se dare operam, ut Lacedaemoniis cum
rege conveniret; re autem vera ad copias compa-
4 randas: easque impetravit trimestres. Iuravit autem
uterque, se sine dolo inducias conservaturum. In
qua pactione summa fide mansit Agesilaus, contra
ea Tissaphernes nihil aliud, quam bellum comparavit.
5 Id etsi sentiebat Laco, tamen iusiurandum servabat,

---

2) al. *eligebatur* vid. Heus. — 3) ita codd. Ax. Leid. Voss. Dan. — al. *vivens* vel *vivus*.

4) Ald. Longol. *ac* pro *atque*, cf. Heus. et Brem. — 5) al. *dimicare*, vid. Günth. et Bard.

multumque in eo se consequi dicebat, quod Tissaphernes periurio suo et homines suis rebus abalienaret, et deos sibi iratos redderet; se autem conservata religione confirmare exercitum, quum animadverteret, deorum numen facere secum, hominesque sibi conciliari 6) amiciores, quod his studere consuessent, quos conservare fidem viderent.

III. Postquam induciarum praeteriit dies, bar- 1
barus, non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, et ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eo potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eo contraxerat.
At Agesilaus in Phrygiam se convertit, eamque prius 2
depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. Magna praeda militibus locupletatis, Ephesum hiematum exercitum reduxit, atque ibi officinis armorum institutis, magna industria bellum apparavit. Et quo studiosius armarentur insigniusque ornarentur, praemia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in exercitationum generibus, ut, qui ceteris praestitissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, ut et ornatissimum et exercitatissimum
haberet exercitum. Huic quum tempus esset visum, 4
copias extrahere ex hibernaculis, vidit, si, quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non credituros, aliasque regiones praesidiis occupaturos, nec dubitaturos, aliud 7) esse facturum, ac pronuntiasset.
Itaque quum ille Sardis iturum se dixisset, Tissa- 5
phernes eamdem Cariam defendendam putavit. In quo quum eum opinio fefellisset, victumque se vidisset consilio; sero suis praesidio profectus est. Nam quum illo venisset, iam Agesilaus, multis locis ex-

6) plur. codd. *conciliare;* ed. Ult. Longol. Heus. Bard. al. *conciliari.*

7) Axen. *eum aliud.* vid. Günth.

6 pugnatis, magna erat praeda potitus. Laco autem,
quum videret, hostes equitatu superare, numquam
in campo sui fecit potestatem, et his locis manum
conseruit, quibus plus pedestres copiae valerent.
Pepulit ergo, quotiescumque congressus est, multo
maiores adversariorum copias, et sic in Asia versatus
est, ut omnium opinione victor duceretur.

IV. Hic quum iam animo meditaretur proficisci
in Persas, et ipsum regem adoriri, nuntius ei domo
venit ephorum missu [8], bellum Athenienses et Boeotios
indixisse Lacedaemoniis: quare venire ne dubi-
2 taret. In hoc non minus eius pietas suspicienda est,
quam virtus bellica: qui, quum victori praeesset
exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Per-
sarum potiundi, tanta modestia [dicto] [9] audiens
fuit iussis absentium magistratuum, ut si privatus in
comitio esset Spartae. Cuius exemplum utinam im-
peratores nostri sequi voluissent! Sed illuc redeamus.
3 Agesilaus opulentissimo regno praeposuit bonam ex-
istimationem, multoque gloriosius duxit, si institutis
patriae paruisset, quam si bello superasset Asiam.
4 Hac igitur mente Hellespontum copias traiecit, tan-
taque usus est celeritate, ut, quod iter Xerxes anno
vertente confecerat, hic transierit triginta diebus.
5 Quum iam haud ita longe abesset a Peloponneso,
obsistere ei conati sunt Athenienses et Boeotii, ce-
terique eorum socii, apud Coroneam: quos omnes
6 gravi proelio vicit. Huius victoriae vel maxima fuit
laus, quod, quum plerique ex fuga se in templum
Minervae coniecissent, quaerereturque ab eo, quid his
fieri vellet, etsi aliquot vulnera acceperat eo proe-
lio, et iratus videbatur omnibus, qui adversus arma
tulerant, tamen antetulit irae religionem, et eos
7 vetuit violari. Neque vero hoc solum in Graecia

8) ita Ax. Guelph., al. *iussu*. v. Bos. — 9) uncis inclusi *dicto*, quod genuinum non putem. cf. ed. Heid.

fecit, ut templa deorum sancta haberet; sed etiam
apud barbaros summa religione omnia simulacra aras-
que conservavit. Itaque praedicabat, mirari se, non 8
sacrilegorum numero haberi, qui supplicibus eorum
nocuissent; aut non gravioribus poenis affici, qui
religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.

V. Post hoc proelium collatum est omne bellum 1
circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum.
Hic quum una pugna decem millia hostium, Agesilao 2
duce, cecidissent, eoque facto opes adversariorum
debilitatae viderentur: tantum abfuit ab insolentia glo-
riae, ut commiseratus sit fortunam Graeciae, quod
tam multi a se victi vitio adversariorum concidis-
sent: namque illa multitudine, si sana mens esset
Graeciae, supplicium Persas dare potuisse. Idem 3
quum adversarios intra moenia compulisset, et, ut
Corinthum oppugnaret, multi hortarentur, negavit,
id suae virtuti convenire: se enim eum esse dixit,
qui ad officium peccantes redire cogeret, non, qui
urbes nobilissimas expugnaret Graeciae. Nam si, 4
inquit, eos exstinguere voluerimus, qui nobiscum ad-
versus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugna-
verimus, illis quiescentibus. Quo facto sine negotio,
quum voluerint, nos oppriment.

VI. Interim accidit illa calamitas apud Leuctra 1
Lacedaemoniis: quo ne proficisceretur, quum a ple-
risque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divi-
naret, exire noluit. Idem, quum Epaminondas Spar-
tam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem
se imperatorem praebuit, ut eo tempore omnibus ap-
paruerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse.
In quo quidem discrimine celeritas eius consilii saluti 2
fuit universis. Nam quum quidam adolescentuli, ho-
stium adventu perterriti, ad Thebanos transfugere
vellent, et locum extra urbem editum cepissent:
Agesilaus, qui perniciosissimum fore videret, si
animadversum esset, quemquam ad hostes transfu-

gere conari, cum suis eo venit, atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent, et se id quoque [1]) fieri
3 debere animadvertisse. Sic adolescentulos simulata laudatione recuperavit, et adiunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. Namque illi, aucto [2]) numero eorum, qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eoque libentius, quod latere arbitrabantur, quae cogitarant.

VII. Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedaemonii se numquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt: quum interim Agesilaus non destitit, quibuscumque rebus posset, patriam iuvare.
2 Nam quum praecipue Lacedaemonii indigerent pecunia, ille omnibus, qui a rege defecerant, praesidio fuit: a quibus magna donatus pecunia patriam suble-
3 vavit. Atque in hoc illud inprimis fuit admirabile, quum maxima munera ei ab regibus, et dynastis, civitatibusque conferrentur, quod nihil umquam [in] [3]) domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu
4 Laconum mutavit. Domo eadem fuit contentus, qua Eurysthenes, progenitor maiorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriae videre poterat; contra ea plurima patientiae atque abstinentiae. Sic enim erat instructa, ut nulla in re differret cuiusvis [4]) inopis atque privati.

VIII. Atque hic tantus vir, ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore fingendo. Nam et statura fuit humili, et corpore exiguo, et claudus altero pede. Quae res etiam nonnullam afferebat

---

1) Günth. *et se quoque id;* Lamb. omisit *se.* — 2) Bosio placuit *aucti,* cf. ed. Heid.

3) deest praepositio in plurimis codd., tuentur eam edd. Longol. Ald. al. — 4) ita codd. Guelph. Voss. A. B. et optimae vett. edd. cf. Bard. ibique Lamb. et Mosche. — Brem. al. *a cuiusvis.* — Ax. al. *cuivis* cf. Heus.

deformitatem: atque ignoti, faciem eius quum intuerentur, contemnebant; qui autem virtutes noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usu venit, 2
quum annorum octoginta subsidio Tacho in Aegyptum isset, et in acta cum suis accubuisset sine ullo tecto; stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque huc amplius, quam pellis esset iniecta; eodemque comites omnes accubuissent vestitu humili atque obsoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret, sed hominis non beatissimi suspicionem praeberet. Huius de adventu 3
fama quum ad regios esset perlata, celeriter munera eo cuiusque generis sunt allata. His quaerentibus Agesilaum vix fides facta est, unum esse ex his, qui tum accubabant. Qui quum regis verbis, quae attu- 4
lerant, dedissent, ille praeter vitulina et huiusmodi genera opsonii, quae praesens tempus desiderabat, nihil accepit; unguenta, coronas, secundamque mensam servis dispertiit; cetera referri iussit. Quo facto 5
eum barbari magis etiam contemserunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potissimum sumsisse arbitrabantur. Hic quum ex Aegypto reverteretur, 6
donatus a rege Nectanabide ducentis viginti talentis, quae ille muneri populo suo daret, venissetque in portum, qui Menelai vocatur iacens inter Cyrenas et Aegyptum, in morbum implicitus decessit. Ibi 7
eum amici, quo Spartam facilius perferre possent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt.

XVIII.

EUMENES.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Eumenis officia apud Philippum Macedoniae regem filiumque eius Alexandrum. — II. Alexandro mortuo Cappadociam sortitur provinciam. Carus est Perdiccae et fidus. — III. A Perdicca oppositus Europaeis adversariis, deviis itineribus milites suos fallit, ut, contra quos ducerentur, resciscere non possint. — IV. Craterum et Neptolemum vincit. (321. a. Ch. n.). — V. Perdicca interfecto, Antipatro summam imperii tenente, Eumenem absentem capitis damnant, bello persequuntur. Obsessus in castello Nora se suosque liberat. — VI. Olympiadi liberisque Alexandri bene consulit. — VII. Bellum parat adversus Antigonum nomine Alexandri (317 a. Chr. n.). — VIII. Antigoni victor cogitur a militibus copias hiematum dividere. Antigonus in hibernaculis hostem vult aggredi. — IX. Consilio callido Antigoni refrenat impetum. — X. A militibus proditus Antigono traditur. — XI. Impatiens morae, qua Antigonus eum servare tentat, supplicium flagitat. — XII. Fame fatigatus a custodibus occiditur (316 a. Chr. n.). — XIII. Quanta fuerit Eumenis auctoritas, post mortem eius luculenter apparuit.

I. Eumenes, Cardianus. Huius si virtuti par data esset fortuna, non ille quidem maior, sed multo illustrior atque etiam honoratior [5]): quod magnos
2 homines virtute metimur, non fortuna. Nam quum aetas eius incidisset in ea tempora, quibus Macedones florerent, multum ei detraxit inter hos viventi, quod alienae erat civitatis; neque aliud huic defuit,
3 quam generosa stirps. Etsi ille domestico summo genere erat: tamen Macedones eum sibi aliquando anteponi indigne ferebant; neque tamen non patiebantur. Vincebat enim omnes cura, vigilantia, pa-

5) Lamb. contra codd. fidem addidit *fuisset*.

tientia, calliditate et celeritate ingenii. Hic perado- 4
lescentulus ad amicitiam accessit Philippi, Amyntae
filii, brevique tempore in intimam pervenit familia-
ritatem. Fulgebat enim iam in adolescentulo indoles
virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribae loco: 5
quod multo apud Graios honorificentius est, quam
apud Romanos. Nam apud nos, revera sicut sunt,
mercenarii scribae existimantur; at apud illos e con-
trario [6]) nemo ad id officium admittitur, nisi hone-
sto loco, et fide et industria cognita: quod necesse
est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc 6
locum tenuit amicitiae apud Philippum annos septem.
Illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum
annos tredecim. Novissimo tempore praefuit etiam 7
alterae [7]) equitum alae, quae Hetaerice appellabatur.
Utrique autem in consilio semper affuit, et omnium
rerum habitus est particeps.

II. Alexandro Babylone mortuo, quum regna 1
singulis familiaribus dispertirentur, et summa rerum
tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens
annulum suum dederat, Perdiccae: ex quo omnes 2
coniecerant, eum regnum ei commendasse, quoad
liberi eius in suam tutelam pervenissent: (aberant
enim Craterus et Antipater, qui antecedere hunc
videbantur: mortuus erat Hephaestio, quem unum
Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fece-
rat); hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive
potius dicta. Nam tum in hostium erat potestate.
Hunc sibi Perdiccas adiunxerat magno studio, quod 3
in homine fidem et industriam magnam videbat: non
dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi
in his rebus, quas apparabat. Cogitabat enim, quod
fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium
partes corripere atque complecti. Neque vero hoc 4

---

6) codd. praeter Leid. *contrario*, omissa praepositione, at. cf. Bard. — 7) ita codd.; vett. edd. *alteri*, cf. Stav.

ille solus fecit, sed ceteri quoque omnes, qui Ale-
xandri fuerant amici. Primus Leonnatus Macedoniam
praeoccupare destinaverat. Hic multis magnisque
pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Per-
5 diccam desereret, ac secum faceret societatem. Quum
perducere eum non posset, interficere conatus est;
et fecisset, nisi ille clam noctu ex praesidiis eius
effugisset.

III. Interim conflata sunt illa bella, quae ad
internecionem post Alexandri mortem gesta sunt,
omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum.
Quem etsi infirmum videbat, quod unus omnibus
resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit,
2 neque salutis, quam fidei, fuit cupidior. Praefecerat
eum Perdiccas ei parti Asiae, quae inter Taurum
montem iacet atque Hellespontum, et illum unum
opposuerat Europaeis adversariis; ipse Aegyptum
oppugnatum adversus Ptolemaeum erat profectus.
3 Eumenes quum neque magnas copias, neque firmas
haberet, quod et inexercitatae, et non multo ante
erant contractae; adventare autem dicerentur Helles-
pontumque transisse Antipater et Craterus magno
cum exercitu Macedonum, viri quum claritate, tum
4 usu belli praestantes: (Macedones vero milites ea
tunc erant fama, qua nunc Romani feruntur; etenim
semper habiti sunt fortissimi, qui summam 8) impe-
rii potirentur): Eumenes intelligebat, si copiae suae
cognoscerent 9), adversus quos ducerentur, non
modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras.
5 Itaque hoc eius fuit prudentissimum consilium, ut
deviis itineribus milites duceret, in quibus vera au-
dire non possent, et his persuaderet, se contra quos-
6 dam barbaros proficisci. Itaque tenuit hoc proposi-

---

8) ita opt. et plurimi codd. — al. *summa;* cf. Stav. —
9) ita codd. Voss. A. B. Leid. B.; al. *cognossent.* At vid.
ed. Heid.

tum, et prius in aciem exercitum eduxit proeliumque commisit, quam milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. Effecit etiam illud locorum praeoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

IV. Quorum acerrimo concursu quum magnam 1
partem diei esset pugnatum [1]), cadit Craterus dux, et Neoptolemus, qui secundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui quum 2
inter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset, inimica mente contendisse, animoque magis etiam pugnasse, quam corpore, non prius distracti sunt, quam alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur, neque eo magis ex proelio excessit, sed acrius hostes [2]) institit.
Hic equitibus profligatis, interfecto duce Cratero, 3
multis praeterea et maxime nobilibus captis, pedester exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit. Quam quum impetrasset, in fide non mansit, et se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Cra- 4
terum, ex acie semivivum elatum, recreare studuit. Quum id non posset, pro hominis dignitate, proque pristina amicitia (namque illo usus erat, Alexandro vivo, familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori eius ac liberis remisit.

V. Haec dum apud Hellespontum geruntur, Per- 1
diccas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco et Antigono; rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hic, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur: in his Eumenes. Hac ille percussus [3]) plaga non succubuit, neque eo secius

---

1) Ax. Guelph. Voss. Leid. B. Boecl. *oppugnatum*. cf. Heus.
2) cod. Gif. Guelph. *hostis*. — Ax. Voss. A. al. *hostibus*.
3) vulgo *perculsus*, quod probat Günth., at cf. Brem. et Daehn.

bellum administravit. Sed exiles res animi magnitu-
2 dinem, etsi non frangebant, tamen minuebant. Hunc
persequens Antigonus, quum omni genere copiarum
abundaret, saepe in itineribus vexabatur: neque um-
quam ad manum accedere licebat, nisi his locis,
3 quibus pauci multis possent resistere. Sed extremo
tempore, quum consilio capi non posset, multitudine
circumventus est. Hinc tamen, multis suis amissis,
se expedivit, et in castellum Phrygiae, quod Nora
4 appellatur, confugit. In quo quum circumsederetur,
et vereretur, ne uno loco manens equos militares
perderet, quod spatium non esset agitandi: callidum
fuit eius inventum, quemadmodum stans iumentum
concalefieri exercerique posset, quo libentius et cibo
5 uteretur, et a corporis motu non removeretur. Sub-
stringebat caput loro altius, quam ut prioribus pedi-
bus plane terram posset attingere; deinde post [4])
verberibus cogebat exultare, et calces remittere.
Qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si
6 in spatio decurreret. Quo factum est, quod omni-
bus mirabile est visum, ut aeque iumenta nitida ex
castello educeret, quum complures menses in obsi-
dione fuisset, ac si in campestribus ea locis habuis-
7 set. In hac conclusione, quotiescumque voluit, ap-
paratum et munitiones Antigoni alias incendit, alias
disiecit. Tenuit autem se uno loco, quamdiu fuit
hiems. Sed [5]) quod castrum subsidia habere non
poterat, et ver appropinquabat, simulata deditione,
dum de conditionibus tractat, praefectis Antigoni
imposuit, seque ac suos omnes extraxit incolumes.

VI. At hunc Olympias, mater quae fuerat Alexandri, quum literas et nuncios misisset in Asiam,

---

4) Leid. B. Voss. A. *posterioribus*, omisso *verberibus*; quare emendarunt qdd. *posterioribus verberibus*. cf. ed. Heid. — 5) vulgo *sed* omittitur; tuetur particulam cod. Ernst. atque ed. Brem. Tzsch. Günth. Rickl. al. Codd. et edd. mire variant. cf. Bard. et Daehn.

consultum, utrum repetitum Macedoniam [6]) veniret (nam tum in Epiro habitabat) et eas res occuparet: huic ille primum suasit, ne se moveret, et exspecta- 2
ret, quoad Alexandri filius regnum adipisceretur; sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium iniuriarum oblivisceretur, et in neminem acerbiore uteretur imperio. Horum illa nihil fecit. 3
Nam et in Macedoniam profecta est, et ibi crudelissime se gessit. Petiit autem ab Eumene absente, ne pateretur, Philippi domus et familiae inimicissimos stirpem quoque interimere [7]), ferretque opem liberis Alexandri. Quam veniam si daret, quam pri- 4
mum exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret. Id quo facilius faceret, se omnibus praefectis, qui in officio manebant, misisse literas, ut ei parerent, eiusque consiliis uterentur. His rebus Eumenes per- 5
motus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire bene meritis referentem gratiam, quam ingratum vivere.

VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus 1
Antigonum comparavit. Quod una erant Macedones complures nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem, et Antigenes, cuius sub imperio phalanx erat Macedonum; invidiam verens, (quam tamen effugere non potuit,) si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quam alii [8]) Macedonum, quorum ibi erat multitudo: in principiis nomine Alexandri statuit ta- 2
bernaculum, in eoque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de summis rebus consilia caperentur;

6) Ax. Guelph. al. *utrum repetitum in Macedoniam ven.* edd. Longol. Ald. al. *utrum repetitam in Maced. ven.* cf. Daehn. — 7) cod. Ernst. edd. Longol. Titz. *amicissimos interire,* omissis vv. *stirpem quoque.* Nostra scriptura defenditur codd. Guelph. Boecl. Mend. Voss. al.

8) Titz. *quam aliquis Maced.*

credens, minore se invidia fore, si specie imperii
nominisque simulatione Alexandri bellum videretur
3 administrare. Quod et fecit. Nam quum non ad
Eumenis principia, sed ad regia conveniretur, atque
ibi de rebus deliberaretur, quodammodo latebat,
quum tamen per eum unum gererentur omnia.

VIII. Hic in Paraetacis cum Antigono conflixit,
non acie instructa, sed in itinere: eumque male ac-
ceptum in Mediam hiematum coëgit redire. Ipse in
finitima regione Persidis hiematum copias divisit,
2 non ut voluit, sed ut militum cogebat voluntas. Nam-
que illa phalanx Alexandri Magni, quae Asiam per-
agrarat deviceratque Persas, inveterata quum gloria,
tum etiam licentia, non parere se ducibus, sed im-
perare postulabat; ut nunc veterani faciunt nostri.
Itaque periculum est, ne faciant, quod illi fecerunt
sua intemperantia nimiaque licentia, ut omnia per-
dant, neque minus eos, cum quibus steterint, quam
3 adversus quos fecerint. Quod si quis illorum vetera-
norum legat facta, paria horum cognoscat, neque rem
ullam, nisi tempus, interesse iudicet. Sed ad illos
revertar. Hiberna sumserant non ad usum belli,
sed ad ipsorum luxuriam, longeque inter se disces-
4 serant [9]). Hoc Antigonus quum comperisset, intel-
ligeretque se parem non esse paratis adversariis,
statuit aliquid sibi consilii novi esse capiendum.
Duae erant viae, qua ex Medis, ubi ille hiemabat,
5 ad adversariorum hibernacula posset perveniri. Qua-
rum brevior per loca deserta, quae nemo incolebat
propter aquae inopiam, ceterum dierum erat fere
decem; illa autem, qua omnes commeabant, altero
tanto longiorem habebat anfractum, sed erat copiosa
6 omniumque rerum abundans. Hac si proficisceretur,
intelligebat, prius adversarios rescituros de suo ad-

---

9) codd. omnes *dissenserant*. Lamb. emendationi debetur *discesserant*.

ventu, quam ipse tertiam partem confecisset itineris; sin per loca sola contenderet, sperabat, se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem confi- 7 ciendam imperavit quam plurimos utres atque etiam culleos comparari; post haec pabulum; praeterea cibaria cocta dierum decem, ut [1]) quam minime fieret ignis in castris. Iter, quod habebat, omnes celat. Sic paratus, qua constituerat, proficiscitur.

IX. Dimidium fere spatium confecerat, quum 1 ex fumo castrorum eius suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. Conveniunt duces; quaeritur, quid opus sit facto. Intelligebant omnes, tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus affuturus videbatur. Hic omnibus 2 titubantibus, et de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere, et imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. Nam quod diebus quinque hostis transisse posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur: quare circumirent, suasque quisque [2]) copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum 3 impetum tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii erant itineri adversariorum, hisque praecipit [3]), ut prima nocte, quam latissime possint, ignes faciant quam maximos, atque secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant: et assimulata castrorum consuetudine suspicionem 4 iniiciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse praenuntiatum; idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter praece- 5 ptum curant. Antigonus, tenebris obortis, ignes conspicatur: credit, de suo adventu esse auditum, et

1) ante Bremium vulgo: *utque quam minime.* Deest *que* in codd. Guelph. Ax. Leid. B. Voss. A. B. cf. Brem. — 2) vulgo *suas quisque* cf. Bard. — 3) ita ex emendatione Lamb. Brem. Tzsch. — codd. omnes *praecepit.*

6 adversarios illuc suas contraxisse copias. Mutat consilium, et, quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, et illum anfractum longiorem copiosae viae capit, ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum ac reficienda iumenta, quo integriore exercitu decerneret.

X. Sic [4]) Eumenes callidum imperatorem vicit consilio, celeritatemque impedivit eius; neque tamen
2 multum profecit. Nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque Macedonum veteranorum, quum superior proelio discessisset, Antigono est deditus, quum exercitus ei ter ante separatis temporibus iurasset, se eum defensurum, nec umquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quam eum non prodere.
3 Atque hunc Antigonus, quum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adiuvari posse intelligebat in his rebus, quas impendere iam apparebat omnibus. (Imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemaeus, opibus iam valentes, cum quibus ei de summis rebus erat dimican-
4 dum.) Sed non passi sunt hi, qui circa erant: quod videbant, Eumene recepto, omnes prae illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut, nisi magna spe maximarum rerum, leniri non posset.

XI. Itaque quum eum in custodiam dedisset, et praefectus custodum quaesisset, quemadmodum servari vellet? ut acerrimum, inquit, leonem, aut ferocissimum elephantum. Nondum enim statuerat, con-
2 servaret eum, nec ne. Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum: et qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere vellent, et qui propter veterem amicitiam colloqui consolarique cu-

4) Ita ex emend. Heus. Brem. Rickl. Günth. receperunt. — Al. *Hic Eumenes.* cf. ed. Heid.

perent; multi etiam, qui eius formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu tamque valde timuissent, cuius in pernicie positam spem habuissent victoriae. At Eumenes, quum diutius in vinculis 3
esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiae, se mirari, quare iam tertium diem sic teneretur: non enim hoc convenire Antigoni prudentiae, ut sic se uteretur 5) victo; quin aut interfici, aut missum fieri iuberet. Hic quum ferocius 4
Onomarcho loqui videretur, quid? tu, inquit, animo si isto eras, cur non in proelio cecidisti potius, quam in potestatem inimici venires? Huic Eumenes, uti- 5
nam quidem istud evenisset! sed eo non accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit. Non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi. [Neque id falsum. Nam et dignitate fuit honesta, et viribus ad laborem ferendum firmis, neque tam magno corpore, quam figura venusta.]

XII. De hoc Antigonus quum solus constituere 1
non auderet, ad consilium retulit. Hic quum 6) primo perturbati admirarentur, non iam de eo sumtum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut saepe ad desperationem forent adducti; quique maximos duces interfecisset; denique in quo uno 2
esset tantum, ut, quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto, nihil habituri negotii essent: postremo si illi redderet salutem, quaerebant, quibus amicis esset usurus? sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic, cognita consilii volun- 3
tate, tamen usque ad septimum diem deliberandi 7) sibi spatium reliquit. Tum autem, quum iam vere-

---

5) vulgo *deuteretur*, omisso pronomine *se*. Nostram scripturam iam Lamb. receperat, atque legitur eadem in cod. Voss. B. cf. ed. Heid.

6) Cod. Voss. B. addit: *plerique omnes*, quod Lamb. Brem. Daehn. al. receperunt. — 7) Ax. Boecl. Voss. B. *deliberando*.

retur, ne qua seditio exercitus oriretur, vetuit ad eum quemquam admitti, et quotidianum victum amoveri iussit. Nam negabat, se ei vim allaturum, qui
4 aliquando fuisset amicus. Hic tamen non amplius, quam triduum, fame fatigatus, quum castra moverentur, insciente Antigono, iugulatus est a custodibus.

XIII. Sic Eumenes annorum quinque et quadraginta, quum ab anno vicesimo, ut supra ostendimus, septem annos Philippo apparuisset, et tredecim apud Alexandrum eumdem locum obtinuisset, in his unum[8]) equitum alae praefuisset, post autem Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset, summosque duces partim repulisset, partim interfecisset, captus non Antigoni virtute, sed Macedonum periurio, talem
2 habuit exitum vitae. In quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest iudicari, quod nemo, Eumene vivo, rex appellatus est, sed prae-
3 fectus; iidem post huius occasum statim regium ornatum nomenque sumserunt, neque, quod initio praedicarant, se Alexandri liberis regnum servare, praestare voluerunt, et, uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Huius sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemaeus, Seleucus, Lysima-
4 chus, Cassander. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquis eius sepeliendum tradidit. Hi militari honesto funere, comitante toto exercitu, humaverunt, ossaque eius in Cappadociam ad matrem atque uxorem liberosque eius deportanda curarunt.

---

8) ita codd. Guelph. Voss. B. Leid. B. — olim vulgo *uni*.

XIX.

PHOCION.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Phocion vitae integritate notior est quam rei militaris labore; cognomine *Bonus* est appellatus. — II. Senex in odium civium pervenit. Eius culpa Nicanor Piraeeo potitur. — III. Patria pulsus, causa apud Macedones dicta, Athenas deducitur. — IV. Hic legitimis quibusdam confectis ad supplicium traditur (318 a. Chr. n.).

I. Phocion, Atheniensis, etsi saepe exercitibus 1
praefuit summosque magistratus cepit, tamen multo eius notior integritas vitae, quam rei militaris labor. Itaque huius memoria est nulla, illius autem magna fama: ex quo cognomine Bonus est appellatus. Fuit 2
enim perpetuo pauper, quum divitissimus esse posset propter frequentes delatos honores potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. Hic quum a 3
rege Philippo munera magnae pecuniae repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam: his ille, si mei similes 4
erunt, idem hic, inquit, agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit; sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam.

II. Idem quum prope ad annum octogesimum pro- 1
spera pervenisset [9]) fortuna, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. Primo, 2
quod cum Demade de urbe tradenda Antipatro con-

9) Lamb. *mansisset*, al. *permansisset*. Ante Heusing. etiam initio capitis pro *Idem* vulgo legebatur *Eidem*, quod est in codd. Ax. Guelph. ed. Ult. al.

senserat; eiusque consilio Demosthenes cum ceteris,
qui bene de republica meriti existimabantur, popu-
liscito in exsilium erant expulsi. Neque in eo solum
offenderat, quod patriae male consuluerat, sed etiam,
3 quod amicitiae fidem non praestiterat. Namque auctus
adiutusque a Demosthene eum, quem tenebat, adscen-
derat gradum, quum adversus Charetem eum subor-
naret: ab eodem in iudiciis, quum capitis causam dice-
ret, defensus aliquoties, liberatus discesserat. Hunc
4 non solum in periculis non defendit sed etiam prodidit.
Concidit autem maxime uno crimine, quod [1]), quum
apud eum summum esset imperium populi, et, Nicano-
rem, Cassandri praefectum, insidiari Piraeeo Athenien-
sium, a Dercyllo moneretur, idemque postularet, ut
provideret, ne commeatibus civitas privaretur, huic,
audiente populo, Phocion negavit esse periculum, se-
5 que eius rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita
multo post Nicanor Piraeeo est potitus. Ad quem
recuperandum quum populus armatus concurrisset,
ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne ar-
matis quidem praeesse voluit. [Sine quo Athenae
omnino esse non possunt.] [2])

III. Erant eo tempore Athenis duae factiones,
quarum una populi causam agebat, altera optimatum.
In hac erat Phocion et Demetrius Phalereus. Harum
utraque Macedonum patrociniis nitebatur. [3]) Nam
populares Polysperchonti favebant; optimates cum
2 Cassandro sentiebant. Interim a Polysperchonte Cas-
sander Macedonia pulsus est. Quo facto populus
superior factus statim duces adversariae factionis
capitis damnatos patria pepulit; in his Phocionem et
Demetrium Phalereum: deque ea re legatos ad Po-

1) *quod* deest in omnibus codd. excepto Leid. A., Heus. et Daehn. incluserunt. — 2) caret his verbis cod. Voss. B., transferenda sunt post verba *est potitus*.

3) Ax. Guelph. Leid. Voss. A. B. edd. Ult. Longol. *utebatur*. cf. Daehn.

lysperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc [4]) eodem profectus est Pho- 3
cion. Quo ut venit, causam apud Philippum regem verbo, re ipsa quidem apud Polysperchontem iussus est dicere: namque is tum regis rebus praeerat. Hic
ab Agnonide accusatus, quod Piraeeum Nicanori [5]) pro- 4
didisset, ex consilii sententia in custodiam coniectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret iudicium.

IV. Huc ubi perventum est, quum propter aeta- 1
tem [6]) pedibus iam non valeret, vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti, quum alii, reminiscentes veteris famae, aetatis misererentur; plurimi vero ira exacuerentur propter proditionis suspicionem Piraeei, maximeque, quod adversus
populi commoda in senectute steterat. Qua de re 2
ne perorandi quidem ei data est facultas et dicendi causam. Inde iudicio, legitimis quibusdam confectis, damnatus, traditus est undecim viris, quibus ad supplicium more Atheniensium publice damnati tradi
solent. Hic quum ad mortem duceretur, obvius ei 3
fuit Euphyletus [7]), quo familiariter fuerat usus. Is quum lacrimans dixisset: o quam indigna perpeteris, Phocion! huic ille, at non inopinata, inquit: hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenien-
ses. In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo 4
ausus sit eum liber sepelire. Itaque a servis sepultus est.

---

4) codd. *hoc;* ed. Longol. Titz. *hinc.* — 5) deest in cod. Gif. *Nicanori.*

6) cod. Ax. *per aetatem.* — 7) ita Voss. A., vulgo *Emphyletus.* cf. ed. Heid.

XX.

TIMOLEON.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Timoleon ad patriam tyrannide liberandam fratrem tyrannum interficiendum curat. — II. Syracusanis auxilio missus (345 a. Chr.), Dionysium vincit (343. a. Chr.) et Carthaginienses tota Sicilia expellit (339 a. Chr.) — III. Libertate Syracusanorum restituta, privatus Syracusis vivit. — IV. Oculis captus reipublicae inservire non desistit. Modestiae et pietatis exempla. — V. Iniuriarum patiens moritur ann. 337 a. Chr.

I. TIMOLEON, Corinthius. Sine dubio magnus omnium iudicio hic vir exstitit. Namque huic uni contigit, quod nescio an ulli [8]), ut et patriam, in qua erat natus, oppressam a tyranno liberaret, et a Syracusis, quibus auxilio erat missus, inveteratam servitutem depelleret, totamque Siciliam, multos annos bello vexatam a barbarisque oppressam, suo
2 adventu in pristinum restitueret. Sed in his rebus non simplici fortuna conflictatus est, et, id quod difficilius putatur, multo sapientius tulit secundam,
3 quam adversam fortunam. Nam quum frater eius Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupasset, particepsque regni posset esse: tantum abfuit a societate sceleris, ut antetulerit suorum civium libertatem fratris saluti, et parere legibus, quam imperare patriae, satius [9])
4 duxerit. Hac mente per haruspicem, communemque affinem, cui soror, ex eisdem parentibus nata, nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipse non modo manus non attulit, sed ne adspicere qui-

8) ita omnes codices; ex emendatione Lambini ante Bardilium vulgo: *an nulli.* cf. Daehn. — 9) cod. Voss. A. et nonnullae vett. edd. *sanctius*,

dem fraternum sanguinem voluit. Nam, dum res
conficeretur, procul in praesidio fuit, ne quis satelles
posset succurrere. Hoc praeclarissimum eius facinus 5
non pari modo probatum est ab omnibus. Nonnulli
enim laesam ab eo pietatem putabant, et invidia lau-
dem virtutis obterebant. Mater vero post id factum
neque domum ad se filium admisit, neque adspexit,
quin eum fratricidam impiumque detestans compel-
laret. Quibus rebus adeo ille est commotus, ut 6
nonnumquam vitae finem facere voluerit, atque ex
ingratorum hominum conspectu morte decedere.

II. Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius 1
rursus Syracusarum potitus est: cuius adversarii
opem a Corinthiis petierunt, ducemque, quo in bello
uterentur, postularunt. Huc Timoleon missus incre-
dibili felicitate Dionysium tota Sicilia depulit. Quum 2
interficere posset, noluit, tutoque ut Corinthum per-
veniret, effecit: quod utrorumque Dionysiorum opi-
bus Corinthii saepe adiuti fuerant, cuius benignita-
tis memoriam volebat exstare; eamque praeclaram
victoriam ducebat, in qua plus esset clementiae,
quam crudelitatis; postremo, ut non solum auribus
acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem et
ex quanto regno ad quam fortunam detrusisset. Post 3
Dionysii decessum cum Hiceta bellavit, qui adver-
satus fuerat Dionysio: quem non odio tyrannidis
dissensisse sed cupiditate, indicio fuit, quod ipse
expulso Dionysio, imperium dimittere noluit. Hoc 4
superato, Timoleon maximas copias Carthaginiensium
apud Crimissum flumen fugavit, ac satis habere coë-
git, si liceret Africam obtinere, qui iam complures
annos possessionem Siciliae tenebant. Cepit etiam
Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum et
potentem, qui tyrannos adiutum in Siciliam venerat.

III. Quibus rebus confectis quum propter diutur- 1
nitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes
desertas videret, conquisivit, quos potuit, primum

Siculos; deinde Corintho arcessivit colonos, quod ab
2 his initio Syracusae erant conditae. Civibus veteribus sua restituit; novis bello vacuefactas possessiones divisit; urbium moenia disiecta fanaque deserta [1]) refecit; civitatibus leges libertatemque reddidit; ex maximo bello tantum otium totae [2]) insulae conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi, qui
3 initio deduxerant, videretur. Arcem Syracusis, quam munierat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis disiecit; cetera tyrannidis propugnacula demolitus est, deditque operam, ut quam minime multa
4 vestigia servitutis manerent. Quum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset; tantum autem haberet amorem omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtineret: maluit se diligi, quam metui. Itaque, quum primum potuit, imperium deposuit, et privatus Syracusis, quod reliquum vitae fuit, vixit.
5 Neque vero id imperite fecit. Nam quod ceteri reges imperio potuerunt, hic benevolentia tenuit. Nullus honos huic defuit; neque postea res ulla Syracusis gesta est publice [3]), de qua prius sit decre-
6 tum, quam Timoleontis sententia cognita. Nullius umquam consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est. Neque id magis benevolentia factum est, quam prudentia.

IV. Hic quum aetate iam provectus esset, sine ullo morbo lumina oculorum amisit. Quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicis-
2 que rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, quum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vectus iumentis iunctis, atque ita de vehiculo, quae videbantur, dicebat; neque hoc illi quis-

1) quaedd. vett. edd. *deleta*. — cod. Mend. neutram vocem habet, cf. Daehn. — 2) ita Guelph. Gif. — al. *toti*. — 3) ita Bos. e cod. Boecl. — vulgo *publica*.

quam tribuebat superbiae. Nihil enim umquam neque
insolens, neque gloriosum ex ore eius exiit. Qui 3
quidem, quum suas laudes audiret praedicari, num-
quam aliud dixit, quam se in ea re maximas diis
gratias agere atque habere, quod, quum Siciliam
recreare constituissent, tum se potissimum ducem
esse voluissent. Nihil enim rerum humanarum sine 4
deorum numine geri putabat [4]. Itaque suae domi
sacellum Αὐτοματίας constituerat, idque sanctissime
colebat.

V. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mi- 1
rabiles accesserunt casus. Nam proelia maxima natali
die suo fecit omnia: quo factum est, ut eius diem [5]
natalem festum haberet universa Sicilia. Huic quidam 2
Lamestius, homo petulans et ingratus, vadimonium
quum vellet imponere, quod cum illo se lege agere
diceret, et complures concurrissent, qui procacita-
tem hominis manibus coërcere conarentur: Timoleon
oravit omnes, ne id facerent. Namque id ut Lamestio
ceterisque liceret, se maximos labores summaque
adiisse pericula. Hanc enim speciem libertatis esse,
si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri lice-
ret. Idem, quum quidam Lamestii similis, nomine 3
Demaenetus, in concione populi de rebus gestis eius
detrahere coepisset, ac nonnulla inveheretur in
Timoleonta; dixit, nunc demum se voti esse damna-
tum. Namque haec [6] a diis immortalibus semper
precatum, ut talem libertatem restituerent [7] Syracu-
sanis, in qua cuivis liceret, de quo vellet, impune 4
dicere. Hic quum diem supremum obiisset, publice
a Syracusanis in gymnasio, quod Timoleonteum appel-
latur, tota celebrante Sicilia, sepultus est.

---

4) cod. Leid. *agi putabat* cf. Stav.

5) al. *diem* omittunt; Titz. e Longol. *ut eiusdem natale fest. hab.* — 6) al. *hoc*, at vid. Brem. — 7) ita Lamb. et al. vett. edd. — codd. *restitueret*; at cf. Brem.

XXI
DE REGIBUS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Spartanorum reges, nomine non potestate reges fuerunt. Persarum excellentissimi reges. — II. Macedonum reges clariores; unus Epirotes, unus idem Siculus. — III. Reges ex amicis Alexandri.

I. Hi fere fuerunt Graeciae [8] gentis duces,
qui memoria digni videbantur, praeter reges. Nam-
que eos attingere noluimus, quod omnium res gestae
separatim sunt relatae. Neque tamen hi admodum
2 sunt multi. Lacedaemonius autem Agesilaus nomine,
non potestate, fuit rex; sicut ceteri Spartani. Ex
his vero, qui dominatum imperio tenuerunt, excel-
lentissimi fuerunt, ut nos iudicamus, Persarum Cyrus
et Darius, Hystaspi [9] filius: quorum uterque pri-
vatus virtute regnum est adeptus. Prior horum
apud Massagetas in proelio cecidit; Darius senectute
3 diem obiit supremum. Tres sunt praeterea eiusdem
generis, Xerxes, et duo Artaxerxes, Macrochir et
Mnemon. Xerxi maxime est illustre, quod maximis
post hominum memoriam exercitibus terra marique
4 bellum intulit Graeciae. At Macrochir praecipuam
habet laudem amplissimae pulcherrimaeque corporis
formae: quam incredibili ornavit virtute belli. Nam-
que illo Perses nemo fuit manu fortior. Mnemon
autem iustitiae fama floruit. Nam quum matris suae
scelere amisisset uxorem, tantum indulsit dolori, ut
5 eum pietas vinceret. Ex his duo eodem nomine

---

8) ita codd. Guelph. Voss. Leid. B. — al. *Graecae*: cf. Günth. — 9) ita ed. princ. Paris. et al. vett. edd.; in terminatione consentiunt codd. cf. Stav. et Bard. — vulg. *Hystaspis*.

morbo naturae debitum reddiderunt: tertius ab Artabano praefecto ferro interemtus est.

II. Ex Macedonum autem genere [1]) duo multo 1
ceteros antecesserunt rerum gestarum gloria: Philippus, Amyntae filius, et Alexander Magnus. Horum alter Babylone morbo consumtus est; Philippus Aegis a Pausania, quum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est. Unus Epirotes, Pyrrhus, qui cum 2
populo Romano bellavit. Is quum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. Unus item Siculus, Dionysius prior. Nam et manu fortis, et belli peritus fuit, et id quod in tyranno non facile reperitur, minime libidinosus, non luxuriosus, non avarus, nullius denique rei cupidus, nisi singularis perpetuique imperii, ob eamque rem crudelis. Nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitae, quem eius insidiatorem putaret. Hic quum 3
virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate, maiorque annos [2]) sexaginta natus decessit florente regno. Neque in tam multis annis cuiusquam ex sua stirpe funus vidit, quum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent nepotes.

III. Fuerunt praeterea multi [3]) reges ex amicis 1
Alexandri Magni [4]), qui post obitum eius imperia ceperunt: in his Antigonus, et huius filius Demetrius, Lysimachus, Seleucus, Ptolemaeus. Ex his Antigo- 2
nus in proelio, quum adversus Seleucum Lysimachumque dimicaret, occisus est. Pari leto affectus est Lysimachus a Seleuco. Nam, societate dissoluta, bellum inter se gesserunt. At Demetrius, quum 3

---

1) codd. Ax. Guelph. al. *gente;* v. Stav. et. Heus. — 2) ita plerique codd. — al. *annis.* Lamb. emendavit *annos natu;* at vid. Brem.

3) ita Bos. e cod. Voss. edd. Ultr. Ald. Longol. cet. — al. *magni.* — 4) deest haec vox a codd. Ax. Voss. B.

filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque
eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset,
captus bello, in custodia socer generi periit a mor-
4 bo [5]). Neque ita multo post Seleucus a Ptolemaeo
Ceranno dolo interfectus est; quem ille a patre ex-
pulsum Alexandrea, alienarum opum indigentem,
receperat. Ipse autem Ptolemaeus, quum vivus filio
regnum tradidisset, ab illo eodem vita privatus dici-
5 tur. De quibus quoniam satis dictum putamus, non
incommodum videtur, non praeterire Hamilcarem et
Hannibalem, quos et animi magnitudine, et callidi-
tate omnes in Africa natos praestitisse constat.

XXII.

HAMILCAR.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Hamilcar, Eryce defenso, magnam ferociam ostendit in pace post primum bellum Punicum conciliandа (241 a. Ch. n.) — II. Remotis a Carthagine militibus mercenariis otium toti Africae restituit. — III. Cum exercitu in Hispaniam mittitur comitante filio Hannibale (238 a. Ch. n.); Hasdrubal eius gener et in imperio successor. — IV. Adversus Vettones in proelio pugnans cadit. (228 a. Ch. n.).

I. Hamilcar, Hannibalis filius, cognomine Bar-
cas, Carthaginiensis, primo Poenico bello, sed tem-
poribus extremis, admodum adolescentulus in Sicilia
2 praeesse coepit exercitui. Quum ante eius adven-
tum et mari et terra male res gererentur Car-
thaginiensium, ipse, ubi affuit, numquam hosti ces-

---

5) *a morbo* habent codd. Guelph. Ax. Voss. B.; alii praepositionem omittunt. At cf. Brem.

sit, neque locum nocendi dedit, saepeque e contra-
rio occasione data lacessivit, semperque superior
discessit. Quo facto, quum paene omnia in Sicilia
Poeni amisissent, ille Erycem sic defendit, ut bel-
lum eo loco gestum non videretur. Interim Cartha- 3
ginienses, classe apud insulas Aegates a C. Lutatio,
consule Romanorum, superati, statuerunt belli finem
facere, eamque rem arbitrio permiserunt Hamilcaris.
Ille, etsi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci
serviendum putavit, quod patriam exhaustam sumti-
bus diutius calamitates belli ferre non posse intelli-
gebat: sed ita, ut statim mente agitaret, si paullum 4
modo res essent refectae, bellum renovare Roma-
nosque armis persequi, donicum [6] aut certe [7]
vicissent, aut victi manus dedissent. Hoc consilio 5
pacem conciliavit, in quo [8] tanta fuit ferocia, quum
Catulus negaret bellum compositurum, nisi ille cum
suis, qui Erycem tenuerunt, armis relictis, Sicilia
decederent, ut, succumbente patria, ipse periturum 6
se potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum
rediret. Non enim suae esse virtutis, arma a patria
accepta adversus hostes adversariis tradere. Huius
pertinaciae cessit Catulus.

II. At ille, ut Carthaginem venit, multo aliter, 1
ac sperabat, rempublicam se habentem cognovit.
Namque diuturnitate externi mali tantum exarsit
intestinum bellum, ut numquam pari periculo fuerit
Carthago, nisi quum deleta est. Primo mercenarii 2
milites, qui adversus Romanos fuerant, desciverunt:
quorum numerus erat viginti millium. Hi totam ab-
alienarunt Africam, ipsam Carthaginem oppugnarunt.
Quibus malis adeo sunt Poeni perterriti, ut etiam 3
auxilia a Romanis petiverint, eaque impetrarint. Sed

---

6) Ita codd. Guelph. Gif. Boecl. al. — Ax. al. *donec.* — 7) codd. *certe*, Lamb. edidit *virtute*, Keuch. *vi certe*, Daehn. coni. *aperte*, al. aliter. — 8) ita ed. Ultr. al. — codd. habent *in qua*, cf. ed. Heid.

extremo, quum prope iam ad desperationem perve-
4 nissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solum hostes a muris Carthaginis removit, quum amplius centum millia facta essent armatorum; sed etiam eo compulit, ut, locorum angustiis clausi, plures fame, quam ferro interirent. Omnia oppida abalienata, in his Uticam atque Hipponem, valentissima
5 totius Africae, restituit patriae. Neque eo fuit contentus, sed etiam fines [9]) imperii propagavit, tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis annis fuisse.

III. Rebus his ex sententia peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quo facilius causam bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur, eoque secum duxit filium
2 Hannibalem, annorum novem. Erat praeterea cum eo adolescens illustris, formosus, Hasdrubal, quem nonnulli diligi turpius, quam par erat, ab Hamilcare loquebantur. Non enim maledici tanto viro deesse poterant. Quo factum est, ut a praefecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum
3 non poterat interdici socero gener. [1]) De hoc ideo mentionem fecimus, quod, Hamilcare occiso, ille exercitui praefuit, resque magnas gessit; et princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium;
4 eiusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

IV. At Hamilcar, posteaquam mare transiit in Hispaniamque venit, magnas res secunda gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes subegit: equis, armis, viris, pecunia totam locupletavit Afri-
2 cam. Hic quum in Italiam bellum inferre medita-

---

9) codd. Guelph. Ax. Voss. B. *finis.*
1) cod. Guelph. ed. Ultr. *socero genero,* Boecl. Voss. B. Ax. *socer a genero,* Leid. A. *socer genero.*

retur, nono anno post, quam in Hispaniam venerat, in proelio pugnans adversus Vettones occisus est. Huius perpetuum odium erga Romanos maxime con- 3
citasse videtur secundum bellum Poenicum. Namque Hannibal, filius eius, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire, quam Romanos non experiri mallet.

XXIII.

HANNIBAL.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Hannibal summus imperator fuit. Invidia suorum debilitatur, neque tamen umquam odium in Romanos deponit. — II. Philippum Macedoniae, Antiochum Syriae regem Romanis hostes reddidit, seque puerum odio Romanorum imbutum esse ipse profitetur. — III. Summam imperii adeptus, Hispaniae gentibus bello subactis, Saguntum expugnat. Hispania relicta exercitum trans Alpes in Italiam ducit. (218 a. Chr. n.). — IV. In Italia multis proeliis Romanos devincit. (218—216 a. Chr. n.). — V. Insidiis a Q. Fabio Maximo structis per dolum elapsus Romanos vincere pergit. — VI. Ex Italia revocatus, ut patriam defenderet, a Scipione apud Zamam proelio vincitur. (202 a. Chr. n.). — VII. Pace composita patriae servire Hannibal non desistit. Postremum. Romanis insidiantibus, profugus patria relicta in Syriam ad Antiochum se confert. (196 a. Chr. n.). — VIII. Antiochum omnibus in rebus adiuvat, qui Rhodiorum classe vincitur. (190 a. Chr. n.). — IX. Cretam fugit, avaritiam Cretensium deludit. — X. Ad Prusiam, Bithyniae regem, venit, eumque in bello adversus Eumenem, Romanorum amicum, adiuvat. — XI. Eumenem consilio superat.. — XII. Ne in Romanorum manus incidat, veneno sumto perit. (181, 182 vel 183 a. Chr. n.) — XIII. Literarum non fuit ignarus.

I. HANNIBAL, Hamilcaris filius, Carthaginiensis. Si 1
verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit, non est infitian-

dum, Hannibalem tanto [2]) praestitisse ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antece-
2 dat fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescumque cum eo congressus est in Italia, semper discessit superior. Quod nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos videretur superare potuisse. Sed multorum obtrectatio devicit unius vir-
3 tutem. Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic conservavit, ut prius animam, quam id, deposuerit: qui quidem, quum patria pulsus esset, et alienarum opum indigeret, numquam destiterit animo bellare cum Romanis.

II. Nam ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis: omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. Hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro mari arma conatus
2 sit inferre Italiae. Ad quem quum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tamquam ab ipsis corruptum alia, atque antea, sentire; neque id frustra fecissent, idque Hannibal comperisset, seque ab in-
3 terioribus consiliis segregari vidisset: tempore dato adiit ad regem, eique quum multa de fide sua et odio in Romanos commemorasset, hoc adjunxit: Pater, inquit, meus, Hamilcar, puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine, Jovi optimo maximo hostias
4 immolavit. Quae divina res dum conficiebatur, quaesivit a me, vellemne secum in castra proficisci? Id quum libenter accepissem, atque ab eo petere coepissem, ne dubitaret ducere; tum ille, faciam, inquit, si fidem mihi, quam postulo, dederis. Simul me ad aram adduxit, apud quam sacrificare insti-

---

2) *tanto* abest a codd. Ax. Boecl. Voss. B. vid. Daehn. ibiq. laudatt.

tuerat, eamque, ceteris remotis, tenentem jurare
jussit, numquam me in amicitia cum Romanis fore.
Id ego iusiurandum patri datum usque ad hanc ae- 5
tatem [3]) ita conservavi, ut nemini dubium esse de-
beat, quin reliquo tempore eadem mente sim futu-
rus. Quare, si quid amice de Romanis cogitabis, 6
non imprudenter feceris, si me celaris; quum qui-
dem bellum parabis, te ipsum frustraberis, si non
me in eo principem posueris.

III. Hac igitur, qua diximus, aetate cum patre in 1
Hispaniam profectus est: cujus post obitum, Has-
drubale imperatore suffecto, equitatui omni praefuit.
Hoc quoque interfecto, exercitus summam imperii
ad eum detulit. Id Carthaginem delatum publice
comprobatum est. Sic Hannibal minor quinque et 2
viginti annis [4]) natus imperator factus proximo trien-
nio omnes gentes Hispaniae bello subegit; Sagun-
tum, foederatam civitatem, vi expugnavit; tres exer-
citus maximos comparavit. Ex his unum in Africam 3
misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania
reliquit, tertium in Italiam secum duxit. Saltum
Pyrenaeum transiit. Quacumque iter fecit, cum
omnibus incolis conflixit; neminem, nisi victum, di-
misit. Ad Alpes posteaquam venit, quae Italiam ab 4
Gallia sejungunt, quas nemo umquam cum exercitu
ante eum, praeter Herculem Grajum, transierat (quo
facto is hodie saltus Grajus appellatur): Alpicos,
conantes prohibere transitu [5]), concidit, loca pate-
fecit, itinera muniit, effecitque, ut ea elephantus
ornatus ire posset, qua antea unus homo inermis
vix poterat repere. Hac copias traduxit, in Italiam-
que pervenit.

IV. Conflixerat apud Rhodanum cum P. Corne- 1
lio Scipione Cos. eumque pepulerat. Cum hoc

---

3) ita Guelph. Ax. Voss. B.; al. *diem*.
4) ita codd., Günth. al. *annos*. cf. Daehn. — 5) quaedd.
edd. vett. *transitum*, v. Bard.

eodem [de Clastidio] 6) apud Padum decernit: saucium inde ac fugatum dimittit.
2 Tertio idem Scipio cum collega, Tiberio Longo, apud Trebiam adversus eum venit. Cum his manum conseruit: utrosque profligavit. Inde per Ligures Apenninum transiit, petens Etruriam.
3 Hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea numquam dextero aeque bene usus sit. Qua valetudine quum etiam nunc 7) premeretur, lecticaque ferretur, C. Flaminium Cos. apud Trasimenum cum exercitu insidiis circumventum occidit: neque multo post C. Centenium praetorem, cum delecta manu saltus occupantem. Hinc
4 in Apuliam pervenit. Ibi obviam ei venerunt duo Consules, C. Terentius et L. Aemilius. Utriusque exercitus uno proelio fugavit; Paullum consulem occidit, et aliquot praeterea consulares, in his Cn. Servilium Geminum, qui anno superiore fuerat consul.

V. Hac pugna pugnata, Romam profectus est, nullo resistente. In propinquis urbis montibus moratus est. Quum aliquot ibi dies castra habuisset, et reverteretur Capuam; Q. Fabius Maximus, dictator
2 Romanus, in agro Falerno se ei objecit. Hic clausus locorum angustiis noctu sine ullo detrimento exercitus se expedivit; Fabio, callidissimo imperatori, verba dedit. Namque obducta nocte sarmenta in cornibus juvencorum 8) deligata incendit, ejusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit. Quo repentino objectu 9) viso tantum terrorem injecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum
3 nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minucium Rufum, magistrum equitum,

---

6) codd. carent *de* ante *Clastidio;* ed. Ultr. *Clastidii,* al. aliter. cf. ed. Heid. — 7) cod. Voss. A. C. Long. ed. princ. al. *etiam tum.*

8) Leid. B. Voss. B. ed. Ult. al. *iumentorum.* — 9) ed. Ultr. *obiecto.*

pari ac dictatorem imperio, dolo productum in proelium, fugavit. Ti. Sempronium Gracchum, iterum consulem, in Lucanis absens in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quinquies consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. Longum est, 4
enumerare proelia. Quare hoc unum satis erit dictum, ex quo intelligi possit, quantus ille fuerit: quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie restitit, nemo adversus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit.

VI. Hic invictus patriam defensum revocatus 1
bellum gessit adversus P. Scipionem, filium ejus [1]), quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat. Cum hoc, 2
exhaustis iam patriae facultatibus, cupivit in praesentiarum bellum componere, quo valentior postea congrederetur. In colloquium convenit, conditiones non convenerunt. Post id factum paucis diebus apud 3
Zamam cum eodem conflixit: pulsus (incredibile dictu) biduo et duabus noctibus Hadrumetum pervenit, quod abest a Zama circiter millia passuum trecenta. In hac fuga Numidae, qui simul cum eo 4
ex acie excesserant, insidiati sunt ei; quos non solum effugit, sed etiam ipsos oppressit. Hadrumeti reliquos ex fuga collegit: novis delectibus paucis diebus multos contraxit.

VII. Quum in apparando acerrime esset occupatus, 1
Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo secius exercitui postea praefuit, resque in Africa gessit, [itemque Mago frater ejus,] [2]) usque ad P. Sulpicium et C. Aurelium consules. His 2
enim magistratibus legati Carthaginienses Romam venerunt, qui senatui populoque Romano gratias

1) Pronomen *eius* deest in codd. Guelph. Ax. cf. ed. Heid.

2) Heus. al. haec verba incluserunt, ut suspecta; Daehn. uncos abiecit.

agerent, quod cum his pacem fecissent, ob eamque rem corona aurea eos donarent, simulque peterent, ut obsides eorum Fregellis essent, captivique red-
3 derentur. His ex senatus consulto responsum est: munus eorum gratum acceptumque esse; obsides, quo loco rogarent, futuros; captivos non remissuros, quod Hannibalem, cujus opera susceptum bellum foret, inimicissimum nomini Romano, etiam nunc cum imperio apud exercitum haberent, itemque fra-
4 trem ejus Magonem. Hoc responso Carthaginienses cognito Hannibalem domum Magonemque revocarunt. Huc ut rediit, praetor factus est, postquam rex fuerat, anno secundo et vicesimo. Ut enim Romae consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges
5 creabantur. In eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit, ac fuerat in bello. Namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia, quae Romanis ex foedere penderetur, sed etiam
6 superesset, quae in aerario reponeretur. Deinde, anno post praeturam, Marco Claudio, Lucio Furio Coss. Roma 3) legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal sui exposcendi gratia missos ratus, priusquam his senatus daretur, navem conscendit clam,
7 atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palam facta, Poeni naves duas, quae eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt; bona eius publicarunt; domum a fundamentis disiecerunt; ipsum exsulem iudicarunt.

VIII. At Hannibal anno tertio post, quam domo profugerat, L. Cornelio, Quinto Minucio Coss. cum quinque navibus Africam accessit in finibus Cyrenaeorum, si forte Carthaginienses ad bellum Antiochi spe fiduciaque inducere posset: cui iam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc

3) ita codd. Guelph. Voss. A. C. al., ante Bard. vulgo *Romani.*

Magonem fratrem excivit. Id ubi Poeni resciverunt, 2
Magonem eadem, qua fratrem, absentem poena affecerunt. Illi desperatis rebus quum solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria prodita est. Namque alii naufragio, alii a servis ipsius
interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus 3
autem, si tam in agendo bello parere voluisset consiliis eius, quam in suscipiendo instituerat, propius Tiberi, quam Thermopylis de summa imperii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari videbat, tamen
nulla deseruit in re. Praefuit paucis navibus, quas 4
ex Syria iussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem in Pamphylio mari conflixit. Quo quum [4]) multitudine adversariorum sui superarentur, ipse, quo cornu rem gessit, fuit superior.

IX. Antiocho fugato, verens, ne dederetur, (quod 1
sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem) Cretam ad Gortynios venit, ut ibi, quo se conferret,
consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, 2
magno se fore periculo, nisi quid providisset, propter avaritiam Cretensium. Magnam enim secum pe-
cuniam portabat, de qua sciebat exisse famam. Ita- 3
que capit tale consilium. Amphoras complures complet plumbo; summas operit auro et argento Has, praesentibus principibus, deponit in templo Dianae, simulans, se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem inductis, statuas aeneas, quas secum portabat, omnes sua pecunia complet, easque in pro-
patulo domi abiicit. Gortynii templum magna cura 4
custodiunt, non tam a ceteris, quam ab Hannibale, ne ille, inscientibus his, tolleret secumque duceret.

X. Sic, conservatis suis rebus, Poenus, illusis 1
Cretensibus omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit. Apud quem eodem animo fuit erga Italiam,

4) Lamb. *in quo quum*, vid. ed. Heid.

neque aliud quidquam egit [5]), quam regem armavit
2 et exercuit [6]) adversus Romanos. Quem quum videret domesticis rebus minus esse robustum, conciliabat ceteros reges, adiungebatque bellicosas nationes. Dissidebat ab eo Pergamenus rex, Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur et mari et terra: quo magis cupiebat eum Hannibal
3 opprimi. Sed utrobique Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem, quem si removisset, faciliora sibi cetera fore arbitrabatur. Ad hunc in-
4 terficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decreturi. Superabatur navium multitudine: dolo erat pugnandum, quum par non esset armis. Imperavit quam plurimas venenatas serpen-
5 tes vivas colligi, easque in vasa fictilia coniici. Harum quum confecisset magnam multitudinem, die ipso, quo facturus erat navale proelium, classiarios convocat, hisque praecipit, omnes ut in unam Eumenis regis concurrant navem, a ceteris tantum satis habeant se defendere. Id facile illos serpentium mul-
6 titudine consecuturos. Rex autem in [7]) qua nave veheretur, ut scirent, se facturum; quem si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur praemio fore.

XI. Tali cohortatione militum facta, classis ab utrisque in proelium deducitur. Quarum acie constituta, priusquam signum pugnae daretur, Hannibal, ut palam faceret suis, quo loco Eumenes esset,
2 tabellarium in scapha cum caduceo mittit. Qui ubi ad naves adversariorum pervenit, epistolamque ostendens se regem professus est quaerere, statim ad Eumenem deductus est, quod nemo dubitabat, aliquid de pace esse scriptum [8]). Tabellarius, ducis

5) Heus. *egit* inclusit, at vid. Tzsch. — 6) al. *excitavit;* v. Daehn. ibiq. Heinr. — 7) Praepos. *in* omiserunt Wetz. et Günth. e fide codd. Leid. B. Voss. A. C. ed. Ultr.
8) codd. Ax. Guelph. Boecl. Voss. B. *quin aliq. de pace*

nave declarata suis, eodem, unde ierat [9]), se recepit. At Eumenes, soluta epistola, nihil in ea reperit, 3
nisi quod ad irridendum eum pertineret. Cuius etsi causam mirabatur, neque reperiebatur [1]), tamen proelium statim committere non dubitavit. Horum 4
in concursu Bithyni Hannibalis praecepto universi navem Eumenis adoriuntur. Quorum vim rex quum sustinere non posset, fuga salutem petiit: quam consecutus non esset, nisi intra sua praesidia se recepisset, quae in proximo litore erant collocata. Reli- 5
quae Pergamenae naves quum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus supra mentionem fecimus, coniici coepta sunt. Quae iacta initio risum pugnantibus concitarunt, neque, quare id fieret, poterat intelligi. Postquam autem naves 6
completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, quum, quid potissimum vitarent, non viderent, puppes averterunt, seque ad sua castra nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum 7
superavit: neque tum solum, sed saepe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

XII. Quae dum in Asia geruntur, accidit casu, 1
ut legati Prusiae Romae apud L. Quintium Flamininum, consularem, coenarent, atque ibi, de Hannibale mentione facta, ex his unus diceret, eum in Prusiae regno esse. Id postero die Flamininus se- 2
natui detulit. Patres conscripti, qui, Hannibale vivo, numquam se sine insidiis futuros existimarent [2]), legatos in Bithyniam miserunt, in his Flamininum, qui ab rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet, sibique dederet. His Prusias negare ausus 3
non est; illud recusavit, ne id a se fieri postularent,

---

esset scriptum. — 9) Ax. Guelph. ed. Vltr. *unde erat egressus.* — 1) Wetz. e Lamb. coniectura: *reperiebat;* at cff. Daehn. et Günth.

2) ita codd. Ax. Guelph. Voss. B.; ante Günth. vulgo *existimabant.*

quod adversus ius hospitii esset; ipsi, si possent,
comprehenderent: locum, ubi esset, facile inventu-
ros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello,
quod ei ab rege datum erat muneri: idque sic aedi-
ficarat, ut in omnibus partibus aedificii exitum sibi
haberet, semper verens, ne usu veniret [3], quod
4 accidit. Huc quum legati Romanorum venissent,
ac multitudine domum eius circumdedissent, puer
ab ianua prospiciens Hannibali dixit, plures praeter
consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei,
ut omnes fores aedificii circumiret, ac propere sibi
renuntiaret, num eodem modo undique obsideretur.
5 Puer quum celeriter, quid esset, renuntiasset, omnes-
que exitus occupatos ostendisset; sensit, id non for-
tuito factum, sed se peti, neque sibi diutius vitam
esse retinendam. Quam ne alieno arbitrio dimitte-
ret, memor pristinarum virtutum, venenum, quod
semper secum habere consueverat, sumsit.

XIII. Sic vir fortissimus, multis variisque per-
functus laboribus, anno acquievit septuagesimo. Qui-
bus consulibus interierit, non convenit. Namque
Atticus, Marco Claudio Marcello, Q. Fabio Labeone
Coss. mortuum, in annali suo scriptum reliquit; at
Polybius, L. Aemilio Paullo et Cn. Baebio Tamphilo;
Sulpicius autem, T. Cornelio Cethego, M. Baebio
2 Tamphilo. Atque hic tantus vir tantisque bellis di-
strictus nonnihil temporis tribuit literis. Namque
aliquot eius libri sunt, Graeco sermone confecti; in
his ad Rhodios de Cn Manlii Vulsonis in Asia rebus
3 gestis. Huius bella gesta multi memoriae prodide-
runt: sed ex his duo, qui cum eo in castris fue-
runt simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est,
Silenus, et Sosilus Lacedaemonius. Atque hoc Sosilo
Hannibal literarum Graecarum usus est doctore.
4 Sed nos [4] tempus est huius libri facere finem, et

3) vulgo *eveniret;* cf. Daehn. ibiq. laudatt.
4) Wetz. al. *nunc*, cf. Daehn,

Romanorum explicare imperatores: quo facilius collatis utrorumque factis, qui viri praeferendi sint, possit iudicari.

XXIV.

M. PORCIUS CATO.

EX LIBRO POSTERIORE CORNELII NEPOTIS.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Cato, Tusculanus, in Sabinis primum versatur, deinde Romam demigrat. Primum eius stipendium. Tribunus militum in Sicilia. Fortiter pugnat apud Senam. Quaestor P. Scipionis Africani. Aedilis plebis cum Helvio. Praetor Sardiniam obtinet, Ennium Romam deducit. — II. Consul cum L. Valerio Flacco (195 a. Chr. n.), Hispaniam provinciam nanciscitur, unde frustra Africanus eum depellere conatur. Censura graviter fungitur, per omnem aetatem reipublicae caussa inimicitias suscipit. — III. Catonis laudes. Scripsit historias et orationes.

I. Cato, ortus municipio Tusculo, adolescentulus, priusquam honoribus operam daret, versatus est in Sabinis, quod ibi heredium a patre relictum habebat. Hortatu L. Valerii Flacci, quem in consulatu censuraque habuit collegam, ut M. Perperna Censorius narrare solitus est, Romam demigravit, in foroque esse coepit. Primum stipendium meruit annorum decem septemque, Q. Fabio M. Claudio [5]) Consulibus. Tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, castra secutus est C. Claudii Neronis, magnique opera eius existimata [6]) est in proelio apud

(margin: 1 beside "adolescentulus" line; 2 beside "Primum stipendium meruit anno-" line)

---

5) ante Bard. ed. min. vulgo: *Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello*, cf. Daehn. — 6) Lamb. dedit *aestimata*, at vid. Daehn.

Senam, quo cecidit Hasdrubal, frater Hannibalis.
3 Quaestor obtigit P. Africano, consuli, cum quo non
pro sortis necessitudine vixit: namque ab eo perpe-
tua dissensit vita. Aedilis plebis factus est cum C.
4 Helvio. Praetor provinciam obtinuit Sardiniam, ex
qua quaestor superiore tempore ex Africa decedens
Q. Ennium poëtam deduxerat: quod non minoris
existimamus, quam quemlibet amplissimum Sardinien-
sem triumphum.

II. Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco,
sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem, ex-
2 que ea triumphum deportavit. Ibi quum diutius mo-
raretur, P. Scipio Africanus, Consul iterum, cuius
in priore consulatu quaestor fuerat, voluit eum de
provincia depellere, et ipse ei succedere. Neque
hoc per senatum efficere potuit, quum quidem Scipio
in civitate principatum obtineret: quod tum non po-
tentia, sed iure respublica administrabatur. Qua ex
re iratus senatu [7], consulatu peracto, privatus in
3 urbe mansit. At Cato, censor cum eodem Flacco
factus, severe praefuit ei potestati. Nam in com-
plures nobiles animadvertit, et multas res novas in
edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quae
4 iam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octo-
ginta [8], usque ad extremam aetatem ab adolescentia,
reip. causa suscipere inimicitias non destitit. A mul-
tis tentatus non modo nullum detrimentum existi-
mationis fecit, sed, quoad vixit, virtutum laude
crevit.

III. In omnibus rebus singulari fuit prudentia
et industria. Nam et agricola sollers, et reipubl.

---

7) ita codd.; vulgo *senatui*, at v. ed. Heid. — quae sequitur vox, *consulatu*, debetur Bosii coniecturae. Günth. ex coniect. Heus. dedit: *senatui post consulatum*. Cellar. Rickl. *iratus consulatu peracto*. — 8) haec vocabula: *circiter annos octoginta*, vulgo ut suspecta ab editoribus includuntur; at cf. Günth.

peritus, et iuris consultus, et magnus imperator, et probabilis orator, et cupidissimus literarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum progressum fecit, ut non facile reperire possis, neque de Graecis, neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adolescentia confecit orationes. Senex historias scribere instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani; secundus et tertius, unde quaeque civitas orta sit Italica: ob quam rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem bellum Poenicum primum; in quinto secundum. Atque haec omnia capitulatim sunt dicta. Reliquaque bella pari modo persecutus est, usque ad praeturam Ser. Galbae, qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit, quae in Italia Hispaniisque viderentur admiranda. In quibus multa industria et diligentia comparet, multa doctrina. Huius de vita et moribus plura in eo libro persecuti sumus, quem separatim de eo fecimus rogatu Titi Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen delegamus [9].

(Margin numbers: 2 beside "probabilis orator … Qua-"; 3 beside "incognitum … Senex"; 4 beside "in quinto secundum …"; 5 beside "comparet, multa doctrina …")

XXV.

VITA T. POMPONII ATTICI.

EX CORNELIO NEPOTE.

ARGUMENTUM.

Cap. I. Atticus non humili loco natus, optimo parente usus, puer condiscipulos antecellit ingenio et studio. — II. Patre

---

9) Heus. al. e cod. Voss. A. *relegamus.*

orbatus Sulpicii affinitate non expers est periculi, Athenas se confert (86 a. Chr. n.). Marium adolescentem opibus suis iuvat. Rebus suis translatis Athenienses pecunia sublevat, frumento donat. — III. Athenienses ei omnes publice honores habent, quos ille parce admittit. — IV. Sullae carus ob humanitatem et doctrinam, quem tamen sequi recusat. Athenis habitans nihilominus officia urbana amicis praestat. Rebus tranquillatis Romam redit (65 a. Chr. n.) — V. Q. Caecilii, avunculi ex dodrante heres. Ciceronis et Hortensii copula. — VI. Semper optimarum partium est, honores non petit, privatus cum dignitate vivit. — VII. Bello civili neque Pompeium neque Caesarem offendit, amicos opibus iuvat. — VIII. M. Bruto, occiso Caesare (44 a. Chr. n.), amicus, etiam abiecto et fugienti. — IX. In omni fortuna sibi constat. Ne Antonio quidem, qui bello Mutinensi (43 a. Chr. n.) hostis iudicatur, infestum se praebet; Fulviam, uxorem eius, adiuvat. — X. Ab Antonio, Romam reverso, de proscriptorum numero exemtus servatur cum Gellio Cano amico. — XI. Proscriptis plurimis auxilio est Epiroticis praediis. De vera eius liberalitate non temporaria. — XII. Socer Agrippae, conciliatore Antonio, cuius gratia solummodo usus est in periculis amicorum deprecandis. — XIII. Bonus pater familias, familia usus mediocri sed perita et docta; elegans non sumtuosus. — XIV. Numquam sine lectione coenare solitus; fortunis auctis non sumtuosior ulla in re factus. — XV. Mendacii impatiens, in promissis amicorumque officiis religiosus. — XVI. Humanus, adolescens senibus, senex adolescentibus pariter atque aequalibus iucundus. — XVII. De pietate in matrem et sororem. Philosophiae praeceptis ad vitam agendam usus est. — XVIII. Peritus antiquitatis, quam totam uno volumine exponit; non ignarus poetices. — XIX. Morum elegantia pervenit in familiaritatem et affinitatem Augusti. — XX. Et Augusti et Antonii familiaritate colebatur quamvis inter eos maximarum rerum aemulatio intercederet. — XXI. Extremus eius morbus. — XXII. De morte et sepultura Attici (32 a. Ch. n.).

I. T. Pomponius Atticus, ab origine ultima stirpis Romanae generatus [1]), perpetuo a maioribus ac-
2 ceptam equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus

1) Lamb. Heus. vocem *generatus* ut suspectam incluserunt; at vid. Daehn.

est diligente, indulgente [2]), et, ut tum erant tem-
pora, diti, inprimisque studioso literarum. Hic,
prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus
puerilis aetas impertiri debet, filium erudivit. Erat 3
autem in puero, praeter docilitatem ingenii, summa
suavitas oris ac vocis, ut non solum celeriter acci-
peret, quae tradebantur, sed etiam excellenter pro-
nuntiaret. Qua ex re in pueritia nobilis inter aequa-
les ferebatur, clariusque exsplendescebat, quam
generosi condiscipuli animo aequo ferre possent.
Itaque incitabat omnes studio suo; quo in numero 4
fuerunt L. Torquatus, C. Marius filius, M. Cicero:
quos consuetudine sua sic sibi devinxit, ut nemo iis
perpetuo fuerit carior.
II. Pater mature decessit. Ipse adolescentulus 1
propter affinitatem P. Sulpicii, qui tribunus plebis
interfectus est, non expers fuit illius periculi. Nam-
que Anicia, Pomponii consobrina, nupserat M. Servio,
fratri Sulpicii. Itaque interfecto Sulpicio posteaquam 2
vidit, Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam,
neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi,
quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis
civium, quum alii Sullanis, alii Cinnanis faverent par-
tibus: idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis,
Athenas se contulit. Neque eo secius adolescentem
Marium, hostem iudicatum, iuvit opibus suis; cuius
fugam pecunia sublevavit. Ac, ne illa peregrinatio 3
detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem
magnam partem fortunarum traiecit suarum. Hic ita
vixit, ut universis Atheniensibus merito esset caris-
simus. Nam praeter gratiam, quae iam in adolescen- 4
tulo magna erat, saepe suis opibus inopiam eorum
publicam levavit. Quum enim versuram facere pu-
blice necesse esset, neque eius conditionem aequam

2) haec vox deest in edd. qdd. vett. et codd.; Titz. in-
clusit, at cf. Daehn.

haberent; semper se interposuit, atque ita, ut neque usuram umquam ab iis acceperit, neque longius,
5 quam dictum esset, debere [3]) passus sit. Quod utrumque erat iis salutare. Nam neque indulgendo inveterascere eorum aes alienum patiebatur, neque
6 multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis septem [4]) modii tritici darentur: qui modus mensurae medimnus Athenis appellatur.

III. Hic autem sic se gerebat, ut communis infimis, par principibus videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, civemque facere studerent: quo beneficio ille uti noluit. [Quod nonnulli ita interpretantur,
2 amitti civitatem Romanam alia adscita.] [5]) Quamdiu affuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit; absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi et Phidiae locis sanctissimis posuerunt: hunc enim in omni procuratione reipubl. actorem auctoremque habebant.
3 Igitur primum illud munus fortunae, quod in ea potissimum urbe natus est, in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, ut eamdem et patriam haberet et domum [6]); hoc specimen prudentiae, quod, quum in eam se civitatem contulisset, quae antiquitate, humanitate, doctrina praestaret omnes, unus ei ante alios fuerit carissimus.

IV. Huc ex Asia Sulla decedens quum venisset, quamdiu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus

---

3) vulgo praemittitur *eos* ante verbum *debere;* vid. Daehn.
4) Lamb. al. *sex.*
5) haec ut suspecta inclusit Heus., quem vid. — 6) omnes codd. *domum* habent, itemque omnes, uno Guelph. excepto, post *domum* addunt *voluit.* Lamb. emendavit *dominam* pro *domum,* quem Brem. al. secuti sunt. At de verbis nihil mutandum, ordo autem verborum perturbatus videtur esse. cf. ed. Heid.

adolescentis et humanitate et doctrina. Sic enim Graece loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem suavitas erat sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quemdam leporem esse, non adscitum. Idem poëmata pronuntiabat et graece et latine sic, ut supra nihil posset addi. Quibus rebus 2
factum est, ut Sulla nusquam [eum] [7] ab se dimitteret, cuperetque secum deducere. Qui quum persuadere tentaret, noli, oro te, inquit Pomponius, adversum eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. At Sulla, adolescentis officio collaudato, omnia munera ei, quae Athenis acceperat, proficiscens iussit deferri. Hic 3
complures annos moratus, quum et rei familiari tantum operae daret, quantum non indiligens deberet paterfamilias, et omnia reliqua tempora aut literis, aut Atheniensium reipubl. tribueret, nihilominus amicis urbana officia praestitit. Nam et ad comitia 4
eorum ventitavit, et, si qua res maior acta est, non defuit; sicut Ciceroni in omnibus [eius] [8] periculis singularem fidem praebuit: cui ex patria fugienti HS. ducenta et quinquaginta millia donavit. Tran- 5
quillatis autem rebus Romanis, remigravit Romam, ut opinor, L. Cotta L. Torquato Coss. quem diem sic universa civitas Atheniensium prosecuta est, ut lacrimis desiderii futuri dolorem indicaret.

V. Habebat avunculum Q. Caecilium, equitem 1
Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, difficillima natura: cuius sic asperitatem veritus est, ut, quem nemo ferre posset, huius sine offensione ad summam senectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum. Caecilius enim moriens 2
testamento adoptavit eum, heredemque fecit ex do-

7) Pronomen hoc abest a codd. Guelph. Leid. B. Voss. C. — 8) carent hoc pronomine codd. Mend. Leid. B. qdd. vett. edd.

drante: ex qua hereditate accepit circiter centies
3 HS. Erat nupta soror Attici Q. Tullio Ciceroni: easque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiscipulatu vivebat coniunctissime, multo etiam familiarius, quam cum Quinto, ut iudicari possit, plus in amicitia valere similitudinem morum, quam affinitatem.
4 Utebatur autem intimo Q. Hortensio, qui his temporibus principatum eloquentiae tenebat, ut intelligi non posset, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortensius: et id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut, inter quos tantae laudis esset aemulatio, nulla intercederet obtrectatio, essetque talium virorum copula.

VI. In republ. ita versatus est, ut semper optimarum partium et esset et existimaretur, neque tamen se civilibus fluctibus committeret, quod non magis eos in sua potestate existimabat esse, qui se
2 his dedissent, quam qui maritimis iactarentur. Honores non petiit, quum ei paterent propter vel gratiam vel dignitatem: quod neque peti more maiorum, neque capi possent conservatis legibus, in tam effusis ambitus largitionibus, neque geri e republ. sine
3 periculo, corruptis civitatis moribus. Ad hastam publicam numquam accessit. Nullius rei neque praes, neque manceps factus est. Neminem neque suo nomine, neque subscribens, accusavit. In ius de sua
4 re numquam iit; iudicium nullum habuit. Multorum consulum praetorumque praefecturas delatas sic accepit, ut neminem in provinciam sit secutus, honore fuerit contentus, rei familiaris despexerit fructum: qui ne cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam, quum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, quum prae-
5 turam gerere noluisset, asseclam esse praetoris. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, quum suspiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat, ut eius observantia omnibus esset carior,

quum eam officio, non timori neque spei tribui
viderent.

VII. Incidit Caesarianum civile bellum, quum
haberet annos circiter sexaginta. Usus est aetatis va-
catione, neque se [9]) quoquam movit ex urbe. Quae
amicis suis opus fuerant ad Pompeium proficiscen-
tibus, omnia ex sua re familiari dedit. Ipsum Pom- 2
peium coniunctum non offendit: nullum [enim] [1]) ab
eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum
aut honores, aut divitias ceperant; quorum partim
invitissimi castra sunt secuti, partim summa cum
eius offensione domi remanserunt. Attici autem 3
quies tantopere Caesari fuit grata, ut, victor quum
privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non
solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium
et [2]) Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit.
Sic vetere instituto vitae effugit nova pericula.

VIII. Secutum est illud: occiso Caesare, quum 1
respubl. penes Brutos [3]) videretur esse et Cassium,
ac tota civitas se ad eos [4]) convertisse [5]): sic M. 2
Bruto usus est, ut nullo ille adolescens aequali fami-
liarius, quam hoc sene, neque solum eum principem
consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum 3
est a quibusdam, ut privatum aerarium Caesaris in-
terfectoribus ab equitibus Rom. constitueretur. Id
facile effici posse arbitrati sunt, si et principes illius
ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est
a C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut eius rei
princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis 4
praestanda sine factione existimaret, semperque a

---

9) Bard. al. incluserunt *se*, at cf. Günth. — 1) *enim* abest a codd., Lamb. emendationi debetur. — 2) *et* omittitur in ed. princ., Lamb. *sororis et Q. Ciceronis filium.* cf. Bard.

3) cod. Mend. et qdd. vett. edd. *Brutum.* — 4) Daehn. al. *ad eum*, scil. *Atticum.* — 5) vulgo additur *videretur*; alii omisso verbo *videretur* ediderunt *convertisset* contra codd. auctoritatem.

talibus se consiliis removisset, respondit: si quid
Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum,
quantum hae paterentur; se neque cum quoquam
de ea re collocuturum, neque coiturum. Sic ille
consensionis globus huius unius dissensione disiectus
5 est. Neque multo post superior esse coepit Anto-
nius, ita ut Brutus et Cassius, provinciarum, quae iis
necis causa datae erant a consulibus, desperatis
6 rebus, in exsilium proficiscerentur. Atticus, qui
pecuniam simul cum ceteris conferre noluerat flo-
renti illi parti, abiecto Bruto Italiaque cedenti HS.
centum millia muneri misit. Eidem in Epiro absens
trecenta iussit dari; neque eo magis potenti adula-
tus est Antonio, neque desperatos reliquit.

IX. Secutum est bellum gestum apud Mutinam.
In quo si tantum eum prudentem dicam, minus,
quam debeam, praedicem, quum ille potius divinus
fuerit: si divina [6]) appellanda est perpetua natura-
lis bonitas, quae nullis casibus neque agitur [7]), ne-
2 que minuitur. Hostis Antonius iudicatus Italia cesse-
rat; spes restituendi nulla erat. Non solum inimici [8]),
qui tum erant potentissimi et plurimi, sed etiam, qui
adversariis eius se dabant, et in eo laedendo aliquam
consecuturos [9]) sperabant commendationem [1]), An-
tonii familiares insequebantur; uxorem Fulviam om-
nibus rebus spoliare cupiebant; liberos etiam ex-
3 stingere parabant. Atticus, quum Ciceronis intima
familiaritate uteretur, amicissimus esset Bruto, non
modo nihil iis indulsit ad Antonium violandum, sed
e contrario familiares eius ex urbe profugientes,
quantum potuit, texit, quibus rebus indiguerunt,
4 adiuvit. P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a

---

6) vulg. *divinatio*, vid. ed. Heid. — 7) Günth. al. *augetur* v. Brem. et Tzsch. — 8) al. *eius inimici*, vid. Daehn. — 9) al. addunt *se*, v. Daehn. et Bard. — 1) Guelph. Voss. A. C. *commoditatem*. Titz. *commendationem vel commoditatem* e cod. Gif.

parente proficisci non potuerint. Ipsi autem Fulviae,
quum litibus distineretur magnisque terroribus
vexaretur, tanta diligentia officium suum prae-
stitit, ut nullum illa stiterit vadimonium sine Attico,
hic sponsor omnium rerum fuerit. Quin etiam, quum 5
illa fundum secunda fortuna emisset in diem, neque
post calamitatem versuram facere potuisset, ille se
interposuit, pecuniamque sine fenore sineque ulla
stipulatione [ei] 2) credidit, maximum existimans
quaestum, memorem gratumque cognosci, simulque
aperire, se non fortunae, sed hominibus solere esse
amicum. Quae quum faciebat, nemo eum temporis 6
causa facere poterat existimare. Nemini enim in
opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed 7
sensim is a nonnullis optimatibus reprehendebatur,
quod parum odisse malos cives videretur. Ille autem
sui iudicii potius, quid se facere par esset, intueba-
tur, quam quid alii laudaturi forent.

X. Conversa subito fortuna est. Ut Antonius 1
rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atti-
cum putarat 3) propter intimam familiaritatem Cice-
ronis et Bruti. Itaque ad adventum imperatorum de 2
foro decesserat, timens proscriptionem, latebatque
apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus, paullo ante
opem tulerat: (tanta varietas iis temporibus fuit for-
tunae, ut modo hi, modo illi in summo essent aut
fastigio, aut periculo) habebatque secum Q. Gellium
Canum, aequalem simillimumque sui. Hoc quoque 3
sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem
puerum in ludo cognoverat, adeo coniuncte vixit, ut
ad extremam aetatem amicitia eorum creverit. An- 4
tonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Cicero-
nem ut non solum ei, sed omnibus etiam eius amicis

---

2) pronomen *ei* abest a cod. Guelph. al.

3) al. addunt *futurum*, quod abest a codd. Guelph. Leid.
A. v. Bard.

esset inimicus, eosque vellet proscribere, multis hortantibus tamen Attici memor fuit officii, et ei, quum requisisset, ubinam esset, sua manu scripsit, ne timeret, statimque ad se veniret: se eum, et illius causa [Gellium] 4) Canum de proscriptorum numero exemisse. Ac, ne quod [in] 5) periculum incideret,
5 quod noctu fiebat, praesidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, praesidio fuit. Neque enim suae solum a quoquam auxilium petiit salutis, sed coniunctim: ut appareret, nullam seiunctam sibi ab
6 eo velle fortunam. Quod si gubernator praecipua laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat: cur non singularis eius existimetur prudentia qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?

XI. Quibus ex malis ut se emersit, 6) nihil aliud egit, quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio. Quum proscriptos praemiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit, cui re ulla defuerit 7); (nemini non ibi perpetuo manendi
2 potestas facta est,) qui etiam post proelium Philippense interitumque C. Cassii et M. Bruti L. Iulium Mocillam, praetorium, et eius filium, Aulumque Torquatum, ceterosque pari fortuna perculsos, instituerit tueri, atque ex Epiro his omnia Samothraciam
3 supportari iusserit. Difficile est, omnia persequi, et non necessarium. Illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam
4 fuisse. Id ex ipsis rebus ac temporibus iudicari potest, quod non florentibus se venditavit, sed afflictis

---

4) codd. Guelph. Gif. omittunt nomen *Gellium*, cf. Bos. et Bard. — 5) cod. Guelph. et omnes ante Lamb. edd. omittunt praepositionem *in*, cf. Bard.

6) ita Lamb. emendavit, quem multi editor. secuti sunt; codd. vel *emerserat*, vel *emerserit* habent. cf. Daehn. — 7) vulgo *res ulla defuerit*. vid. ed. Heid.

semper succurrit; qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus post mortem eius quam florente [8]) coluerit. Sic liberalitate utens nullas inimicitias gessit: quod neque laedebat quemquam, neque, si quam injuriam acceperat, malebat ulcisci [9]), quam oblivisci. Idem immortali memoria percepta retinebat beneficia; quae autem ipse tribuerat, tamdiu meminerat, quoad ille gratus erat, qui acceperat.
6 Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: Sui cuique mores fingunt fortunam. Neque tamen prius ille fortunam, quam se ipse, finxit: qui cavit, ne qua in re iure plecteretur.

1 XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipsanius Agrippa, intima familiaritate coniunctus adolescenti Caesari, quum propter suam gratiam et Caesaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem, potissimum eius deligeret affinitatem, praeoptaretque equitis Romani filiam generosarum nuptiis.
2 Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non est enim celandum) M. Antonius, triumvir reipubl. constituendae: cuius gratia quum augere possessiones posset suas, tantum abfuit a cupiditate pecuniae, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis.
3 Quod quidem sub ipsa proscriptione perillustre fuit. Nam quum L. Saufeii, equitis Romani, aequalis sui, qui [1]) complures annos, studio ductus philosophiae, Athenis habitabat, habebatque in Italia pretiosas possessiones, triumviri bona vendidissent consuetudine ea, qua tum res gerebantur: Attici labore atque industria factum est, ut eodem nuntio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse et recuperasse.
4 Idem L. Iulium Cali-

8) cod. Ernst. *eo florente;* ed. Longol. al. *florentem.* — 9) codd. *non ulcisci;* particulam *non* omittitur in ed. Iens. al. vett. et recentt. edd. — in ed. Iens. etiam omittitur: *quam oblivisci.* — cf. Daehn.

1) vulgo: *qui cum eo,* quod a multis codd. abest.

dum, quem post Lucretii Catullique mortem multo elegantissimum poëtam nostram tulisse aetatem vere videor posse contendere, neque minus virum bonum optimisque artibus eruditum, post proscriptionem equitum propter magnas eius Africanas possessiones in proscriptorum numerum a P. Volumnio, praefecto
5 fabrum Antonii, absentem relatum, expedivit. Quod in praesenti [2], utrum ei laboriosius an gloriosius fuerit, difficile fuit iudicare: quod, in eorum periculis, non secus absentes quam praesentes amicos Attico esse curae, cognitum est.

XIII. Neque vero minus ille vir bonus paterfamilias habitus est, quam civis. Nam quum esset pecuniosus, nemo illo minus fuit emax, minus aedificator. Neque tamen non in primis bene habitavit,
2 omnibusque optimis rebus usus est. Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab avunculo hereditate relictam: cuius amoenitas non aedificio, sed silva constabat. Ipsum enim tectum, antiquitus constitutum, plus salis, quam sumtus habebat: in quo nihil commutavit, nisi si quid vetustate coactus
3 est. Usus est familia, si utilitate iudicandum est, optima; si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri literatissimi, anagnostae optimi, et plurimi librarii, ut ne pedisequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset; pari modo artifices ceteri, quos cultus domesticus
4 desiderat, apprime boni. Neque tamen horum quemquam, nisi domi natum domique factum, habuit: quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae. Nam et non intemperanter concupiscere, quod a plurimis videas, continentis debet duci: et potius diligentia, quam pretio, parare, non medio-
5 cris est industriae. Elegans, non magnificus; splendidus, non sumtuosus; omni diligentia munditiam,

---

2) ed. Iens. al. *quod impetratum*. vid. ed. Heid.

non affluentiam, affectabat. Supellex modica, non
multa, ut in neutram partem conspici posset. Nec
praeteribo [3]), quamquam nonnullis leve visum iri 6
putem: quum inprimis lautus esset eques Romanus,
et non parum liberaliter domum suam omnium or-
dinum homines invitaret, scimus [4]), non amplius,
quam terna millia aeris, peraeque in singulos men-
ses, ex ephemeride eum expensum sumtui ferre so-
litum. Atque hoc non auditum, sed cognitum prae- 7
dicamus. Saepe enim propter familiaritatem dome-
sticis rebus interfuimus.

XIV. Nemo in convivio eius aliud acroama au- 1
divit, quam anagnosten: quod nos quidem iucundissi-
mum arbitramur. Neque umquam sine aliqua lectione
apud eum coenatum est, ut non minus animo, quam
ventre convivae delectarentur. Namque eos vocabat, 2
quorum mores a suis non abhorrerent. Quum tanta
pecuniae facta esset accessio, nihil de quotidiano
cultu mutavit, nihil de vitae consuetudine: tantaque
usus est moderatione, ut neque in sestertio vicies,
quod a patre acceperat, parum se splendide gesse-
rit, neque in sestertio centies affluentius vixerit,
quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque
fortuna. Nullos habuit hortos, nullam suburbanam 3
aut maritimam sumtuosam villam, neque in Italia,
praeter Ardeatinum et Nomentanum, rusticum prae-
dium: omnisque eius pecuniae reditus constabat in
Epiroticis et urbanis possessionibus. Ex quo cognosci
potest, usum eum pecuniae non magnitudine, sed
ratione metiri solitum.

XV. Mendacium neque dicebat, neque pati po- 1
terat. Itaque eius comitas non sine severitate erat,
neque gravitas sine facilitate, ut difficile esset intel-

3) ita cod. Voss. C. et qdd. vett. edd. — al. *Nec hoc praeteribo.* — 4) ita omnes codd. — al. omiserunt *scimus*, sed cf. Harl.

lectu, utrum eum amici magis vererentur, an ama-
rent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat:
quod non liberalis, sed levis arbitrabatur, polliceri,
2 quod praestare non posset. Idem in nitendo, quod
semel annuisset[5], tanta erat cura, ut non manda-
tam, sed suam rem videretur agere. Numquam
suscepti negotii eum pertaesum est. Suam enim ex-
istimationem in ea re agi putabat: qua nihil habebat
3 carius. Quo fiebat, ut omnia Ciceronum, Catonis[6],
Hortensii, Auli Torquati, multorum praeterea equi-
tum Romanorum negotia procuraret. Ex quo iudi-
cari poterat, non inertia, sed iudicio fugisse reipu-
blicae procurationem.

XVI. Humanitatis vero nullum afferre maius
testimonium possum, quam quod adolescens idem
seni Sullae fuerit iucundissimus, senex adolescenti
M. Bruto; cum aequalibus autem suis, Q. Hortensio
et M. Cicerone, sic vixerit, ut iudicare difficile sit,
2 cui aetati fuerit aptissimus. Quamquam eum prae-
cipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quin-
3 tus carior fuerit aut familiarior. Ei rei sunt indicio,
praeter eos libros, in quibus de eo facit mentionem,
qui in vulgus sunt[7] editi, sexdecim volumina epi-
stolarum, ab consulatu eius usque ad extremum tem-
pus ad Atticum missarum: quae qui legat, non mul-
tum desideret historiam contextam illorum temporum.
4 Sic enim omnia de studiis principum, vitiis du-
cum, mutationibus reipubl. perscripta sunt, ut
nihil in iis non appareat, et facile existimari possit,
prudentiam quodammodo esse divinationem. Non
enim Cicero ea solum, quae vivo se acciderunt,

---

5) ita codd. Gif. Leid. A. Voss. A. C. — al. *admisisset*.
— 6) vulgo post nomen *Catonis* additur: *Marii, Q.*, quod
iam Lamb. omisit. cf. Daehn.

7) vulgo praemittunt *iam*, quod non est in cod. Guelph.
et qdd. vett. edd.

futura praedixit, sed etiam, quae nunc usu veniunt, cecinit, ut vates.

XVII. De pietate autem Attici quid plura commemorem? quum hoc ipsum fere gloriantem audierim in funere matris suae, quam extulit annorum nonaginta, quum esset septem et sexaginta, se numquam cum matre in gratiam redisse, numquam cum sorore fuisse in simultate, quam prope aequalem habebat. Quod est signum, aut nullam umquam in- 2
ter eos querimoniam intercessisse, aut hunc ea fuisse in suos indulgentia, ut, quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. Neque id fecit natura solum, 3
quamquam omnes ei paremus, sed etiam doctrina. Nam et principum philosophorum ita percepta habuit praecepta, ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem, uteretur.

XVIII. Moris etiam maiorum summus imitator 1
fuit antiquitatisque amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit [8]). Nulla enim lex, 2
neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quae non in eo suo tempore sit notata: et, quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idem separatim in 3
aliis libris: ut M. Bruti rogatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem ordine enumeravit [9]), notans, qui, a quo ortus, quos honores, quibusque temporibus cepisset. Pari modo Marcelli Claudii, Marcel- 4
lorum; Scipionis Cornelii et Fabii Maximi, Fabiorum et Aemiliorum quoque: quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum. Attigit quoque poëticen [1]): cre-

---

8) al. *ordinavit*, cf. Daehn. ibiq. laudatt. — 9) Guelph. Voss. A. C. Leid. B. edd. Longol. Lamb. al. *enumeraverit*. — 1) al. *poeticam*.

5 dimus, ne eius expers esset suavitatis. Namque ver-
sibus, qui honore rerumque gestarum amplitudine
ceteros Romani populi praestiterunt, exposuit ita,
6 ut sub singulorum imaginibus facta magistratusque
eorum non amplius quaternis quinisve versibus de-
scripserit: quod vix credendum sit, tantas res tam
breviter potuisse declarari. Est etiam unus liber,
Graece confectus, de consulatu Ciceronis.

XIX. Hactenus Attico vivo edita haec [2]) a nobis
sunt. Nunc, quoniam fortuna nos superstites ei esse
voluit, reliqua persequemur, et, quantum potueri-
mus [3]), rerum exemplis lectores docebimus, sicut
supra significavimus, suos cuique mores plerumque
2 conciliare fortunam. Namque hic contentus ordine
equestri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit im-
peratoris Divi filii [4]), quum iam ante familiaritatem
eius esset consecutus nulla alia re, quam elegantia
vitae, qua ceteros ceperat principes civitatis, digni-
3 tate pari, fortuna humiliore. Tanta enim prosperi-
tas Caesarem est consecuta, ut nihil ei non tribuerit
fortuna, quod cuiquam ante detulerit; et conciliarit,
quod nemo adhuc civis Romanus quivit consequi.
4 Nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui virgi-
nem filiam collocaret. Hanc Caesar, vix anniculam,
Tiberio Claudio Neroni, Drusilla nato, privigno suo,
despondit: quae coniunctio necessitudinem eorum
sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem.

XX. Quamvis ante haec sponsalia non solum,
quum ab urbe abesset, numquam ad suorum quem-
quam literas misit, quin Attico mitteret, quid age-
ret, imprimis, quid legeret, quibusque in locis, et
2 quam diu esset moraturus: sed etiam, quum esset
in urbe, et propter suas infinitas occupationes minus

2) vulgo *haec* vel omittunt vel includunt. cf. ed. Heid. — 3) ita optimi codd. — al. *poterimus*. — 4) vulgo *Divi Iulii filii:* vox *Iulii* omittitur in plerisque codd.

saepe, quam vellet, Attico frueretur, nullus dies
temere intercessit [5]), quo non ad eum scriberet,
quum modo aliquid de antiquitate ab eo requireret,
modo aliquam [ei] [6]) quaestionem poëticam propo-
neret, interdum iocans eius verbosiores eliceret epi-
stolas. Ex quo accidit, quum aedis [7]) Iovis Feretrii, 3
in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque
incuria detecta prolaberetur, ut Attici admonitu Cae-
sar eam reficiendam curaret. Neque vero ab M. 4
Antonio minus absens literis colebatur: adeo, ut
accurate ille ex ultimis terris, quid ageret, quid
curae sibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc 5
quale sit, facilius existimabit is, qui iudicare poterit,
quantae sit sapientiae, eorum retinere usum benevo-
lentiamque, inter quos maximarum rerum non solum
aemulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quan-
tam fuit incidere necesse inter Caesarem atque An-
tonium, quum se uterque principem non solum urbis
Romanae, sed orbis terrarum esse cuperet.

XXI. Tali modo quum septem et septuaginta 1
annos complesset, atque ad extremam senectutem
non minus dignitate, quam gratia fortunaque crevis-
set, (multas enim hereditates nulla alia re, quam
bonitate, est consecutus) tantaque prosperitate usus
esset valetudinis, ut annis [8]) triginta medicina
non indiguisset: nactus est morbum, quem initio et 2
ipse et medici contemserunt. Nam putarunt esse
tenesmon, cui remedia celeria faciliaque propone-
bantur. In hoc quum tres menses sine ullis doloribus, 3
praeterquam quos ex curatione capiebat, consum-
sisset: subito tanta vis morbi in unum [9]) intestinum

5) ita codd. et complures vett. edd., alii *intercesserit;* praeterea addunt *tamen* post vocem *dies.* — 6) deest hoc pronomen in cod. Guelph., iam Heusingero suspectum. — 7) ita codd. Guelph. Voss. C. Gif. Mend. — al. *aedes.* — 8) ita Guelph. Voss. A. C. multae vett. edd. — al. *annos.* 9) Daehn. e cod. Guelph. dedit *in imum intestinum.*

prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula
4 putris eruperit [1]. Atque [2] hoc priusquam ei acci-
deret, postquam in dies dolores accrescere febres-
que accessisse sensit, Agrippam generum ad se
arcessi [3] iussit, et cum eo L. Cornelium Balbum
5 Sextumque Peducaeum. Hos ut venisse vidit, in
cubitum innixus: quantam, inquit, curam diligen-
tiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore
adhibuerim, quum vos testes habeam, nihil necesse
est pluribus verbis commemorare. Quibus quoniam,
ut spero, satisfeci, me nihil reliqui fecisse, quod ad
sanandum me pertineret, reliquum est, ut egomet
6 mihi consulam. Id vos ignorare nolui. Nam mihi
stat, alere morbum desinere. Namque his diebus,
quidquid cibi potionisque [4] sumsi, ita produxi vi-
tam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare a
vobis peto primum, ut consilium probetis meum:
deinde, ne frustra dehortando conemini.

XXII. Hac oratione habita tanta constantia vocis
atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo in do-
mum videretur migrare, quum quidem Agrippa eum
2 flens atque osculans oraret atque obsecraret, ne ad
id, quod [5] natura cogeret, ipse quoque sibi acce-
leraret, et, quoniam tum quoque posset temporibus
superesse, se sibi suisque reservaret, preces eius
3 taciturna sua obstinatione depressit [6]. Sic quum

---

1) cod. Guelph. *fistulae puris eruperint*, quae nescio an vera sit lectio. — Daehn. et Titz. e vett. edd. ediderunt: *fistulae putres eruperint*. — 2) post particulam *Atque* contra codd. fidem al. addunt: *antea quidem morbi diuturnitatem moleste ferebat;* quae quidem vocabula Günth. omisit atque etiam quae sequuntur: *hoc priusquam ei accideret*. — 3) al. *accersi* e codd. Guelph. Gif. Voss. C. Mend. vid. Daehn. — 4) *potionisque* abest a cod. Guelph. et qdd. vett. edd., Bard. Daehn. incluserunt.

5) ita Guelph. Voss. C. Leid. vulgo *ad id, ad quod*. — 6) Lamb. *compressit*, cf. Brem.

biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leviorque morbus esse coepit. Tamen propositum nihilo secius pergit. Itaque die quinto post, quam id consilium inierat, pridie Calendas Apriles, Cn. Domitio, C. Sosio Coss. decessit. Elatus est in 4
lecticula, ut ipse praescripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. Sepultus est iuxta viam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Q. Caecilii, avunculi sui.

CORNELII NEPOTIS
FRAGMENTA,

CAPUT. I.

CHRONICORUM LIBRI.

1 De Homero et Hesiodo inter omnes fere scriptores constitit, utrumque vixisse ante Rom. conditam, ut Cornel. Nep. in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta. *Gellius* XVII, 21, 3.

2 Nepoti et Lutatio Romam placet conditam Olympiadis septimae anno secundo. *Solin. Polyh.* c. I. ed. Salm.

3 Archilochum Nepos Cornel, tradit Tullo Hostilio Romae regnante iam tunc fuisse [1]) poematis clarum et nobilem. *Gell.* XVII, 21, 8.

4 M. Manlius Romae, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, convictus est consilium de regno occupando inisse: damnatusque capitis e saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, praeceps datus est; ut Corn. autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. *Gell.* eod. l. §. 24.

5 Alexander Magnus Pellae oritur, ut Nepos edidit, M. Fab. Ambusto, T. Quinct. Capitolino Coss. post

---

1) al. omittunt *fuisse.*

R. c. anno trecentesimo octogesimo quinto. *Solin. Polyh.* c. 40.

P. Terentius maxime familiariter vixit cum Scipione Africano et C. Laelio etc., quamvis Corn. Nepos aequales fuisse tradat. *Donatus* s. *Suet.* in vita Terentii. 6

Scit hoc Nepos et Cassius in historia. *Minut. Fel.* c. 12. [Fischer]. 7

Nepotis lib. de historicis. V. *Dion.* 3, 2. [F.]

Tertull. Apol. 10. p. 111. Haverc. s. p. 31. Vol. V. Semler. [F.]

Catull. versic. ap. V. D. ad A. Gell. VII, 18. [F.]

Hieron. Euseb. Chron. Can. p. 106. Scal. et, ut ait, Corn. Nep. etc. [F.]

Lactant. I, 13, 8. Latini Nepos. [F.]

CAPUT. II.

EXEMPLORUM LIBER II.

A virgine Vestale. *Sosipater Charis.* lib. I. col. 119. Putsch. 1

LIBER V.

Cornel. Nepos in libro exemplorum quinto literis mandavit, multis in Senatu placuisse, uti ii, qui redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur: sed eam sententiam numero plurium, quibus id non videretur, superatam; eos tamen, qui ad Hannibalem non redissent, usque adeo intestabiles invisosque fuisse, ut taedium vitae ceperint necemque sibi consciverint. *Gell.* VII, 18, 11. 2

CAPUT III.

ILLUSTRIUM VIRORUM LIBRI.

1 LIB. II. Subinde. *Charis.* lib. II. col. 195. Putsch.

LIB. XV. Harum partum. *Charis* lib. I. p. 114.

LIB. XVI. A fratre patruele. *Charis.* lib. I. p. 113.

INCERTA. QUO LIBRO POSITA.

2 Carthago antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur, cuius interior pars Byrsa dicebatur, exterior Magalia. Huius rei testis est Corn. Nepos in eo libro, qui Vita Illustrium inscribitur. *Servius* ad I. Aen. 372.

Propius Grammatico accessi. *Diomedes* lib. I. Grammat. p. 405.

3 Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione Graeca scriptitavit. In eius historiae principio scriptum est ad hanc sententiam: *Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum composite, aut minus eleganter scriptum foret. Nam sum,* inquit, *homo Romanus, natus in Latio; Graeca oratio a nobis alienissima est.* Ideoque veniam gratiamque malae existimationis, si quid esset erratum, postulavit. Ea quum legisset Cato: *nae tu,* inquit, *Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Nam petere veniam solemus, aut quum imprudentes erravimus, aut quum compulsi* [a]) *peccavimus. Tibi,* inquit, *oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres, ut ignosceretur.* Scriptum hoc est in libro Corn. Nepotis de illustr. viris. *Gell.* XI, 8. etc. et *Macrob.* Saturn. prooem. extr. [Fischer. Margini h. l. adscripsit: Hieron. epp. f. 116 tom. I. Erasmi: de scriptor. eccles. f. 76. 4. tom. III.]

CAPUT IV.

DE VITA CICERONIS LIB. I.

1 Cornelius Nepos, et rerum memoriae non indiligens, et M. Ciceronis, ut qui maxime, amicus fami-

---

a) Bos. Stav. Tzsch. ediderunt. *expulsi,* cf. Bard., Daehn. malit *perpulsi.*

liarisque[3]) fuit. Atque is tamen in primo librorum, quos de vita illius composuit, errasse videtur, quum
Frustra Tullium suspicimus. Refert enim Corn. 2
Nepos, se praesente, iisdem paene verbis quibus edita est, eam pro Cornelio, seditioso Tribuno, defensionem, peroratam. *Hieron.* epist. LXXI, ad Pammachium c. 4.

CAPUT V.
EPISTOL. AD CICERONEM LIB. I.

Corn. Nepos epistolam Alexandri ad Aristotelem latinam fecit. V. *Durantius* varr. II, 15. p. 249. b. 1
tom. 3. Thes. Grut. [F.]

Tantum abest, ut ego magistram esse putem 2
vitae philosophiam beataeque vitae perfectricem, ut nullis magis existimem opus esse magistros[5]) vivendi, quam plerisque, qui in ea disputanda versantur. Video enim magnam partem eorum, qui in schola de pudore et continentia praecipiant argutissime, eosdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere. *Lactant.* III. div. inst. c. 15, 10.

M. TULL. CICERONIS
AD CORN. NEPOTEM EPISTOLARUM LIBER II.

Itaque nostri, quum omnia, quae dixissemus, 3
dicta essent: quae facete et breviter et acute locuti essemus, ea proprio nomine *dicta* voluerunt. *Macrob.* Saturn. lib. II. c. 1.

AD EUNDEM EX LIBRO INCERTO.

Hoc restiterat etiam, ut a te fictis adgrederer 4
donis. *Prisc.* gramm. lib. VII. col. 792.

---

3) Bos. Stav. omiserunt particulam *que*.
4) Heus. Longol. *primum*.
5) ita Heus. et Bard. — al. *magistris*.

eum scripsit tres et viginti annos natum, primam [4]) causam iudicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. *Gell.* XV, 28. pr.

Qui habet, ultro appetitur; qui est pauper, aspernatur. Id. eod. l.

5 Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? quis sententiis aut acutior aut crebrior? quis verbis aut ornatior aut elegantior? *Suet.* in Caes. c. 55.

6 Ut Tullius docet, crudelitatis increpans Caesarem in quadam ad Nepotem epistola. Neque enim quidquam aliud est felicitas, inquit, nisi honestarum rerum prosperitas: vel, ut alio modo definiam: Felicitas est fortuna adiutrix consiliorum bonorum; quibus qui non utitur, felix nullo pacto esse potest. Ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Caesar usus erat, nulla potuit esse felicitas; feliciorque meo iudicio Camillus exsulans, quam temporibus iisdem Manlius, etiamsi, id quod cupierat, regnare potuisset. *Ammian. Marc.* lib. XXI. extr.

7 Haec quidam veterum formidantes, cognitiones actuum variorum, stylis uberioribus explicatas, non edidere superstites: ut in quadam ad Corn. Nepotem epistola Tullius quoque testis reverendus affirmat. *Ammian. Marc.* lib. XXVI. pr.

8 Sententiae illius Tullianae ignarus, docentis, infelices esse eos, qui omnia sibi licere existimarunt. *Ammian. Marc.* lib. XXVI. extr.

IDEM AD ATTICUM DE NEPOTE.

9 Nepotis epistolam exspecto. Cupidus ille meorum, qui ea, quibus maxime γαυριῶ, legenda non putet. Et ais μετ' ἀμύμονα: tu vero ἀμυμων, ille quidem ἄμβροτος, Lib. XVI. 5.

10 Male narras de Nepotis filio. Valde mehercule moveor et moleste fero. Nescieram omnino, esse istum puerum. Ep. 14.

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA INCERTA,

PARTIM QUO LIBRO POSITA, PARTIM QUIBUS VERBIS CONCEPTA.

CAPUT VI.

Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Laelium quondam in Puteolano Cal. Martiis, admonitum ab uxore temperius ut discumberet, petiisse ab ea, ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non saepe in scribendo magis successisse sibi; deinde rogatum, ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus, qui sunt in ἑαυτοντιμωρουμένῳ: *Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt.* *Donatus* s. *Suet.* in vita Terent. c. 3. 1

L. Otacilius Pilitus, rhetoricam professus, Cn. Pompeium Magn. docuit; patris eius res gestas, nec minus ipsius, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, ut Corn. Nepos opinatur, scribere historiam orsus non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. *Sueton.* de clar. rhet. c. 3. 2

Cornel. Nepos in libello, quo distinguit literatum ab erudito, literatos vulgo quidem appellari ait eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere aut scribere: ceterum proprie sic appellandos poetarum interpretes, qui a graecis γραμματικοὶ nominentur. *Suet.* de illustr. Gramm. c. 4. 3

CAPUT VII.

Praeter physicos Homerumque, qui universum orbem mari circumfusum esse dixerunt, Corn. Nepos, ut recentior auctor, ita certior tradit [6]: testem autem rei Q. Metellum Celerem adiicit, eamque ita retulisse commemorat. Quum Galliae pro Consule [7]) 1

---

6) Tzsch. Bard. omiserunt *tradit*, quod Heus. ex Voss. coniectura in textum recepit.

7) al. *proconsul.*

praeesset, Indos quosdam a rege Boiorum [8]) dono sibi datos; unde in eas terras devenissent, requirendo cognovisse, vi tempestatum ex Indicis aequoribus abreptos emensosque, quae intererant, tandem in Germaniae litora exiisse. *Pomp. Mela* III, 5 extr. etc. *Plin.* lib. II, 67.

Largitudo. *Charis.* lib. I, 78.

2 Eudoxus quidam, avorum nostrorum temporibus quum Lathurum, regem Alexandriae, profugeret, Arabico sinu egressus, per hoc pelagus, ut Nepos affirmat, Gades usque pervectus est. *P. Mela* III, 9, 3. *Plin.* II, 67.

3 Paphlagonia insignis loco Heneto, a quo, ut Corn. Nepos perhibet, Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. *Solin.* c. 44. p. 72. et *Plin.* VI, 2. in.

4 Fauces Oceani T. Livius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum [9]), VII M. pass., ubi vero plurimum, X M. *Plin.* III, prooem.

5 Melpum opulentia praecipuum, quod ab Insubribus et Boiis et Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Corn. tradidit. *Plin.* III, 21. (al. 17.)

9 Ultra quam (Aquileiam) VI M. pass. Formio amnis ab Ravenna CLXXXIX M. pass. antiquus auctae Italiae terminus, nunc vero Istriae: quam cognominatam a flumine Istro, in Hadriam effluente a Danubio amne; eodemque Istro, adversum [1]) Padi fauces, contrario eorum percussu mari interiecto dulcesceinte, plerique dixere falso et Nepos [Cornelius] [2]) etam, Padi accola. *Plin.* III, 22. (18.)

CAPUT VIII.

1 Alpes in longitudinem X M. pass. patere a supero mari ad inferum, Caelius tradit: Timagenes XXII

---

8) al. *Baetorum,* al. *Suevorum* cf. Tzsch.

9) al. *ubi minus.*

1) Ita Daehn. e fide codd. — al. *Eidemque Istro ex adverso Padi fauces.* — 2) *Cornelius* deest in Codd.

M. pass. deductis: in latitudinem autem Corn. Nepos centum M., T. Livius tria M. stadiorum, uterque diversis in locis. *Plin.* III, 23. (19.)

Inter duos Bosporos, Thracium et Cimmerium, directo cursu, ut auctor est Polybius, IƆ M. pass. intersunt; circuitu vero totius Ponti vicies semel centena quinquaginta M., ut auctor est Varro et fere veteres. Nepos Cornelius trecenta millia quinquaginta adiicit. *Plin.* IV. 24. (12.) 2

In ora Oceani, colonia Augusti, Iulia Constantia, — et ab ea XXXII M. pass. colonia, a Claudio Caesare facta, Lixos, —. Ibi regia Antaei, certamenque cum Hercule, et Hesperidum horti. — Exstat in ea et ara Herculis, nec praeter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa Graeciae mendacia, de iis et amne Lixo prodita, qui cogitent, nostros nuper paulo minus monstrifica quaedam de iisdem tradidisse; praevalidam hanc urbem maioremque Carthagine magna; praeterea ex adverso eius sitam et prope immenso tractu ab Tingi; quaeque alia Cornel. Nepos avidissime credidit. *Plin.* V, 1. 3

Aliqui inter Pontum et Caspium mare CCCLXXV M. pass. non amplius interesse tradiderunt: Corn. Nepos CCL millia. *Plin.* VI, 12. (11.) 4

Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem a terra stadia VIII abesse prodidit Cernen. Nepos Corn. ex adverso maxime Carthaginis a continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. *Plin.* VI, 36. (31.) 5

Nepos Cornel., qui Divi Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuvene violacea purpura vigebat, cuius libra denariis centum venibat, nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quae in libras denariis mille non poterat emi. Hac P. Lentulus Spinther, Aedilis curulis, primus in praetexta usus improbabatur: qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit. *Plin.* IX, 63. (39.) 6

7 Onychem etiam tum in Arabiae montibus, nec usquam aliubi nasci putavere nostri veteres: Sudines in Carmania [3]), potoriis vasis inde factis primum, dein pedibus lectorum sellisque; Cornel. Nepos tradit magno fuisse miraculo, quum P. Lentulus Spinther amphoras ex eo Chiorum [4]) magnitudine cadorum ostendisset: post quinquennium deinde, triginta duorum pedum longitudine columnas vidisse se. *Plin.* XXXVI, 12. (7.)

CAPUT IX.

1 *Νέπως δὲ Κορνήλιος, οὐχ ὑπὸ γήρως, φησὶν, οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα. Τὰ δὲ φάρμακα δοθῆναι μὲν ὡς ἀγαπῷτο μᾶλλον ὁ Καλλισθένης ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτην ἔχειν δοκοῦντα τὴν δύναμιν· ἐκστῆσαι δὲ καὶ καταλύσαι τὸν λογισμὸν, ὥςτ' ἔτι ζῶντος αὐτοῦ, τὴν οὐσίαν διοικεῖν τὸν ἀδελφόν.* *Plut.* in Lucull. extr. c. 43.

2 *Νέπως ὁ Κορνήλιός φησιν, οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λουσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάϊον.* *Plut.* in Gracch. c. 21.

3 *Ἀννίβᾳ δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάχιστος ἦν λόγος, Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον. Καὶ τῷ νεκρῷ παραστὰς καὶ πολὺν χρόνον τήν τε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον, οὔτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον, ὡς ἄν τις ἐργώδη πολέμιον καὶ βαρὺν ἀπεκτονὼς, ἐξέφηνεν. ἀλλ' ἐπιθαυμάσας τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς, τὸν μὲν δακτύλιον ἀφείλετο, τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ, καὶ περιστείλας ἐντίμως ἔκαυσε, καὶ τὰ λείψανα συνθεὶς εἰς*

3) Heus. Tzsch. Daehn. al. *Germania;* nostram tuentur Stav. Bard. al. — 4) pro *Chiorum* al. *et urceos.*

κάλπην ἀργυρᾶν, καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. Τῶν δὲ Νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομίζουσιν, ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος. Ἀντιλαμβανομένων δ' ἐκείνων, ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι διέῤῥιψαν τὰ ὀστᾶ. Πυθόμενος δὲ Ἀννίβας καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ, τοῖς μὲν Νομάσιν ἐπέθηκε δίκην, οὐκ ἔτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν, ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ τῆς ἀταφίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γενομένης. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι. Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ σεβαστὸς κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασι, καὶ ταφῆναι λαμπρῶς. *Plut.* in Marcell. c. 30.

Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον 4 λέγουσιν, οὐδὲ ἅπαξ ἐνίκησεν, ἀλλ' ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκιπίωνος. Ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ, Καίσαρι καὶ Νέπωτι, καὶ τῶν ἑλληνικῶν τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πιστεύομεν, ἥττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι. *Plut.* in Comp. Pelop. cum Marcello. c. 1.

CAPUT X.

Corn. Nepos, qui divi Augusti principatu obiit, 1 quum scriberet, turdos paullo ante coeptos saginari, addidit, ciconias magis placere, quam grues, quum haec nunc ales inter primas expetatur, illam vero nemo velit attigisse. *Plin.* 10, 23. (30.)

Apud antiquos piscium nobilissimus habitus aci- 2 penser. — — Postea praecipuam auctoritatem fuisse lupo et asellis, Corn. Nepos et Laberius, poeta mimorum, tradidere. *Plin.* 9, 17. (28.)

3 Magnitudo (loto arbori), quae piro, quamquam Nepos Cornelius brevem tradat [5]). — — Vinum quoque exprimitur illi, simile mulso, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos, baccasque contusas [6]) cum alica ad cibos dolio condi. *Plin.* 13, 17. (32.)

4 Scandula contectam fuisse Romam usque ad bellum Pyrrhi annis CCCCLXX, Corn. Nepos auctor est. *Plin.* 33, 11. (52.)

5 Corn. Nepos tradit, ante Sullae victoriam duo tantum triclinia Romae fuisse argentea. Plin 33, 11. (52.)

6 Primus invenit eas (lineas) colorare, testa, ut ferunt, trita, Cleophantes Corinthius. Hunc aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Corn. Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinii Prisci, Romani regis, patrem fugientem a Corintho iniurias Cypseli tyranni, mox docebimus. *Plin.* 35, 3. (4.)

7 Primum Romae parietes crusta marmoris operuisse totius domus suae in Coelio monte Corn. Nepos tradidit Mamurram, Formiis natum, equitem Romanum, praefectum fabrum C. Caesaris in Gallia. — — Namque adiecit idem Nepos, eum primum totis aedibus nullam, nisi e marmore, columnam habuisse, omnes solidas e Carystio aut Lunensi. *Plin.* 36, 6. (7.)

CAPUT XI.

1 Aedis Martis est in circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio. *Prisc.* lib. 8. col. 792.

2 Non amplius ter bibere Augustum solitum super coenam in castris apud Mutinam, Corn. Nepos tradit. *Suet.* Aug. c. 77.

3 In extrema Britanniae parte Memma, quam Cornelius etiam, Annalium scriptor, narrat metallis plurimis copiosam, herbis frequentem et his faraciorem omnibus, quae pecora magis, quam homines alant. Labi vero per eam multa quam maxima rela-

---

5) alii *tradit.* — 6) alii *concisas.*

bique flumina, gemmas margaritasque volventia. *Iornandes* de reb. Gothic. c. 2.

CAPUT XII.

EPISTOLA CORNELIAE MATRIS GRACCHORUM.

Haec duo epistolae fragmenta in nonnullis codd. (Voss. A. Gif. al.) vitae Attici, in Voss. C. Catonis vitae adiuncta sunt. In cod. Gif. superinscripta sunt haec: *Verba ex epistola Corneliae, Gracchorum matris, ex libro Cornelii Nepotis de Latinis historicis excerpta.* — Ceterum subditilia putantur a multis. cf. Bard. ibiq. laud.

Dices [7]) pulchrum esse inimicos ulcisci. Id neque 1
maius, neque pulchrius cuiquam, atque esse mihi videtur; sed si liceat republica salva ea [8]) persequi. Sed quatenus id fieri non potest, multo tempore multisque partibus inimici nostri non peribunt; atque uti nunc sunt, erunt potius, quam res publica profligetur atque pereat.

EADEM ALIO LOCO.

Verbis conceptis deierare ausim, praeterquam 2
qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum molestiae tantumque laboris, quantum te ob has res, mihi tradidisse: quem oportebat omnium eorum, quos ante habuerim liberos, partis eorum tolerare atque curare, ut quam minimum sollicitudinis in senecta haberem, utique, quaecumque ageres, ea velles maxime mihi placere, atque uti nefas haberes rerum maiorum adversum meam sententiam quidquam facere; praesertim mihi, cui parva pars vitae superest, ne id quidem tam breve spatium potest opitulari, quin et mihi adverseris et rem publicam profliges. Denique quae pausa erit? ecquando [9]) desinet familia nostra insanire? ecquando modus ei rei haberi poterit? ecquando desinemus

7) ita Voss. A. Gif. Guelph. — al. *dicis.* — 8) al. *eos persequi.*

9) h. l. et in seqq. alii *et quando.*

et habentes et praebentes molestiis desistere? ecquando perpudescet miscenda atque perturbanda republica? Sed si omnino id fieri non potest, ubi ego mortua ero, petito tribunatum, post me facito, quod lubebit, quum ego non sentiam. Ubi mortua ero, parentabis mihi et invocabis Deum parentem. In eo tempore non pudet te eorum Deum preces [1]) expetere, quos vivos atque praesentes, relictos atque desertos habueris? Ne ille sinat Iupiter te ea perseverare nec tibi tantam dementiam venire in animum, et, si perseveras, vereor, ne in omnem vitam tantum laboris culpa tua recipias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis.

CAPUT XIII.

Haec duo fragmenta ex cod. antiquo Guelpherbytano Ciceronis orationum Philippicarum desumta I. Fr. Heusinger primus edidit. Excerpta esse dicuntur ex Cornelii de Latinis historicis libro.

1 Non ignorare debes unum hoc genus Latinarum literarum adhuc non modo non respondere Graeciae, sed omnino rude atque inchoatum morte Ciceronis relictum. Ille enim fuit unus, qui potuerit et etiam debuerit historiam digna voce pronuntiare: quippe qui oratoriam eloquentiam rudem a maioribus acceptam perpoliverit, philosophiam, ante eum incomtam, Latinam sua conformaverit oratione. Ex quo dubito, interitu eius utrum respublica, an historia magis doleat.

2 Locuples ac divina natura, quo maiorem sui pareret admirationem ponderatioraque sua essent beneficia, neque uni omnia dare nec rursus cuiquam omnia voluit negare.

---

1) I. Fr. Gronov. coniecit *paces*.